

วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู

ฉันจะเป็นครูที่ดีขึ้นได้อย่างไร?

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู

ฉันจะเป็นครูที่ดีขึ้นได้อย่างไร ?

ศ.บพ.วิจารณ์ พานิช

วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

วิจารณ์ พานิช.

วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิสยามกัมมาจล, 2562.

224 หน้า.

1. ชั้นเรียน--วิจัย. I. สุขุมาล สุริย์จามร, ผู้วาดภาพประกอบ. II. พิษญา คุ่มชัยสกุล, ผู้วาดภาพประกอบร่วม. III. ชื่อเรื่อง.

371.1024

ISBN 978-616-8000-29-8

ISBN	978-616-8000-29-8
เจ้าของ	มูลนิธิสยามกัมมาจล
ผู้เขียน	ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
บรรณาธิการ	ศ.ดร.สิทธิชัย วิชัยดิษฐ์ คณะวิทยาการวิจัยและศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นาถชิดา อินทร์สอาด
ออกแบบรูปเล่ม	สุขุมาล สุริย์จามร พิษญา คุ่มชัยสกุล
พิมพ์โดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ๑๙ ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์	๐ ๒๙๓๗ ๙๙๐๑-๗
โทรสาร	๐ ๒๙๓๗ ๙๙๐๐
เว็บไซต์	www.scbfoundation.com
พิมพ์ครั้งที่ ๑	เมษายน ๒๕๖๒
จำนวน	๕,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด
ราคา	๒๕๐ บาท

มูลนิธิสยามกัมมาจล
๑๙ ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะวิทยาการวิจัยและศึกษาศาสตร์

คำนำผู้เขียน

หนังสือ *วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู* เล่มนี้ รวบรวมจากบันทึกใน บล็อก <https://www.gotoknow.org/posts/tags/วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู> ซึ่งเผยแพร่ทุกวันพฤหัสบดี ระหว่างวันที่ ๑๖ สิงหาคม - ๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑ รวม ๑๐ บันทึก โดยที่บันทึกเหล่านี้ตีความจากหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research : A teacher's guide to professional development* (๒๐๑๒) เป็นหนังสือที่เขียนโดยครูในสาธารณรัฐไอร์แลนด์ ๔ คน หนังสือนี้ไม่มีดาวใน Amazon Book แต่เมื่อผมอ่านแล้ววางไม่ลง เพราะเป็นหนังสือที่ให้ผู้มุมมองใหม่ต่อการวิจัยชั้นเรียน และให้ผู้มุมมองใหม่ต่อชีวิตความเป็นครู

ผู้มุมมองใหม่ดังกล่าวมากับชื่อ “การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง” (self-study action research) ที่ครูทำวิจัยโดยใช้ชั้นเรียนที่ตนเองสอนเป็น “สนามวิจัย” โดยที่เป้าหมายสุดท้ายของการวิจัยคือการสร้างทฤษฎีเล็ก ๆ ที่มาจากการปรับปรุงปฏิบัติการในชั้นเรียนที่ตนเองรับผิดชอบ เป็น “ทฤษฎีจากการปฏิบัติ”

งานวิจัยแบบนี้เป็นการศึกษาตัวครูเองโดยตัวครูเป็นผู้วิจัย แปลกใหม่ครับ ที่การวิจัยนี้ตัวผู้วิจัยเป็นผู้ถูกวิจัยด้วย แล้วจะต้องทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นที่น่ากังวลในเรื่อง “ทำเองเออเอง” หรือขาดความน่าเชื่อถือ จึงต้องมีกระบวนการวิจัยแบบใหม่ เก็บข้อมูลจากสภาพที่เกิดขึ้นจริงอย่างละเอียด ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ซึ่งจริง ๆ แล้วข้อมูลเกือบทั้งหมดเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ และส่วนสำคัญมาจากการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่าง

จริงจัง (critical reflection) ของผู้วิจัยเอง แต่ก็มีข้อมูลจากนักเรียนและจากเพื่อนครู ผู้บริหารโรงเรียน และจากผู้ปกครองนักเรียน ช่วยยืนยันตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วย

ผลของงานวิจัยนี้มองจากมุมมองของนักเรียนจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ดีขึ้นกว่าเดิม มองจากมุมมองของครูผู้วิจัย เป็นกระบวนการพัฒนาครู (professional development) หรือพัฒนาตนเอง (self-development) ที่ได้ผลหลายชั้น มองจากมุมมองของวิชาชีพครู นี่คือลู่ทางกู่ศักดิ์ศรีของวิชาชีพครูกลับคืนมา และมองจากมุมมองของระบบการศึกษาของชาติ นี่คือมาตรการยกระดับคุณภาพครูผ่านการพัฒนาทักษะชั้นเรียน (classroom skills) ของครูผ่านการวิจัยเพื่อพัฒนาตนเองของครู และเป็นมาตรการที่จะช่วยให้การเปลี่ยนระบบการศึกษาในระดับรากฐาน (transformative change) เกิดขึ้นได้จริง

หนังสือเล่มนี้ชื่อว่า **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** เพื่อสื่อว่าการอ่านหนังสือเล่มนี้ และนำไปปฏิบัติ (คือทำวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง) จะสร้างการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของครู คือ เปลี่ยนสำนึกของความเป็นครู ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรม

การตีความหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* เป็นข้อเขียนในบล็อก และรวบรวมปรับปรุงพิมพ์เป็นเล่มครั้งนี้ ผมตีความอย่างเป็นอิสระและได้ใส่ความเห็นของตนเองลงไปค่อนข้างมาก และบางครั้งถึงกับแย้งข้อความในหนังสือ ท่านผู้อ่านพึงอ่านอย่างมีวิจารณญาณ หรือหากจะต้องการสาระของหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* ที่แม่นยำ น่าจะอ่านจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ

ผมขอตั้งความหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะสร้างแรงบันดาลใจให้ครูไทยจำนวนมาก ลุกขึ้นมาทำงานวิจัยปฏิบัติการเพื่อศึกษาและพัฒนาตนเอง ซึ่งจะมีผลเป็นขบวนการเปลี่ยนกระบวนทัศน์วิธีพัฒนาครูประจำการจาก training mode ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาเป็นแนวทางพัฒนาตนเอง (self development mode) เน้นที่การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อเปลี่ยนครู

ผมขอขอบคุณ คุณปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล ที่เห็นคุณค่า และอำนวยความสะดวกจัดทำหนังสือเล่มนี้ออกสู่สังคมไทย ขอขอบคุณ ผศ.ดร.สิทธิชัย วิชัยดิษฐ คุณนาถชิตา อินทร์สอาด คุณสุขุมาล สุริย์จามร และคุณพิชญา คุ่มชัยสกุล ที่มีส่วนดำเนินการจนหนังสือเล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มงดงามน่าอ่าน

ศ.บพ.วิจารณ์ พานิช

คำนิยม

ปัญญาประดิษฐ์ หรือ Artificial Intelligence (AI) จะเรียนรู้ได้เหนือชั้นกว่ามนุษย์

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๖ AI ที่ชื่อว่า AlphaGo เล่นโกะหรือหมากล้อมชนะแชมป์โลกชาวเกาหลีไปอย่างขาดลอย ๔:๑ เกม ที่ชนะได้เพราะ AlphaGo เรียนรู้ได้อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย คนฝึกซ้อมเล่นโกะวันละ ๑๐ กระดาน ก็หิวบวมแล้ว แต่ AlphaGo ฝึกซ้อมเล่นโกะได้วันละ ๑,๐๐๐ กระดาน ก่อนที่จะถึงวันแข่งขันมันเล่นมาแล้ว ๓๐ ล้านกระดาน มากเกินกว่าที่มนุษย์จะทำได้ในหนึ่งชั่วชีวิต AI เล่นเยาะ ๆ เพื่อจดจำรูปแบบ และ ก็จำได้หมดเสียด้วยมีความจำมากกว่ามนุษย์เป็นล้านเท่า ทั้งยังมีการดึงความจำมาสู่การคำนวณได้อย่างรวดเร็วแม่นยำ ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็น AlphaGo Master ซึ่งเก่งขึ้นมาอีก

ปี ค.ศ. ๒๕๖๔ AlphaGo Zero ให้ AI เรียนรู้การเล่นโกะด้วยการเล่นมั่วไปเรื่อย ทำผิดไปเรื่อย ๆ แค่ใช้เวลา ๓ ชั่วโมงเท่านั้นก็สามารถรู้กฎพื้นฐานเหมือนผู้เล่นมือใหม่ ใช้เวลา ๑๙ ชั่วโมง ก็เล่นได้เหมือนมนุษย์ เข้าใจหลักการของโกะทั้งหมด เมื่อเล่นต่อไปถึงชั่วโมงที่ ๗๐ ก็เล่นเก่งกว่ามนุษย์ ไปถึงระดับเดียวกับ AlphaGo ถึงวันที่ ๔๐ เอชชนะ AlphaGo Master ขาดลอย กลายเป็นผู้เล่นโกะเก่งที่สุดในโลก ภายใน ๔๐ วัน AlphaGo Zero ใช้วิธีเรียนรู้ เข้าใจ จดจำกฎเกณฑ์และความผิดพลาด เพื่อพลิกแพลงได้

อีกตัวอย่างสักเรื่อง จากการแข่งขันเกม DOTA2 ผู้พัฒนา AI ที่ชื่อ Open AI เรง่เวลาในการฝึกเล่นเกม ในความเร็วที่เทียบได้ว่า ๑ วันของ AI เท่ากับ ๑๘๐ ปีของมนุษย์ เมื่อ AI ตัวนี้หัดเล่นเกมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึง ๑ สัปดาห์ พบว่ามีทักษะเท่ากับคนที่ฝึกเล่นเกมเดียวกันนั้นมาเป็นเวลา ๑,๒๖๐ ปี

นี่เพียงแค่เริ่มต้น การพัฒนา AI ให้เรียนรู้ยังจะไปแบบก้าวกระโดดมากกว่านี้อีก

เมื่อกลับมาดูชั้นเรียนด้วยโครงสร้าง ด้วยระบบและด้วยการเมือง ห้องเรียนส่วนใหญ่ของเรายังเป็นห้องสอนความรู้ที่มีครูเป็นศูนย์กลาง มีโลกทัศน์และความเชื่อที่ว่า **ความรู้** คือ ผลิตรายณ์ที่อยู่ภายนอกตัวคน อาจมีในหนังสือหรืออินเทอร์เน็ต เป็นสิ่งหยุดนิ่งและแน่ชัด รอเวลาที่จะจับยึดใส่หัวเด็ก **ครู**ทำงานอย่างหนักเพื่อหาทางทำตามหลักสูตรให้ครบถ้วน ตามนโยบายรายวันรายเดือนรายปี โดยการ “บังคับบัญชา” ห้องเรียน ให้สงบเรียบร้อย **แล้วถ่ายทอดความรู้** เด็กจึงต้องมีหน้าที่จำความรู้เพื่อสอบซึ่งในนั้นมีถูกกับผิดเท่านั้น และต้องอยู่ในระเบียบให้เรียบร้อย ไม่ส่งเสียงดัง **ไม่คุยกัน ต้องฟัง**

AI + หุ่นยนต์ เรียนรู้ Logic ได้เร็ว ไม่เบื่อ ไม่ซีเกียจ จำความรู้ได้มากมายกว่ามนุษย์นับล้านเท่า คำนวณได้เร็วแม่นยำ พูดได้ทุกภาษา ทำงานได้ทน ตรงไปตรงมา ไม่เรียกร้อง ไม่มีทัศนคติลบ

ถ้าการศึกษาและห้องเรียน ยังมโง่งมอยู่กับการสอนและสอบความรู้ตามแบบเรียนหรือหลักสูตร เด็กส่วนใหญ่ที่จบออกมาจากระบบการศึกษาจะไม่มีความรู้ จะดำเนินชีวิตได้อย่างยากลำบาก

หนังสือเล่มนี้ปลุกให้เราตื่น เห็นตัวอย่างการวิจัยการศึกษาตนเอง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนใหญ่ Big change ทำตนเองซึ่งเป็นผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อฝึกฝน ผู้เรียนในฐานะมนุษย์ที่มีความคิด ที่มีความเป็น Magic ที่ไม่ใช่ ฝึกมนุษย์ให้เป็นอย่างหุ่นยนต์ซึ่งเราไม่มีทางเหนือกว่าหุ่นยนต์ได้ในแง่ของ Logic

หนังสือเล่มนี้ชวนให้เห็นวิธีการเรียนรู้ของครูที่สามารถเปลี่ยนแปลง ตนเองแบบ Big change ของครู เปลี่ยนห้องสอนให้เป็นห้องเรียน ที่มีผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนตนเองจากผู้สอนเป็น Facilitator ที่ไม่เน้นสอนครบ หลักรัฐ แต่ต้องเตรียมการมาก เพื่อจัดกิจกรรมให้แรงบันดาลใจ ทำทาส สนุก เรียนรู้ร่วมกัน เกิด Critical Reflection เป็นห้องเรียนที่มีชีวิตชีวา เปลี่ยนโลกทัศน์และความเชื่อของตนเองเกี่ยวกับความรู้เสียใหม่เป็นว่า ความรู้ไม่หยุดนิ่ง ต้องเกิดการผสมผสานจากภายนอกกับภายในตัวคน มีคุณลักษณะ และทักษะบางอย่างที่สำคัญกว่าความรู้ เปลี่ยนตนเองให้ศรัทธาต่อเด็ก เชื่อว่าเด็กคือสร้างความเข้าใจ (Constructivist) เด็กจะเรียนรู้ได้ดีจากการทำกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยว ได้ทำ ได้ค้น ได้ฟัง ร่วมกันตีความ ต่อยอด สร้างความหมาย สรุป ชักถาม ปรึกษาถกเถียงกัน แลกเปลี่ยนกับเพื่อน (Critical Reflection) ได้ออกแบบการแก้ปัญหา

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในทุกคน นั่นคือ ศักยภาพในการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า และครูก็ได้รับเกียรติการกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้

วิชัย ไชยบัว

คำนิยม

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช หรือที่ลูกศิษย์เรียกท่านว่า อาจารย์หมอวิจารณ์ ท่านเป็นผู้ที่มีความเอาใจใส่ต่อการศึกษาคนคัว และเรียนรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางการเรียนรู้อยู่เสมอ ไม่เพียงเท่านั้นยังสามารถนำเอาประเด็นการเรียนรู้ที่สำคัญ ๆ ในยุค ศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น “การเรียนรู้เปลี่ยนชีวิต” มาเขียนขึ้น blog เพื่อเผยแพร่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เป็นประจำสม่ำเสมอ และที่ผ่านมา ได้มีผู้รวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือเล่ม หลาย ๆ เล่ม เช่นเล่มที่ท่านถืออยู่ในมือนี้ ซึ่งเป็นคุณูปการต่อวงการการพัฒนาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะแต่ละประเด็นเหล่านั้น ล้วนช่วยเปิดวิสัยทัศน์ของคุณ ผู้บริหารการศึกษาและนักวิชาการการศึกษาไทย ให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในโลกนี้ สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังเป็นแรงกระตุ้น และเป็นแรงบันดาลใจให้กับครูที่อยู่ในการปฏิบัติงานในชั้นเรียน และพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กโดยตรง ให้มีโอกาสทดลอง เปลี่ยนแปลงวิธีการ สร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับเด็ก ได้มาแลกเปลี่ยนสิ่งที่ค้นพบ ซึ่งกันและกัน ผ่านการเขียน blog

หนังสือแต่ละเล่มที่ท่านอ่านแล้วและคัดเลือกมาถอดความเพื่อให้ครูอ่านได้ง่ายขึ้นนั้น ล้วนแล้วแต่มีความพิเศษและประเด็นที่ตรงต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด จิตสำนึก และการจัดการเรียนการสอนอย่างชนิดที่เรียกว่าเปลี่ยนที่รากฐานได้จริง เช่นเรื่อง “การประเมินเพื่อมอบอำนาจ” ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการหักมุมและเปลี่ยนวิสัยทัศน์เรื่องการประเมิน จากเดิมโดยสิ้นเชิง ที่เคย

ประเมินเพื่อตัดสินและสร้างความทุกข์ให้กับเด็กรวมทั้งครู มาเป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ผู้เรียนตามสถานการณ์จริงของเด็กแต่ละคน ซึ่งก่อให้เกิดความสุขทั้งสองฝ่าย และกลายเป็นชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพสูง ผลักดันให้เด็ก และครูได้เติบโตทางความคิดสร้างความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นอย่างมากและเห็นผลรวดเร็ว

ดังนั้นการอ่านหนังสือเชิงวิพากษ์ความคิดและถอดรหัสความรู้ของท่านจึงเป็นการท้าทายให้ผู้อ่านได้เกิดจินตนาการและแรงบันดาลใจที่จะนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงจนบังเกิดผล ดังเช่นที่ สถาบันอาศรมศิลป์ โรงเรียนรุ่งอรุณหรือโรงเรียนเพลินพัฒนา และที่อื่น ๆ ได้นำไปปรับปรุงในการทำงานจริง เป็นต้น

สำหรับเนื้อหา เรื่องวิจัยชั้นเรียนนั้น อันที่จริงเป็นเรื่องที่ท่านสนใจมานานแล้วและได้เคยพูดนำเสนอในที่ประชุมหลายแห่ง รวมทั้งแนะนำพวกเราให้ทดลองทำเสมอมา หากทว่าในหนังสือ “วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู” (Enhancing Practice through Classroom Research) เล่มนี้ ซึ่งเขียนโดยคณะครู-อาจารย์ ๔ ท่านจากประเทศสาธารณรัฐไอร์แลนด์ได้ฉายภาพของครูตัวจริง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างน่าชื่นชม หากผู้อ่านได้ให้ความสนใจพิจารณาให้ถี่ถ้วน จะพบว่าท่านได้เสนออย่างตรงประเด็นอย่างยิ่งว่า กระบวนการนี้เปลี่ยนครูให้กลายเป็น ผู้เชี่ยวชาญการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และ ในเวลาเดียวกันก็เป็นนักวิชาการที่สามารถเชื่อมโยงความรู้จากการปฏิบัติ สู่ทฤษฎีทางการเรียนรู้ ได้อย่างชัดเจนและแม่นยำ

หนังสือเล่มนี้ถูกหยิบยกขึ้นมาแนะนำเสนอโดยสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์ของ “ฟางเส้นสุดท้ายแห่งการปฏิรูปการศึกษาไทย” เพราะ

เปรียบเทียบเมื่อพื้นที่เปิดประเด็นการเรียนรู้ และวิพากษ์ความหมายของการศึกษาอย่างท้าทายเป็นอย่างยิ่ง หรืออาจพูดได้ว่า“แรงและทวนกระแสความคิด” ที่ครอบงำ ความล้าหลังของระบบการศึกษาในสังคมไทยปัจจุบัน เป็นอย่างมาก มีคำสำคัญหลายคำในหนังสือเล่มนี้ที่ควรหยิบยก ขึ้นมาทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เช่นในบทที่ ๒ เรื่องการหาประเด็นสำคัญ ท่านเน้นว่าหัวใจสำคัญคือ “การทำความเข้าใจระบบคุณค่าของตนเอง” สำหรับนำมาใช้กำหนดโจทย์วิจัยโดยการ “ใคร่ครวญสะท้อนคิด” “ความมีใจที่เปิดรับ” “การเท่าใจ” “ความรับผิดชอบทางปัญญา” และ “ความสนใจใคร่รู้ทางปัญญา” เป็นต้น คำแรกที่นำใคร่ครวญเกี่ยวกับระบบคุณค่าที่ท่านยกขึ้นมากล่าวถึงก็คือเรื่องความเข้าใจ หรือจุดยืน หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเราเองกับการศึกษานั้นมีสภาพเป็น “คุณค่ากำหนด” คือเป็นนามธรรม ขึ้นกับการให้คุณค่าโดยตัวเราเอง และการให้คุณค่าโดยสังคมรอบตัว หมายความว่าการศึกษาจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าตัวเราคิดอย่างไร และผู้เกี่ยวข้องคิดอย่างไรต่อการศึกษา

ประเด็น เรื่องการกำหนดคุณค่า ของการศึกษานี้ เป็นเรื่องที่เหมือนเส้นผมบังภูเขาสำหรับบุคลากรทางการศึกษาไทยตั้งแต่ครู ผู้บริหารในระดับต่าง ๆ จนกระทั่งผู้ปกครอง ก็ไม่มีใครที่จะเปิดใจใคร่ครวญและสร้างปฏิสัมพันธ์กับการศึกษาด้วยตนเอง กล่าวคือ ต่างละเลยที่จะนำตนเองให้เป็นผู้กำหนด และให้ความหมายของการศึกษาในระดับคุณค่าแท้ ที่แตกต่างจากระบบอำนาจโดยสิ้นเชิง การจะทำเช่นนั้นได้ต้องใช้สติปัญญาใคร่ครวญ ดังเช่นที่ผู้สอนเขียนงานวิจัยตนเอง อย่างตรงไปตรงมาและลึกซึ้ง จึงจะบังเกิดผล หากทำได้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ต่อระบบการศึกษาไทย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนก็มี ความสุข ผู้สอนก็มีความสุข และบังเกิดผลงดงามในทุกด้าน ไม่ว่าจะ

ระดับจิตใจ ความคิด ทักษะชีวิต และความรู้อันจำเป็นทั้งหลายในยุคปัจจุบัน

จึงไม่ต้องสงสัยว่าเหตุใดการศึกษาไทยจึงตกอยู่ในสภาพที่ไร้ความหมายต่อชีวิตของผู้เรียน และห่างออกจากความหมายเชิงคุณภาพออกไปทุกที เพราะการให้คุณค่าหรือความหมายเหล่านี้เองที่จะเป็นต้นตอหรือแรงบันดาลใจให้ทุกคนลุกขึ้นมาสร้างสรรค์ มีความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ และช่วยกันสร้างวิสัยทัศน์ ด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองให้เป็นไปตามคุณค่านั้น ๆ เหมือนดังที่ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ แมรี โรช (Mary Roche) ได้พิสูจน์การพัฒนาตัวเองเชิงประจักษ์ ผ่านการวิจัยปฏิบัติการ “ศึกษาตนเอง” สร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐานของการศึกษา ทันทีที่เธอเริ่มตั้งคำถามกับตนเองว่า “ทำอย่างไรฉันจึงจะเป็นครูที่ดีกว่านี้?” และครุ่นคิดต่อว่าต้นเหตุของความไม่พึงพอใจในวิถีปฏิบัติบางประการที่เป็นอยู่คืออะไร พร้อมทั้งมีความปรารถนาอยู่ลึก ๆ ภายใน ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้ วิธีปฏิบัติ และที่สำคัญคือทำความเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “การศึกษา” ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งท่านเน้นคือในระดับกำหนดคุณค่ามาจากจิตใจของตนเอง และที่น่าสนใจตามมาก็คือ ชุดคำถามที่ลึกซึ้ง สำหรับครูทั้งหลายที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงตนเอง

และเพื่อให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าสำหรับผู้ที่จะนำไปใช้ปฏิบัติ ท่านจึงให้คำแนะนำเพิ่มเติมและวิธีการที่จะปฏิบัติได้ง่ายขึ้น เช่นในเรื่องของการกล้าตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตจริงของความเป็นครู และตอบตนเองอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมานั้น ท่านแนะว่าในขั้นตอนตั้งคำถามและการไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (critical reflection) ตามที่ระบุนั้นต้องทำอย่างปรารถนิต ด้วยใจที่เปิดกว้างและควรทำเป็นบันทึกเชิงสะท้อนคิดส่วนตัว (reflective journal) ที่บันทึกไว้เป็นไดอารี่ส่วนตัว แล้วนำมาทบทวนบ่อย ๆ เป็นต้น

การอ่านบันทึกทั้ง ๑๐ ตอนที่อยู่ในมือนี้ โดยตลอด ผู้อ่านจะยิ่งพบกับ ความลุ่มลึกและหลากหลายมิติของการวิจัยปฏิบัติการ “ศึกษาตนเอง” ของครู ผ่านชั้นเรียน เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง เพราะแตกต่างจากงานวิจัยโดยทั่วไปแบบชั่วคราวข้าม ซึ่งอาจารย์หมอได้ให้ความหมายว่าการวิจัยนี้เป็นกลไก ของ “การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (transformative learning) รูปแบบหนึ่ง ที่ทรงพลังและก่อให้เกิด “สำนึกใหม่” หรือ “จิตใหญ่” ของความเป็นครู

ผู้อ่านจะพบกับความหวัง คำถามที่น่าจะแทงใจดำของครูที่กำลังอยู่ใน อากาศ กล้า ๆ กลัว ๆ ที่จะเปลี่ยนแปลง หรือจินตนาการที่ครูสามารถนำไปใช้ แม้จะไม่ได้ทำวิจัยเช่นเดียวกับผู้เขียนหนังสือทั้ง ๔ ท่านในเล่มนี้ แต่ก็จะมีแง่มุม ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตจริง โดยไม่ต้องรอใครมาอบรม และสิ่งนี้จะนำ ความภาคภูมิใจมาสู่ตัวของท่านเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นักเรียนก็จะมี ความสุข ชั้นเรียนจะเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และครูก็จะได้บุญทุกวัน

สุดท้ายนี้ ขออนุญาตเรียกหนังสือเล่มนี้ว่า คู่มือพัฒนา EF (Executive Function) ของครูและผู้บริหารโรงเรียน และใคร่ขอกราบขอขอบพระคุณท่าน อาจารย์หมอวิจารณ์เป็นอย่างมากที่ได้กรุณาถอดความหนังสือเล่มนี้ให้ กลายเป็นคู่มือสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคน ใช้เป็นแนวทางหรือ หนทางเสียการปฏิรูปการศึกษา ที่เริ่มจากตนเองถึงระดับรากฐานและ จิตวิญญาณ ได้อย่างแท้จริง และขอขอบคุณมูลนิธิสยามกัมมาจลที่ได้เล็งเห็นความสำคัญ และจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่คุณค่าแห่งการศึกษา สู่สาธารณชน ให้เกิด ประโยชน์ต่อเยาวชนของชาติมาอย่างต่อเนื่องและตลอดไป

ศ.ประกาภัทร นิยม

คำนิยม

นับเป็นเกียรติอย่างสูงสำหรับดิฉันที่ได้รับโอกาสให้เป็นผู้เขียนคำนิยมสำหรับหนังสือเล่มนี้ซึ่งเขียนโดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ผู้เป็นบุคคลที่ดิฉันเคารพติดตามและชื่นชมในผลงานของท่านเสมอมา ผลงานของท่านล้วนมีสาระสำคัญทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติที่มีความยาก แต่ท่านสามารถถ่ายทอดให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย ช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดี หนังสือเล่มนี้ก็เช่นกัน ผู้อ่านอาจเกิดความเข้าใจได้มากกว่าการไปอ่านหนังสือที่เป็นต้นฉบับจริง เพราะท่านได้ช่วยอธิบายความ แปลความ ขยายความ และเสริมความคิด ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจได้ดีขึ้น มากขึ้น

ประเด็นที่ดิฉันชื่นชอบมากเป็นพิเศษในหนังสือเล่มนี้ก็คือ แนวคิดในการพัฒนาศิษย์และพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มักจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติกับบุคคลที่เป็นผู้มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แต่อาจเกิดขึ้นโดยไม่ตระหนักรู้ หรือตระหนักรู้แต่ไม่มีการเปิดเผย หรือมีการเปิดเผยแต่ไม่ได้รับความสนใจหรือการยอมรับในฐานะที่เป็นวิธีการที่น่าเชื่อถือ หนังสือเล่มนี้จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะช่วยให้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะนี้ได้รับการยอมรับมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเปิดช่องทางการวิจัยให้มีความหลากหลายขึ้น นับเป็นคุณูปการแก่วงการศึกษายิ่ง

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การสะท้อนคิดของครู โดยผู้เขียนได้ช่วยอธิบาย ขยายความ ให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน กระบวนการไตร่ตรองสะท้อนคิดของครูประกอบด้วยการใช้คำถาม

ตรวจสอบการคิดการปฏิบัติของตนเองเพื่อสร้างความหมาย ความชัดเจน ในด้านความรู้หลัก (epistemology) และคุณค่าหลัก (ontology) ของตน และการค้นหาสมมุติฐานเบื้องต้นของตนที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง อันนำไปสู่การปฏิบัติและการปรับเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติใหม่ วงจรสะท้อนคิดจากการปฏิบัติสู่การปฏิบัติ จนเกิด“ปัญญาปฏิบัติ” (phronesis) นี้จะสามารถพัฒนาครูสู่ “สำนึกใหม่ของความเป็นครู” ได้

ในฐานะที่เป็นครูและนักการศึกษาคนหนึ่งที่อยู่ในวงการศึกษามานานกว่า ๕๐ ปี ดิฉันขออนุญาตทำหน้าที่เป็นตัวแทนครูของประเทศ ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ ที่ได้ให้ความสำคัญกับครู การพัฒนาครู และการศึกษาของประเทศ มาอย่างเข้มแข็งตลอดมา

ศ.ดร.เกศนา ขัมมณี

สารบัญ

คำนำผู้เขียน	๔
คำนิยม	๗
๑. บทนำ	๒๑
๒. หาประเด็นสำคัญ	๒๓
๓. คำนิยมด้านการศึกษา	๔๕
๔. ทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติของตนเอง	๖๗
๕. คิดอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้	๘๗

๖. เสนอสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินต่อเนื่อง	๑๐๗
๗. ค้นหาวิธีวิทยาการวิจัย	๑๒๓
๘. เสนอหลักฐานแสดงผลการสอนที่ดีกว่า	๑๔๓
๙. พัฒนากิจกรรมจากการปฏิบัติ	๑๖๓
๑๐. บทส่งท้าย	๑๘๗
กรณีศึกษาในประเทศไทย ๑	๑๙๓
กรณีศึกษาในประเทศไทย ๒	๒๐๓

“

ชั้นเรียน
เป็นแหล่งเรียนรู้
ที่ดีที่สุดของคุณ

”

บทนำ

บันทึกชุด **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ ได้รับความจากหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research: A teacher's guide to professional development* (๒๐๑๒) เป็นหนังสือที่เขียนโดยครูในสาธารณรัฐไอร์แลนด์ ๔ คน หนังสือนี้ไม่มีดาวใน Amazon Book แต่เมื่อผมอ่านแล้ววางไม่ลง เพราะเป็นหนังสือที่ทำให้มุมมองใหม่ต่อการวิจัยชั้นเรียน และให้มุมมองใหม่ต่อชีวิตความเป็นครู

หนังสือเล่มนี้มองการวิจัยชั้นเรียนเป็น action Research ที่หวังผลการวิจัยที่นอกจากเกิดการพัฒนาชั้นเรียนและผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนแล้ว เป้าหมายใหญ่อีกประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (transformation) ของตัวครูเอง

การวิจัยชั้นเรียนในที่นี้จึงเป็นเครื่องมือของ Transformative Learning (การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน) ของครู และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ลึกไปถึงระดับคุณค่า (values) และคุณค่าที่ยิ่งใหญ่ในที่นี้ คือ การทำเพื่อผู้อื่นคือศิษย์

ที่อธิบายของหนังสือว่า *A teacher's guide to professional development* บ่งบอกว่าสาระทั้งหมดในหนังสือเป็นแนวทางพัฒนาครู ซึ่งผมเห็นด้วยอย่างยิ่ง และหมายความว่าครูทำวิจัยชั้นเรียนตามแนวทางของหนังสือเล่มนี้ จะส่งผลพัฒนาตัวครูเองได้ดีกว่าการไปเข้ารับการอบรมใด ๆ กล่าวได้ว่า “ชั้นเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดของครู” และการวิจัยชั้นเรียนแบบวิจัยปฏิบัติการ (action research) คือ วิธีการทำให้ชั้นเรียนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดได้จริง และเป็นเครื่องมือพัฒนาครูที่ดีที่สุด

มองอีกมุมหนึ่ง นี่คือเรื่องราวที่เป็นรูปธรรมของ Transformative Learning ของครูที่ใช้ชั้นเรียนที่ตนเองเป็น “ตัวช่วย” ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานของตนเอง ท่านที่สนใจเรื่อง *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง* ในรายละเอียด อ่านได้จากหนังสือ *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง Transformative Learning* (๒๕๕๘) เขียนโดย วิจารณ์ พานิช ซึ่งดาวน์โหลดได้ฟรี

คุณค่าสูงยิ่งของหนังสือเล่มนี้คือเขียนเล่าเรื่องราวในชีวิตจริงของการเป็นครูของผู้เขียนที่ผ่านการทำหน้าที่ครูด้วยวิธีการที่ผิด (ตามแนวทางที่ใช้กันโดยทั่วไป) แต่ด้วยการตั้งคำถามต่อพฤติกรรมของตนเอง ตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (critical reflection) ทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ประกอบกับการที่ต่อมาได้เข้าเรียนปริญญาเอก และได้ทำวิจัยชั้นเรียนแบบวิจัยปฏิบัติการที่ผมอยากเรียกเสียใหม่ว่า การวิจัยชั้นเรียนแบบวิจัยตัวครูเอง หรือวิจัยตนเอง ได้ก่อคุณูปการสร้างการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานขึ้นในตัวผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนทั้ง ๔ ท่านเวลานี้เป็นครูนักการศึกษา

วิจัยการศึกษามี ๒ แบบที่แตกต่างกันคนละขั้ว คือ การวิจัยการศึกษาแบบคลาสสิกกับการวิจัยการศึกษาแบบปฏิบัติการ (action research) การวิจัยแบบแรกผู้วิจัยเป็น “คนนอก” ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังวิจัย ไม่มีผลประโยชน์ได้เสียกับเรื่องที่กำลังทำวิจัย เพื่อให้การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ตีความเป็น “ปรนัย” (objective) ที่สุด ไม่มีอคติจากความเชื่อหรือคุณค่าส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง มองความเชื่อหรือคุณค่าส่วนตัวของนักวิจัยเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เพราะอาจทำให้เกิดอคติ (bias) ในการวิจัยได้

แต่การวิจัยการศึกษาแบบปฏิบัติการ ตามที่เสนอในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจัยคือตัวครูผู้สอนในห้องเรียนนั้น ๆ เอง ตั้งคำถามและทำงานวิจัยจากห้องเรียนที่ตนสอน และใช้ความเชื่อหรือคุณค่าส่วนตัวของตนเป็นข้อมูลและเครื่องมือสำคัญของการวิจัย ตัวผู้วิจัยไม่ใช่แค่เป็น “คนใน” แต่เป็นศูนย์กลางของการวิจัย การวิจัยแบบนี้จึงอยู่ในกลุ่ม participatory research และเป็น R2R (Routine to Research) ของคนหน้างานคือครู

สาระเชิงคุณค่าที่สื่อออกมาโดยหนังสือเล่มนี้ คือ ครูสามารถมีคุณค่ามากกว่าที่เป็นอยู่ หรือกล่าวใหม่ในถ้อยคำของผมเองว่า ครูสามารถมีศักดิ์ศรีสูงส่งได้โดยไม่ยาก เพียงแต่ต้องสมทาทนกระบวนการที่ตนที่ถูกต้องว่าด้วยการทำหน้าที่ครู ตามด้วยการมีปฏิปทาประจำวันที่ถูกต้อง ซึ่งหมายถึงการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

“

การวิจัยปฏิบัติการ
ในชั้นเรียน ในที่นี้เป็น
“การวิจัยปฏิบัติการ
เพื่อการศึกษิตนเอง”
...เป็นการวิจัยปฏิบัติการ
เพื่อตีความ ...การทำงาน
ของต่นเอง

”

ศักดิ์ศรีสูงส่งมากับความมีอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) และการมีคุณค่าแท้จริง คุณค่าของครูไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องเรียนและที่ การพัฒนาตัวศิษย์เท่านั้น ครูยังสามารถพัฒนาทฤษฎีทางการศึกษาได้ด้วย โดยการทําวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

ครูต้องไม่ใช่แค่เป็นผู้ปฏิบัติตามทฤษฎีการศึกษาที่ผู้อื่น กำหนดเท่านั้น แต่ครูต้องเป็นผู้สร้างทฤษฎีจากการปฏิบัติของตนได้ด้วย โดยมีตัวช่วยคือการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนตามที่เสนอในหนังสือ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** เล่มนี้

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนในที่นี้เป็น “การวิจัยปฏิบัติการเพื่อ การศึกษาตนเอง” (self-study action research) เพื่อครูสร้างทฤษฎีจาก การปฏิบัติของตนเองในงานประจำ เป็นการวิจัยปฏิบัติการเพื่อตีความ (interpretive action research) การทำงานของตนเอง โดยการตั้งคำถาม เพื่อใคร่ครวญการปฏิบัติงานของตนเอง (self-reflective action enquiry) ซึ่งเป็นคำถามที่ขึ้นต้นด้วย “ฉัน” ทั้งสิ้น ตัวอย่างคำถามหลักคือ “ฉันจะ ปรับปรุงสิ่งที่ฉันทำอยู่ได้อย่างไร” โดยพื้นฐานสำคัญคือ ไม่หลงพอใจ ผลงานที่เป็นอยู่ ตัวอย่างคำถามย่อย ได้แก่

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะกำหนดคำถามวิจัยอย่างไร
[.....]
- ฉันจะเชื่อมโยงคุณค่าของการปฏิบัติกับคุณค่าของงานวิจัยอย่างไร
[.....]
- ฉันจะไตร่ตรองสะท้อนคิดเพื่อให้เข้าใจการปฏิบัติดียิ่งขึ้นได้อย่างไร
[.....]
- ฉันจะคิดเรื่องงานให้ลึกซึ้งจริงจังยิ่งขึ้นได้อย่างไร
[.....]
- ฉันจะมีขั้นตอนปฏิบัติเพื่อยกระดับงานวิจัยได้อย่างไร
[.....]
- ฉันจะทำให้กระบวนการทัศน์วิจัยมีความสอดคล้องกับงานได้อย่างไร
[.....]
- ฉันจะวิเคราะห์ข้อมูลและใช้มาตรฐานคุณค่าทางวิชาชีพในการวินิจฉัยข้อมูลได้อย่างไร
[.....]
- ฉันจะพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติได้อย่างไร จะเผยแพร่ทฤษฎี และเข้าใจความสำคัญของทฤษฎีที่สร้างขึ้นได้อย่างไร
[.....]
- ฯลฯ

เป้าหมายของการวิจัยแนวนี้มี ๓ ประการ คือ (๑) เพิ่มความเข้าใจ วัตถุประสงค์ที่กำลังทำอยู่ (๒) เปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติในระดับ transform และ (๓) สร้างทฤษฎี

กล่าวใหม่ได้ว่า การวิจัยชั้นเรียนแบบปฏิบัติการนี้มีเป้าหมายเพื่อ สร้างการเปลี่ยนแปลงของชั้นเรียนที่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุด รวมทั้งเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในตัวครูด้วย ในตอนต่อ ๆ ไป ผู้เขียนจะเล่าเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงของตนเองอย่างน่าสนใจ ท่านผู้อ่าน จะได้เห็นเรื่องราวจริงของ “การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (Transformative Learning) ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงลึกในระดับคุณค่าและกระบวนทัศน์

งานวิจัยชั้นเรียนแบบปฏิบัติการนี้ทำได้ง่าย โดยการบันทึกรวบรวม “เรื่องราวส่วนตัว” (personal story) ของครู นำมาทำการใคร่ครวญสะท้อนคิด (reflection) ด้วยการคิดอย่างลึกซึ้งจริงจัง (critical thinking) โดยใช้การ ศึกษาตนเอง (self-study) ใน ๔ มิติ ได้แก่ (๑) มีเป้าหมายพัฒนาวิถีปฏิบัติ และพัฒนาการคิด (๒) มีความร่วมมือและสื่อสารกับเพื่อนครู นักเรียน และ กับหนังสือและเอกสาร (หมายความว่าต้องค้นคว้าด้วย) (๓) เก็บข้อมูล ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้มุมมองเชิงลึก (๔) แพร่ผลการวิจัยกับ ชุมชนการศึกษา

“

หัวใจสำคัญ คือ
การทำความเข้าใจ
ระบบคุณค่าของตนเอง
สำหรับนำมาใช้
กำหนดโจทย์วิจัย

”

๒

หาประเด็นสำคัญ

ตอนที่ ๒ **หาประเด็นสำคัญ** นี้ ได้รับความจากบทที่ ๑ Identifying an area of professional concern or interest ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ Part I : Thinking professionally and reflecting on practice เขียนโดย Mary Roche, Senior Lecturer in Education, St. Patrick's College, Thurles, Co Tipperary, Ireland

หัวใจสำคัญ คือ การทำความเข้าใจระบบคุณค่าของตนเอง สำหรับนำมาใช้กำหนดโจทย์วิจัย

ดังกล่าวแล้วในตอนที่ ๑ ว่า **การวิจัยชั้นเรียนแบบปฏิบัติการ** มีตัวครูผู้สอนและวิจัยเองเป็นศูนย์กลาง การทำความเข้าใจตนเอง ตั้งคำถามต่อตนเอง ใคร่ครวญสะท้อนคิดตนเอง และวิถีปฏิบัติของตนเอง จึงเป็นเรื่องสำคัญช่วยให้คิดโจทย์วิจัยที่ลุ่มลึก ไม่ใช่เป็นการวิจัยแบบตื้น ๆ หรือผิวเผิน

กำหนดประเด็นที่สนใจ

คำถามเริ่มต้น คือ “ทำอย่างไรฉันจึงจะเป็นครูที่ดีกว่านี้” นำไปสู่ความสนใจต่อความรู้ลึกๆยังไม่พอใจหรืออึดอัดขัดข้องต่อวิธีปฏิบัติบางประการ และครุ่นคิดต่อว่าต้นเหตุของความไม่พึงพอใจนั้นคืออะไร เพื่อทำความเข้าใจวิธีพัฒนาตนเอง ให้เป็นครูที่ดีขึ้น ซึ่งหมายความว่าตัวเราเองมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ทั้งส่วนที่เป็น “ความรู้” และส่วนที่เป็น “การปฏิบัติ” รวมทั้งต้องการเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “การศึกษา” ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

การตั้งคำถามและความปรารถนาที่อยู่ลึก ๆ ภายในเหล่านี้ จะนำไปสู่การแสวงหาคำตอบต่อคำถามว่า *ทำไมเราจึงทำอย่างที่ปฏิบัติอยู่ และจะเรียนรู้เพื่อทำให้ดีขึ้นกว่าเดิมได้อย่างไร*

คนที่สนใจพัฒนาตนเองเช่นนี้จะค่อย ๆ เข้าสู่คุณค่าทางการศึกษาอีก ๒ ประการ คือ ความสนใจใฝ่รู้ทางปัญญา (intellectual curiosity) และความรับผิดชอบทางวิชาชีพ (ครู) (professional integrity)

โดยการใคร่ครวญสะท้อนคิดเราจะค่อย ๆ ค้นพบด้วยตนเองว่าปัจจัยสู่ความเป็นมืออาชีพ (ครู) ได้แก่ การใคร่ครวญสะท้อนคิด (reflection), ความมีใจที่เปิดรับ (open-mindedness), การทุ่มใจ (whole-heartedness), ความรับผิดชอบทางปัญญา (intellectual responsibility) และความสนใจใฝ่รู้ทางปัญญา (intellectual curiosity)

สิ่งที่ครูจะต้องใคร่ครวญตรวจสอบทำความเข้าใจตนเองเพิ่มเติมในเชิงหลักการ คือ การทำความเข้าใจตนเองด้านการยึดถือคุณค่าหรือโลกทัศน์ว่าด้วยความรู้และการเรียนรู้ (epistemological standpoint) กับการยึดถือ

คุณค่าด้านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและโลกภายนอก (ontological standpoint)

จุดยืนด้าน epistemological ได้แก่ มุมมองต่อความรู้ การสร้างความรู้ และการรับความรู้ จุดยืนด้าน ontological ได้แก่ มุมมองด้านธรรมชาติของสรรพสิ่ง ด้านรู้จักตนเองว่าเป็นส่วนย่อยในภาพรวม (part of the whole) ด้านความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น

ความเข้าใจ หรือจุดยืน หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเราเองกับการศึกษามีสภาพ “คุณค่ากำหนด” คือเป็นนามธรรม ขึ้นกับการให้คุณค่าโดยตัวเราเอง และการให้คุณค่าโดยสังคมรอบตัว

กล่าวใหม่ว่า การศึกษาจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นกับว่าเราคิดอย่างไร และผู้เกี่ยวข้องคิดอย่างไร ต่อการศึกษา

การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและเป็นการเมืองยิ่ง และการวิจัย การศึกษาก็มีความซับซ้อนและเป็นการเมืองพอกัน การศึกษาไม่มีวันจะปลอดจากการให้คุณค่าและปลอดจากการเมือง การวิจัยการศึกษาจึงไม่มีวันปลอดจากจุดยืนด้าน epistemological และจุดยืนด้าน ontological ของผู้วิจัย และผู้วิจัยจึงได้โอกาส “หนามยอกเอาหนามบ่ง” ใช้การตรวจสอบใคร่ครวญจุดยืนนี้ของตน นำไปสู่การตั้งโจทย์วิจัยเพื่อให้การวิจัยนั้นเองเป็นเครื่องมือปรับปรุงพัฒนา epistemological และ ontological values ของตนเอง และนี่คือหลักการของความเป็น “วิชาชีพ” **คนในวงการวิชาชีพ ต้องสร้างความรู้จากปฏิบัติการในวิชาชีพของตนเพื่อพัฒนาวิชาชีพนั้น ๆ ไม่ใช่เพียงรอใช้ความรู้จากภายนอกวิชาชีพเท่านั้น**

ผู้เขียน แมรี โรซ เล่าประสบการณ์ของตนเอง ที่เริ่มเป็นครูเมื่ออายุ ๑๙ ปี ได้อยู่กับการเป็นครูแนว “ถ่ายทอดความรู้” ตามที่ใช้กันทั่วไป ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ซึ่งขัดความรู้สึกตนเองตลอดมา จนถึงคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๙๐ จึงเปลี่ยนมาเป็นครูแนวส่งเสริมให้นักเรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตัว (constructivism หรือ active learning) โดยการเสวนากับศิษย์ ยอมรับศักยภาพของนักเรียนด้านการเสวนาโต้ตอบ และเชื่อว่านักเรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) ได้ พร้อม ๆ กันนั้น ผู้เขียนได้เริ่มศึกษาปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงนั้น (ของตนเอง) ด้วยวิธีการศึกษาตนเองด้วยการวิจัยปฏิบัติการ

ด้วยกระบวนการตั้งคำถามเช่นนี้ ผู้เขียนได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง คือ เปลี่ยนจากครูที่ทำตามแบบแผนตายตัว ไปเป็นครูที่มีความสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเอง และมีความรับผิดชอบต่องาน รวมทั้งกลายเป็นนักคิดอย่างจริงจัง (critical thinker) โดยตัวช่วยคือการเสวนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับนักเรียน

การรับฟังเรื่องราวของนักเรียน และเสวนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกันนำไปสู่การทำความเข้าใจหลักการหรือทฤษฎีในแง่มุมที่ลึกและในหลากหลายมุมมอง

ประกอบกับการเรียนปริญญาโทช่วยให้ได้มีโอกาสนำเสนอข้อมูลของตนเอง และรับฟังข้อมูลของเพื่อนนักศึกษา (ที่เป็นครู) รวมทั้งการอภิปรายตีความทำความเข้าใจในแง่มุมที่ลึก ภายใต้การสนับสนุนของติวเตอร์ที่เก่งช่วยเปิดโลกทัศน์ของผู้เขียนเป็นอย่างมาก

นั่นคือเส้นทางชีวิตของผู้เขียนที่เปลี่ยนจาก “ครูสอน” ไปเป็น “ครูฝึก” หรือ “ครูผู้อำนวยการการเรียนรู้” ทั้งในทางปฏิบัติและในด้านกระบวนการทัศน์ ทำให้ห้องเรียนเปลี่ยนจากสภาพครูพูดคนเดียว (monologue) ไปสู่ห้องเรียนที่มีการเสวนาที่ส่วนใหญ่นักเรียนเป็นผู้บอกเล่าและออกความเห็น (dialogue)

สรุปว่าประเด็นที่น่าสนใจคือระบบคุณค่าของตัวเอง

วิจัยการปฏิบัติของตนเอง: การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง

การวิจัยเริ่มจากการตั้งคำถามการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณ เริ่มจากการตั้งคำถามด้านการยึดถือคุณค่าของตนเอง ทั้งคุณค่าของการศึกษา (epistemological values) และคุณค่าด้านการมองความสัมพันธ์ของตนเอง กับสังคม และต่อผู้อื่น (ontological values) การยึดถือคุณค่าทั้งสองด้านเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเราในฐานะครู โดยที่การยึดถือคุณค่านี้นี้ มีการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการไปตามประสบการณ์และความเข้าใจของตัวเอง

การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณ เริ่มจากความเชื่อว่าคุณในฐานะมนุษย์มีความสามารถปรับปรุงวิถีปฏิบัติของตน และสามารถอธิบายได้ว่าทำไมจึงทำเช่นนั้น ความสามารถนี้หนุนโดยการทำงานเป็นทีมร่วมกับเพื่อนครู โดยเริ่มที่การร่วมกันตั้งคำถามร่วมกัน ดำเนินการภายใต้บรรยากาศที่เปิดกว้างต่อการยึดถือคุณค่าที่แตกต่างกัน

เมื่อมีการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณ ผลที่ตามมาคือทีมคุณเกิดความเข้าใจใหม่ ๆ และค้นพบวิธีการใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งเกิด

“วงจรรังการเปลี่ยนแปลง” คือ เมื่อมีความเข้าใจใหม่ ๆ ความเข้าใจนั้น กระตุ้นให้เกิดการกระทำใหม่ ๆ และเมื่อมีการกระทำใหม่ ๆ ก็นำไปสู่ความเข้าใจใหม่ ๆ เกิดเป็นวงจรรังการระดับไม่รู้จบ

ลักษณะสำคัญของ การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู คือ เป็นกระบวนการที่เปิดเผยมต่อผู้อื่น (visible to others) เป็นกระบวนการที่ครูสร้างความรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติของตน และใช้ความรู้ที่สร้างนั้นในการพัฒนาวิธีปฏิบัติของตน **เมื่อมีการพัฒนาทฤษฎีทางการศึกษาจากการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู ผ่านปฏิบัติการและการใคร่ครวญสะท้อนคิด อย่างยิ่งยวด ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทฤษฎีที่ได้เป็น “ทฤษฎีที่มีชีวิต” คือ มีการนำไปปฏิบัติและใช้อธิบายว่าทำไมจึงปฏิบัติเช่นนั้น**

โดยต้องตรวจสอบว่าวิธีการใหม่ของเราให้ผลดีต่อนักเรียนของเรา และต่อวงการศึกษาในภาพรวม (common good) อย่างแท้จริง ซึ่งหมายความว่าต้องมีการเขียนรายงานวิจัย และนำออกเผยแพร่เพื่อรับการตรวจสอบจากวงการวิจัยการศึกษา

นี่คือวิถีของวงการวิชาชีพ (profession) ที่สมาชิกของวิชาชีพต้องเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความรู้เพื่อปฏิบัติการวิชาชีพที่ยกระดับขึ้น โดยที่ความรู้ใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ ต้องผ่านกลไกตรวจสอบอย่างกว้างขวาง

ถ้าไบวันคิดว่าตนเองสามารถเป็นครูที่ดีกว่านี้ได้

ข้อความในตอนนี้อาจมาจากการเปิดใจ เปิดประสบการณ์ตรงของ แมรี โรซ ซึ่งเป็นผู้เขียน เริ่มจากการที่ผู้เขียนอ่านพบว่าความรู้เกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์เชิงเสวนา (dialectical relationship) ไม่ได้มาจากการรับถ่ายทอด จาก “ผู้รู้” แต่อ่านแล้วก็ไม่เข้าใจลึกซึ้ง

วิถีปฏิบัติในการทำหน้าที่ครูในขณะนั้น ก็ทำโดยสอนแบบถ่ายทอด เนื้อความรู้ ทำให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งในใจ เพราะตนเองมีความเชื่อเชิง คุณค่าลึก ๆ ด้านปฏิสัมพันธ์ของตนเองกับผู้อื่น (ontological values) ใน แนวระนาบ แต่ตนมีปฏิสัมพันธ์กับศิษย์ในแนวตั้ง (ถ่ายทอดความรู้จากครู เป็นผู้รู้สู่ศิษย์ผู้ไม่รู้) ตอนนั้นตนไม่รู้จักการพูดคุยกันแบบสานเสวนาหรือ สนทนา (dialogue) เลย ทั้ง ๆ ที่ตอนนั้น (ช่วงคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๗๐) ตนเริ่มเป็นครูด้วยอุดมการณ์สูงส่งและเต็มไปด้วยความหวัง ประสบการณ์ตรง ของความล้มเหลวด้านการสอนในตอนนั้นทำให้ตนผิดหวัง เป็นความล้มเหลว ที่ครูทั่วไปพบด้วยตนเองในห้องเรียนที่สอนแนวถ่ายทอดความรู้และยึดครู เป็นศูนย์กลาง

มาถึงตอนนี้ (สี่สิบปีให้หลัง) ผู้เขียนตระหนักแล้วว่าสมมติฐานของ ตนในตอนเริ่มเป็นครูในด้านการสอน การเรียน อำนวย ปฏิสัมพันธ์ ความรู้ เสรีภาพ อิสรภาพ และแรงจูงใจ ที่ได้รับมาตอนเรียนวิชาครู ไม่ถูกต้อง และ เวลานี้วงการศึกษามหันตการณ์การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเน้น การฝึกวิเคราะห์ทฤษฎะก่อนคิด

ในห้องเรียนที่สอนแบบถ่ายทอดความรู้ สมมติฐานต่อความรู้คือเป็น “ผลิตภัณฑ์” ที่มีอยู่ภายนอกตัวคน อยู่ในหนังสือ ห้องสมุด หรือ อินเทอร์เน็ต

หน้าที่ของครูคือหาทางดำเนินการตามหลักสูตรให้ครอบคลุมครบถ้วน เพื่อให้ นักเรียนได้รับถ่ายทอดความรู้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ โดยครูทำหน้าที่ “บังคับบัญชา” ในห้องเรียน และทำหน้าที่ “บอก” ความรู้ นักเรียนมีหน้าที่จด และจำ เอาไว้ “สำรวจ” ตอบข้อสอบให้ตรงกับที่ครูสอน เน้นตอบความรู้ ที่ถูกต้อง การเรียนรู้แบบนี้จึงเน้นถูก-ผิด และนักเรียนมีหน้าที่ทำตัวอยู่ใน ระเบียบเรียบร้อย ไม่ส่งเสียงดัง ไม่คุยกัน เพราะหน้าที่หลักคือฟังครู

แต่ในห้องเรียนแบบ “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง” หรือ “นักเรียน เป็นผู้สร้างความรู้” (constructivist) นักเรียนร่วมกันสร้างความหมาย (meaning-making) ของสิ่งต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ โดยสร้างความหมาย ต่อยอดจากความรู้ที่มีอยู่แล้ว โดยนักเรียนแต่ละคนมีส่วนร่วมกิจกรรม ทั้งกิจกรรมรวมทั้งชั้น กิจกรรมกลุ่มย่อย และกิจกรรมที่ทำคนเดียว สภาพ ของห้องเรียนจะมีชีวิตชีวา นักเรียนจะพูดคุยปรึกษาถกเถียงกัน มีการค้น ความรู้ที่สงสัยเดี๋ยวนั้น และนำมาอธิบายให้เพื่อนฟัง รวมทั้งช่วยกันตีความ ทำความเข้าใจให้ชัดเจนหรือลึกซึ้งเชื่อมโยงขึ้น มีการนำเสนอความรู้ที่ตน ตีความหรือสรุปจากกิจกรรมให้เพื่อนฟัง รวมทั้งตอบข้อซักถาม หรืออภิปราย แลกเปลี่ยน

ในห้องเรียนแบบ “นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้” ครูทำหน้าที่เป็น facilitator ซึ่งจะต้องเตรียมตัวล่วงหน้ามาก รวมทั้งต้องรู้สาระวิชาที่ สอนอย่างถ่องแท้ด้วย โดยที่เป้าหมายของการสอนอยู่ที่การเรียนรู้ ของนักเรียน ไม่ใช่อยู่ที่สอนครบตามหลักสูตร คุณภาพของการศึกษา อยู่ที่ความกระตือรือร้น (enthusiasm) ความหลงใหลใฝ่เรียน (passion) ความสนใจใคร่รู้ (curiosity) และความสนุกสนาน (enjoyment)

ผมขอเพิ่มเติมสั้น ๆ ว่าการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องการผลลัพธ์ การเรียนรู้ที่มีหลายมิติซับซ้อนมาก ที่เรียกว่า “ทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑” ที่มี ทักษะ ๔ หมวด คือ (๑) ความรู้ (literacy) (๒) สมรรถนะ (competency) (๓) บุคลิก (character) และ (๔) ฉันทะและทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life-long learning) เฉพาะการเรียนรู้แบบ “นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้” เท่านั้น ที่จะบรรลุ ผลลัพธ์การเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้ การเรียนแบบรับถ่ายทอดความรู้ ไม่สามารถทำให้นักเรียนบรรลุบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ ๒๑ ได้

การเปลี่ยนห้องเรียนจากครูเป็นศูนย์กลางสู่สภาพนักเรียนเป็น ศูนย์กลาง ครูต้องเปลี่ยนทักษะจากตัวครูพูดคนเดียว (monologue) ไปเป็น ผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนพูดโต้ตอบและฟังกันทั้งห้อง (dialogue)

สรุปว่าครูเปลี่ยนได้เพราะไม่พอใจผลงานที่ไม่เข้าเป้าอย่างแท้จริง และมุ่งไตร่ตรองสะท้อนคิดหาหลักการใหม่ วิธีการใหม่ นำมาทดลองใช้

ขึ้นอยู่กับความเป็นจริง

ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าตัวครูยืนอยู่ตรงไหนระหว่างสองขั้วของ ทฤษฎีและวิธีปฏิบัติทางการศึกษา ขั้วหนึ่งเรียกว่าขั้ว didactic ครูสอนโดย ถ่ายทอดความรู้ อีกขั้วหนึ่งเรียกว่า dialogic นักเรียนเรียนโดยการปฏิบัติ ตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิดร่วมกัน

ผู้เขียนเล่าวิธีการสอนและความรู้สึกของตนเองตอนเริ่มเป็นครูที่ สอนโดยถ่ายทอดความรู้ เดินตามแนว didactic อย่างเคร่งครัด ตามด้ว การวิพากษ์ตนเองด้าน ontological values ในการมองปฏิสัมพันธ์ระหว่าง

ครูกับศิษย์ ตนมองนักเรียนเป็น “คนอื่น” “พวกเขา” “พวกนักเรียน” ที่แยกจากครูและนักเรียนเป็นเสมือน “สิ่งของ” ที่เป็นเป้าของการพูด

ในด้าน epistemological values ของผู้เขียน ซึ่งหมายถึงมุมมองต่อความรู้ การรู้ และผู้เรียนรู้ ผู้เขียนก็ยึดถือความรู้เป็นก้อน ๆ การรู้แบบจดจำความรู้สำเร็จรูป และมองผู้เรียนรู้เป็นผู้มารับความรู้สำเร็จรูป ภายใต้ระบบคุณค่าเช่นนี้ ผู้เขียนเมื่อสี่สิบปีก่อนจึงเป็นครูแนวควบคุมชั้นเรียน เพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดในหลักสูตร ด้วยความหวาดกลัวการมาตรวจชั้นเรียนของศึกษานิเทศก์

ขั้นตอนที่นำไปสู่การตั้งโจทย์วิจัย คือ การไตร่ตรองสะท้อนคิดตอบโจทย์ในทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะตรวจสอบได้อย่างไรว่าฉันให้คุณค่าต่อชั้นเรียนแบบเน้นการเรียนรู้ ไม่ใช่แบบเน้นการสอน

[.....]

[.....]

- ฉันมองความรู้เป็น ผลผลิต (product) หรือเป็นกระบวนการ (process)

[.....]

[.....]

- ฉันจัดให้นักเรียนแบบไหนเป็น “นักเรียนที่ดี”

[.....]

[.....]

- ฉันเอาแนวความคิดนี้มาจากไหน

[.....]

[.....]

ในสมัยนั้นนักเรียนที่ดีในสายตาของผู้เขียน คือ นักเรียนที่สงบเสงี่ยมเรียบร้อย ว่านอนสอนง่าย ไม่ทำทนายครู ซึ่งเข้าใจว่าในประเทศไทยสมัยนั้นก็ยังคงกันอย่างนี้

ผู้เขียนเล่าว่าในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๗๐ นั้นเอง งานวิจัยตีพิมพ์ออกมาจากสหราชอาณาจักรว่าสองในสามของเวลาในชั้นเรียนเป็นเวลาที่คุณพูดและสองในสามของคำถามที่ครูถามในชั้นเรียนเป็นคำถามปลายปิด เป็นผลงานวิจัยที่ก่อความสับสนสะเทือนมากในวงการศึกษา แต่ผู้เขียนไม่ทราบเพราะไม่ได้ยึดถือว่าคุณจะต้องอ่านผลงานวิชาการด้านวิชาชีพครู

ผู้เขียนเป็นครูที่ขยันตั้งใจสอนและปฏิบัติตามหลักสูตร แต่ใช้วิธีควบคุมชั้นเรียน ซึ่งปิดกั้นความคิดอิสระและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนไปในตัว

แต่ผู้เขียนให้คุณค่าแก่การทำงานอย่างมีอิสระและรู้สึกสนุก ผู้เขียนจึงหาวิธีการสอนที่แตกต่างออกไป แต่ยังคงควบคุมชั้นเรียน ผลที่ได้ทำให้ผู้เขียนรู้สึกอึดอัดขัดข้อง ในตอนนั้นผู้เขียนไม่เห็นทางออก ซึ่งตอนหลังมีคนเสนอไว้ว่าการสร้างการเปลี่ยนแปลงมี ๓ ขั้นตอน คือ (๑) ตระหนักว่าจำเป็นต้องเปลี่ยน (๒) เข้าใจว่าทำไมต้องเปลี่ยน (๓) มีแนวทางว่าจะเปลี่ยนอย่างไร

ไม่สบายใจกับผลงานและการปฏิเสธคุณค่า

ผู้เขียนเล่าเรื่องของตนเอง ระหว่างทำงานเป็นครูในช่วงแรกที่สอนแบบถ่ายทอดความรู้และควบคุมชั้นเรียน ซึ่งเป็นแนวทางที่อยู่ภายใต้แนวคิดเชิงคุณค่าว่าเด็กเป็นอื่นและความรู้เป็นเสมือนวัตถุ สภาพเช่นนี้ทำให้ผู้เขียนรู้สึกอึดอัด ซึ่งต่อมาก็เข้าใจว่าเป็นเพราะความขัดแย้งในเรื่องค่านิยม ที่ผู้เขียนยึดถือค่านิยมด้านการเรียนการสอนแบบ constructivism และมีค่านิยมต่อตัวนักเรียนในฐานะเพื่อนมนุษย์ ไม่ใช่ในฐานะ “เป็นอื่น” ค่านิยมทั้งสองด้านของผู้เขียนขัดแย้งกับค่านิยมที่ถือปฏิบัติด้านการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งผู้เขียนก็ปฏิบัติตามนั้น

แต่ผู้เขียนก็ไม่สามารถออกมาจากความขัดแย้งในใจนี้ได้ เพราะตอนนั้นผู้เขียนไม่มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) และไม่มีทักษะในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๗๘ ผู้เขียนอ่านหนังสือชื่อ Children's Mind เขียนโดย Margaret Donaldson ให้ข้อมูลแย้ง Jean Piaget ที่เคยเสนอว่าเด็กไม่สามารถเรียนรู้หลักการที่เป็นนามธรรมได้ Donaldson ให้หลักฐานว่าจริง ๆ แล้วเด็กสามารถเรียนรู้ด้านนามธรรมได้ ทำให้ผู้เขียนตระหนักว่าทฤษฎีต่าง ๆ ที่ปราชญ์สมัยก่อนเสนอไว้ก็อาจผิดได้ และนำผู้เขียนสู่การอ่านหนังสือด้านการศึกษาดี ๆ อีกจำนวนมาก

การอ่านเอกสารวิชาการของวิชาชีพ

ผลการวิจัยประเมินการอ่านหนังสือของครูประถมในสหราชอาณาจักรพบว่าครูอ่านหนังสือวิชาการของครูน้อยมาก และผลการวิจัยในออสเตรเลียและในสหรัฐอเมริกา ก็พบว่าครูไม่อ่านหนังสือวิชาการด้านการศึกษา

แต่โชคดีที่ผู้เขียนอ่านหนังสือและได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านว่ามีคนอื่นที่คิดแบบเดียวกันต่อปัญหาการศึกษา และนำไปสู่เส้นทาง “การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู”

ความรู้ฝังลึก และความรู้สึก (gut feeling)

ผู้เขียนบอกว่าตนเองไม่ได้วิเคราะห์สาเหตุของความอึดอัดขัดข้องในการทำหน้าที่ครูของคนอย่างเป็นระบบ แต่ใช้ “ความรู้เชิงปัญญาญาณ” (intuitive knowledge) หรือ gut feelings สรุปว่า เกิดจากค่านิยมในใจกับค่านิยมในการปฏิบัติด้านการเป็นครูของตนไม่ตรงกัน

“

ตีความค่านิยมหลัก
ด้านการศึกษาของตนเอง
ให้ชัดเจน เป็นรูปธรรม
และสร้างความหมาย
เป็นลายลักษณ์อักษร
จากการปฏิบัติ

”

๓

สร้างถ้อยคำแสดง ค่านิยมด้านการศึกษา

ตอนที่ ๓ *สร้างถ้อยคำแสดงค่านิยมด้านการศึกษา* นี้ ได้รับความจาก
บทที่ ๒ Articulating educational values เขียนโดย Mary Roche

ดังได้กล่าวแล้วในตอนที่ ๑ และ ๒ ว่า การวิจัยปฏิบัติการศึกษา
ตนเองของครูเริ่มจากการยึดถือค่านิยมของตัวเอง การทำให้ค่านิยม
เหล่านั้นชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นขั้นตอนแรกของการวิจัย และ
สาระในตอนนี้จะช่วยให้คุณสามารถแปรค่านิยมที่เป็นนามธรรมของตน
กลายเป็นรูปธรรมของตัวอักษรสำหรับใช้งานต่อไป

สร้างความหมายเป็นลายลักษณ์อักษรจากการปฏิบัติ

ได้กล่าวในตอนที่ ๑ และ ๒ แล้วว่าในช่วงแรกของวิชาชีพผู้เขียนมี
ความอึดอัดในการทำหน้าที่ครู เนื่องจากค่านิยมภายในตนกับค่านิยมที่ตนใช้
ปฏิบัติหน้าที่ครูไม่ตรงกัน ผู้เขียนมีค่านิยมด้านมนุษยนิยม แต่ปฏิบัติการใน
ชั้นเรียนยึดอำนาจนิยม การที่จะเปลี่ยนแปลง (transform) ตนเองให้ได้นั้น

ในขั้นแรกต้องอธิบายความอึดอัดและรากเหง้าของปัญหาออกมาเป็นถ้อยคำ (articulate) ให้ได้ ซึ่งสำหรับผู้เขียนใช้เวลาหลายปีกกว่าจะทำได้ และทำได้ด้วยความช่วยเหลือตั้งคำถามของอาจารย์ที่ปรึกษา (เข้าใจว่าเป็น Jean McNiff) โดยที่เข้าใจว่าอาจารย์ที่ปรึกษาสังเกตเห็นความขัดแย้งภายในใจของผู้เขียนและเข้าใจสาเหตุมานานแล้ว แต่ไม่บอกโดยตรง ปล่อยให้ผู้เขียนค้นพบและหาถ้อยคำมาอธิบายเอง ซึ่งมีคุณต่อผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง

โปรดเข้าใจว่าขั้นตอนทำความเข้าใจความอึดอัดทางวิชาชีพ รากเหง้าของปัญหา และอธิบายออกมาเป็นถ้อยคำและข้อเขียนมีความสำคัญยิ่ง และเป็นสาระของตอนที่ ๓ นี้

ทำความเข้าใจแก่นคำนิยามหลักด้านการศึกษาวงตนเอง

คำนิยามหลักของคุณเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคุณในชั้นเรียน กระบวนการในตอนนี้ ๓ นี้ จะช่วยให้คุณทำความเข้าใจคำนิยามหลักที่ซ่อนอยู่ในตัวเอง และเผยออกมาเป็นถ้อยคำและลายลักษณ์ คุณจะได้ฝึกเปิดเผยความกังวลใจที่มาจากเหตุการณ์ในห้องเรียน และทำความเข้าใจสาเหตุของความกังวลใจนั้นอย่างเป็นระบบ มีกรอบคิด และอาจนำไปสู่แนวทางเปลี่ยนแปลงตนเอง

คำถามเชิงโครงสร้างหาจุดสนใจสำคัญที่นำไปสู่ความกังวลใจ

ต่อไปนี้เป็นคำถาม ตามด้วยข้อความช่วยความเข้าใจ (scaffolding statement) เน้นประเด็นเชิงบวกก่อน ขอให้ครูตอบอย่างซื่อสัตย์ที่สุด

ตัวอย่างคำถาม...?

- การสอนของฉันมีข้อดีอะไรบ้าง
[.....]
- ในความเห็นของฉัน จุดเด่นที่สุดด้านการทำหน้าที่ครูของฉันคืออะไรบ้าง
[.....]
- อะไรคือสาเหตุให้ฉันไม่พอใจการสอนของตน หรือเป็นสาเหตุให้ฉันคิดปรับปรุงตนเอง หรือปรับปรุงการสอนของตน
[.....]
- ฉันอภิปรายหรือต่อรองกับนักเรียนอย่างไร หากเกิดปัญหาขึ้นมักเป็นปัญหาที่เกิดกับนักเรียนเฉพาะรายหรือเกิดกับนักเรียนทั้งชั้น
[.....]
- ความสัมพันธ์ของฉันกับครูใหญ่ (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือกับเพื่อนครูเป็นอย่างไร เรื่องอะไรที่ทำให้ฉันรู้สึกว่าถูกทำทนายหรือลบลู่โดยผู้อื่น
[.....]
- ฉันคิดเรื่องการสอนในฐานะวิชาชีพตลอดชีวิตของตนอย่างไร ฉันเชื่อว่าฉันกำลังเป็นครูที่ดีหรือไม่
[.....]

• การสอนของฉันมีข้อดีอะไรบ้าง

ครูจำนวนมากสนุกกับงานในชั้นเรียน แต่ครูอีกกลุ่มหนึ่งไม่รู้สึกรึเช่นนั้น ท่านคาดหวังอะไรจากห้องเรียน ครูจำนวนหนึ่งทำงานอย่างเป็นระบบในการวางแผน สอน และประเมิน ครูอีกจำนวนหนึ่งใช้ organic approach โดยมีการวางแผนอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกัน แต่ตอนปฏิบัติปล่อยให้การดำเนินการเลื่อนไหล (flow) ตัวท่านใช้แบบไหน

• ในความเห็นของฉัน จุดเด่นที่สุดด้านการทำหน้าที่ครูของฉันคืออะไรบ้าง

จุดเด่นเหล่านั้นเป็นที่รับรู้กันในห้องเรียนหรือไม่ โຕะทำงานของครูบางคนเต็มไปด้วยเอกสาร สมุดแบบฝึกหัด ตำราเรียน และคู่มือต่าง ๆ แต่โຕะทำงานของครูอีกกลุ่มหนึ่งเป็นระเบียบเรียบร้อย โຕะทำงานของท่านเป็นอย่างไร บางครั้งสมุดแบบฝึกหัดของนักเรียนสะท้อนบุคลิกหรือค่านิยมของครูในด้านความประณีตหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งอาจสะท้อนรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู เช่น ข้อเขียน feedback ของครูเน้นการชมหรือการติ

เมื่อตั้งคำถามและสะท้อนคิด ประเด็นที่เดิมอยู่แยก ๆ กัน จะเชื่อมโยงเข้าหากันหรือกล่าวใหม่ว่าการตั้งคำถามและใคร่ครวญสะท้อนคิดช่วยให้ครูมองเห็นลักษณะความเป็นครูของครูท่านนั้น เชื่อมโยงกับปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนครู เชื่อมโยงกับความเป็นผู้นำ เชื่อมโยงกับการจัดการชั้นเรียน ฯลฯ

ขั้นตอนต่อไปคือตรวจสอบตนเองว่าตนต้องการปรับปรุงการสอน ห้องเรียน โรงเรียน หรือการศึกษาในภาพรวมอย่างไรบ้าง ซึ่งหมายความว่า ครูผู้นั้นต้องรู้จักตนเองในมิติต่าง ๆ ชัดเจนพอสมควร เช่น สไตล์การสอนของตนเอง จุดแข็ง/จุดอ่อน ด้านการเรียนรู้ การสอน การจัดการ ถึงขั้นตอนนี้ ครูท่านนั้นก็จะมองเห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างเป้าหมายของตนเอง กับสิ่งที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่

ภาพใหญ่คืออะไร

เรายังคงอยู่กับการตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบตนเองของคุณะครับ คราวนี้เป็นคำถามภาพใหญ่

• อะไรคือสาเหตุให้ฉันไม่พอใจการสอนของตน หรือเป็นสาเหตุให้ฉันคิดปรับปรุงตนเอง หรือปรับปรุงการสอนของตน

สาเหตุอาจมาจากความไม่มั่นใจต่อสมรรถนะหรือทักษะด้านการสอนของตนเอง ซึ่งอาจอยู่ที่บางวิชาหรือบางด้านของหลักสูตร

ประเด็นกังวลอาจอยู่ที่การปฏิบัติจำเพาะเรื่อง เช่น ทำอย่างไรจะให้ ดช.สมชายทำการบ้าน ทำอย่างไรจะช่วยให้ ดญ.สมศรีปรับปรุงลายมือของตนให้ดีขึ้น แต่ความกังวลเรื่องเล็ก ๆ เช่นนี้อาจมีสาเหตุระดับรากเหง้า (root cause) ที่การจัดระบบห้องเรียนในภาพใหญ่ เช่น ตารางเรียนหลักสูตรแน่นเกินไป ความเข้าใจเนื้อหาสาระวิชาของครู หรือทำที่ด้านส่งเสริม (empowerment) ความอึดอัดอาจเกิดจากความขัดแย้งระหว่าง epistemological values กับ ontological values ของตัวครูเอง อาจเกิดจาก

ความไม่ลงตัวระหว่างการเรียนกับการใช้อำนาจในห้องเรียน โดยที่รากเหง้าของปัญหาอาจอยู่ในระดับปรัชญาหรือคุณค่าในการเป็นครู เช่น ของผู้เขียนอยู่ที่ ความเอาใจใส่ดูแลเด็ก (care), อิสรภาพ (freedom), และความเป็นธรรม (justice) การตั้งคำถามเชิงภาพใหญ่เช่นนี้จะนำไปสู่การรอบคิดของการวิจัยที่จำเพาะสำหรับครูแต่ละคน และจำเพาะสถานการณ์ด้วย

• ฉันทอภิปรายหรือต่อรองกับนักเรียนอย่างไร หากเกิดปัญหาขึ้น มักเป็นปัญหาที่เกิดกับนักเรียนเฉพาะรายหรือเกิดกับนักเรียนทั้งชั้น

ตัวปัญหาอาจอยู่ที่ความกังวลว่าจะสูญเสียอำนาจในชั้นเรียน อาจอยู่ที่มุมมองของตัวเองว่าคุณต้องแสดงบทบาทหน้าที่อย่างไรบ้าง ครูมองว่าหน้าที่ครูคือการถ่ายทอดความรู้ ใ้หรือไม่ นี่คือประเด็นด้าน epistemological values ของครู ซึ่งจะเชื่อมโยงไปยังการยึดถือคุณค่าด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับผู้อื่น โดยเฉพาะกับนักเรียน (ontological values)

• ความสัมพันธ์ของฉันทกับครูใหญ่ (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือกับเพื่อนครูเป็นอย่างไร เรื่องอะไรที่ทำให้ฉันทรู้สึกว่าคุณทำทนายหรือลบลู่โดยผู้อื่น

ประเด็นภาพใหญ่ในเรื่องนี้ คือ อัตลักษณ์ของตัวเอง ความเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง ความมั่นใจตนเอง อำนาจ และความเป็นธรรมทางสังคม

• ฉันทคิดเรื่องการสอนในฐานะวิชาชีพตลอดชีวิตของตนอย่างไร ฉันทเชื่อว่าฉันทกำลังเป็นครูที่ดีหรือไม่

ประเด็นภาพใหญ่ที่ซ่อนอยู่ คือ อัตลักษณ์ อำนาจ ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และในภาพใหญ่ขึ้นไปอีก เป็นเรื่องของ ontological values คือ ตนมองตนเองเชื่อมโยงกับผู้อื่น และระบบใหญ่ของโรงเรียน/การศึกษาอย่างไร

การตั้งคำถามเพื่อหาทางปรับปรุงวิธีสอนของตน อาจนำไปสู่ประเด็นใหญ่ที่ตัวเราไม่มีอำนาจควบคุม เช่น เรื่องนโยบายการศึกษาของชาติ เรื่องหลักสูตรมาตรฐาน แต่ก็ยังมีช่องทางการปรับปรุงส่วนที่เรารับผิดชอบ ตรงหน้าหรือในห้องเรียนที่เรารับผิดชอบได้มากมาย เพื่อเป้าหมายหลักคือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ของศิษย์

จะเห็นว่าการ**กล้าตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตจริงของความเป็นครู และตอบตนเองอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา จะช่วยเปิดเผยข้อเท็จจริงที่หลายเรื่องเป็นประเด็นลับดำมืดอยู่ในใจ** และนำไปสู่การทำความเข้าใจ ให้ลึกและเชื่อมโยงขึ้น ที่สำคัญที่สุด นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนและขยายจุดแข็ง สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชีวิตความเป็นครู ซึ่งตามบันทึกชุดนี้ ใช้ **การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู** เป็นเครื่องมือ

วิธีการเช่นนี้ใช้ได้ในทุกวิชาชีพและควรเป็นมาตรฐานการทำงานของคนในวงการวิชาชีพทุกวิชาชีพ

ผมขอเสนอแนะว่าขั้นตอนตั้งคำถามและไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างจริงจังตามที่ระบุข้างบนนี้ ต้องทำอย่างประณีตด้วยใจที่เปิดกว้าง และควรทำเป็นบันทึกเชิงสะท้อนคิดส่วนตัว (reflective journal) บันทึกไว้เป็นไดอารี่ส่วนตัวและนำมาทบทวนบ่อย ๆ

ครูที่ดี
หมายความว่า
ยังไง?

ทำอะไรเพื่อ
กระตุ้นให้ได้
กล้าแสดงออก?

ห้องเรียนที่
มีคุณภาพ
คืออะไร?

ทำอะไร
เด็กจะไว้ใจเรา
มากกว่านี้?

เราอยากเห็นเด็ก
ได้อะไรจากการสอน
ของเราในครั้งนี้?

การสอน
ที่ดีคืออะไร?

เราอยากเห็น
เด็กเป็นแบบไหน?

การเรียนรู้อะไร
ดีคืออะไร?

ฉันจะเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างไร

การตอบคำถามตามตัวอย่างข้างบน จะนำไปสู่ “กรอบความคิดเชิงหลักการ” ของ *การทำวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู* ผู้เขียนเล่าว่า กรอบความคิดในการวิจัยของตนว่าด้วย ความเอาใจใส่ดูแลเด็ก (care), อิสรภาพ (freedom), และความเป็นธรรม (justice) ซึ่งเชื่อมโยงกับอำนาจและการควบคุม และเมื่อผู้เขียนอ่านหนังสือและรายงานเกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้นมากขึ้น ผู้เขียนมีความคิดเชิงวิพากษ์ (critical) มากขึ้น มีการเปลี่ยนความคิดและปฏิบัติการของผู้เขียนในชั้นเรียนก็เปลี่ยนไป

ผู้เขียนเล่าขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงชั้นเรียนของตนว่า เริ่มจากเปลี่ยนความคิดของตนเอง ในเรื่อง (๑) คิดว่าตนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ (๒) การเปลี่ยนแปลงอาจเริ่มตั้งแต่ตนเองตั้งคำถาม ที่นำไปสู่การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (๓) เกิดความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงของผู้เขียนเริ่มในกลางทศวรรษ ๑๙๙๐ (หลังเป็นครูมาประมาณ ๒๐ ปี) เริ่มโดยหาทางลดการพูดของตนเองในชั้นเรียน โดยจัดวง “ร่วมกันคิด” (thinking time) ในชั้นเรียนสัปดาห์ละครั้ง ให้นักเรียนนั่งล้อมเป็นวงกลมเพื่อให้สบตากันได้ ครูก็นั่งในวงกลมนั้นด้วยในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของทีม หลังจากดำเนินการไปได้สองสามครั้ง “วงร่วมกันคิด” ก็ร่วมกันตั้งกติกาด้านพฤติกรรมของสมาชิก

กติกามีง่าย ๆ ว่าเมื่อเริ่ม “วงร่วมกันคิด” ให้นักเรียนผู้อสาหรือผู้จับฉลากได้เป็นผู้บอกว่าจะเวียนพูดตามหรือทวนเข็มนาฬิกา โดยแต่ละที่ไหล่ของเพื่อนด้านขวาหรือซ้ายของตนเบา ๆ เพื่อนที่โดนแต่ละมีหน้าที่พูด โดยจะเลือกพูดหรือเลือกส่งต่อให้เพื่อนคนถัดไปได้โอกาสพูดโดยแต่ละไหล่เพื่อนวนไปเรื่อย ๆ ครูจะพูดได้ต่อเมื่อโดนแต่ละไหล่เท่านั้น

ผู้เขียนเล่าว่าตนเริ่มกิจกรรมดังกล่าวด้วยความกังวลใจว่าเป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์หรือไม่ ศิษยานิเทศก์จะว่าอย่างไรหากตนไม่ได้สอนตามตำราครบทั้งหมด นอกจากนั้นนักเรียนบางคนยังไม่ร่วมมือ หรือไม่รู้จะทำอย่างไร ในช่วงแรกนักเรียนมักเงยและผู้เขียนเกิดความท้อ แต่ไม่ถอยเพราะเป็นงานเพื่อวิทยานิพนธ์ปริญญาโท

หัวข้อของ “วงร่วมกันคิด” เริ่มจากคำถามจากการอ่านบทร้อยกรองหนึ่งบท ความคิดเห็นจากการดูภาพหนึ่งภาพ หรืออ่านหนังสือภาพ

การเปลี่ยนห้องเรียนจากห้องสอน (didactic classroom) ไปเป็นห้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (dialogic classroom) ไม่ใช่ของง่าย เพราะนักเรียนคุ้นกับสภาพชั้นเรียนแบบ IRE (Initiation - Response - Evaluation) ไม่คุ้นกับการสนทนาหรือสุนทรียสนทนา (dialogue) ทำให้ “วงร่วมกันคิด” ในช่วงแรกเต็มไปด้วยความเงยและความอึดอัด

โชคดีที่ผู้เขียนไม่ถอยและคุณค่าของ “วงร่วมกันคิด” ที่เป็นการจัดห้องเรียนแบบ dialogic ก็ค่อย ๆ เผยออกมา โดยที่นักเรียนพูดความในใจออกมาอย่างกระตือรือร้น และเฝ้ารอให้ถึงวันที่จะมี “วงร่วมกันคิด” โดยผู้เขียนสรุปคุณค่าของวงนี้ว่า (๑) นักเรียนร่วมกัน “สร้าง” (co-construct) ความรู้

(๒) นักเรียนที่เป็นคนช่างพูดช่วยทำหน้าที่ scaffolding และช่วยเหลือให้นักเรียนที่ไม่ช่างพูดสามารถเรียบเรียงถ้อยคำและพูดออกมาได้ (๓) เปิดเผย “ความไม่ยุติธรรม” ของระบบประเมินที่ใช้ระบบเขียน ทำให้เด็กที่ไม่ถนัดระบบเขียนถูกตราว่าไม่มีความสามารถ “วงร่วมกันคิด” ได้เปิดเผยนักเรียนที่ไม่ถนัดภาษาเขียน แต่ถนัดภาษาพูดและพบว่าเขามีความรู้และความคิดมากกว่าที่ครูคิด (๔) เด็กสร้างความหมายด้วยวิธีที่แตกต่างหลากหลายมาก (๕) ผู้เขียนฝึกตั้งคำถามปลายเปิด ไม่หวังคำตอบถูกเพียงคำตอบเดียว รวมทั้งนำไปสู่คำถามต่อเนื้อเรื่อง (๖) ผู้เขียนเกิดความเข้าใจ “ความรู้” และ “การรู้” ในมุมมองใหม่หรือมุมมองที่ลึกซึ้ง (๗) ผู้เขียนเกิดมุมมองต่อการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ซับซ้อนขึ้นอย่างมากมาย จะเห็นว่ารูปแบบการเรียนรู้แบบ dialogic นำไปสู่ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างซับซ้อน หลากหลายแง่มุม และที่สำคัญ ช่วยให้ครูได้ “ศึกษาตนเอง” (self-study) ดังที่ผู้เขียนได้เล่าไว้

ผู้เขียนเล่าว่าข้อค้นพบในครั้งนั้นก่อความสะเทือนใจแก่ตนมาก เพราะสรุปได้ว่าหลักการหรือทฤษฎีการศึกษาที่ยึดถือปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น (กลางคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๙๐) ไม่ใช่สิ่งที่มีนัยคงค้างจนเขาอย่างที่ท่านเคยเชื่อมาก่อน

ผู้เขียนแนะนำครูให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับชั้นเรียนที่ท่านสอนดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ใครเป็นผู้พูดเป็นส่วนใหญ่ มีการพูดจากใจของนักเรียนแค่ไหน ความแตกต่างระหว่างสุนทรียเสวนากับการให้โอกาสเด็กตอบคำถามแบบมีคำอธิบายประกอบแตกต่างกันอย่างไร

[.....]

- นักเรียนมีบทบาทตัดสินใจในห้องเรียนหรือในโรงเรียนแค่ไหน เสียงของนักเรียนได้รับการรับฟังบ่อยไหม ข้อเสนอของนักเรียนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแค่ไหน คุณภาพของอำนาจในการพูดในห้องเรียนเป็นอย่างไร

[.....]

- ฉันต้องปรับปรุงอะไรบ้าง เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีเวลาเพื่อการคิด

[.....]

- ฉันมีวิธีตั้งคำถามในชั้นแบบไหน ฉันให้ feedback แก่คำตอบของนักเรียนอย่างไร เป็นไปได้ไหมว่าแม้ฉันจะให้เวลานักเรียนคิด และฟังคำตอบแบบมีคำอธิบายประกอบ แต่ฉันก็สนใจเฉพาะคำตอบที่ตรงกับใจฉันเท่านั้น

[.....]

- หากนักเรียนสนใจพูดหรือให้คำตอบเพื่อเอาใจครู ตอบตามที่คิดว่าครูอยากได้ยิน แทนที่จะตอบตามที่ตนคิด เป็นการสะท้อน epistemological values ของฉันและของนักเรียนอย่างไร

[.....]

โปรดสังเกตว่าตัวอย่างคำถามที่ผู้เขียนเสนอให้ครูถามตนเอง เหล่านี้ สะท้อนความลุ่มลึกและความละเอียดอ่อนในความคิดเป็นอย่างยิ่ง จริงจังและจริงใจ ประกอบกับการอ่านหนังสือและเอกสารด้านการศึกษาก็จะช่วยให้ครูเปลี่ยนแปลงโดยอัตโนมัติ

ค้นหาสมมติฐานเบื้องต้นที่ต้องเปลี่ยน

ผู้เขียนเล่าการใคร่ครวญสะท้อนคิด ตรวจสอบการปฏิบัติตนของผู้เขียนเองในห้องเรียน ตรวจสอบการพูดและการคิดของตน เน้นที่ “ความเจียม” ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และการวิเคราะห์ทำความเข้าใจความหมายของความเจียมในแต่ละบริบท

ในการสอนแบบถ่ายถอดความรู้ห้องเรียนต้องเจียม มีครูพูดคนเดียว แต่ในการสอนแบบอภิปรายถกเถียง ความเจียมบอกอะไร? ในห้องเรียนแบบถ่ายถอดความรู้ หากครูถามนักเรียนแบบชี้ตัว หากนักเรียนเจียม มีได้หลายความหมาย คือ ไม่รู้คำตอบ ไม่ได้ยินคำถาม ไม่สนใจเรียน ไม่ร่วมมือกับครู ในชั้นเรียนแบบ “วงร่วมกันคิด” หากเมื่อถึงคิว ดช.สมชาย แต่ ดช.สมชายเจียม อาจหมายความว่ากำลังคิดอยู่ ยังไม่พร้อมจะพูด กำลังเหม่อลอยหรือฝันกลางวัน หรือกำลังทำความเข้าใจคำพูดของเพื่อนที่เพิ่งพูดจบ

ที่น่าสนใจคือผู้เขียนบันทึกวิธีทัศน์ชั้นเรียนแบบ “วงร่วมกันคิด” เอมามา ดูที่หลัง และพบด้วยตนเองว่าตนใช้คำถามที่แสดงท่าทีควบคุม หรือแสดง ท่าทีเชิงลบเมื่อนักเรียนพูดถ้อยคำที่ตัวครูไม่เห็นด้วย การตรวจสอบตนเอง เช่นนี้ รวมทั้งการนำเสนอเรื่องราวในชั้นเรียนต่อเพื่อนครูและรับฟังคำวิพากษ์ วิวิจารณ์หรือข้อ เสนอแนะและการชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา โดย คำถาม *ทำไมคุณจึงทำเช่นนั้น* ช่วยให้ผู้เขียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง ที่ละน้อย ๆ รวมทั้งมีการใคร่ครวญสะท้อนคิดตรวจสอบความคิดของตนเอง ประกอบกับการอ่านหนังสือ *The Dilemma of Philosophy of Education: “Relevance” or Critique* (๒๐๐๒) เขียนโดย Nicholas C. Burbules ช่วยให้ เข้าใจปรัชญาการศึกษามากขึ้น

ผู้เขียนแนะนำว่าการค้นหาสมมติฐานเบื้องต้นของคนที่ต้องการ การเปลี่ยนแปลง ต้องการความช่วยเหลือจากกัลยาณมิตร คือ เพื่อนครู อาจารย์ที่ปรึกษา และหนังสือที่ดี รวมทั้งกระบวนการส่งเสริมให้นักเรียน ฝึกคิดอย่างลึกซึ้งจริงจัง มีส่วนช่วยให้ครูคิดลึกซึ้งจริงจังขึ้น ช่วยให้ค้นพบ จุดอ่อนของตนเองที่จะต้องแก้ไข

รู้ได้อย่างไรว่าจับทำถูกต้องแล้ว

ในขั้นตอนการวางแผนเพื่อ *การทำวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณ* คำถามที่ครูต้องถามตนเอง คือ *รู้ได้อย่างไรว่าฉันทำถูกต้องแล้ว*

ใคร่ครวญสะท้อนคิดตอบคำถามตามชื่อหัวข้อนี้ได้ โดยตอบคำถาม ต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะดำเนินการตามขั้นตอนอะไรบ้าง เพื่อให้มั่นใจว่าที่ทำก็เพื่อประโยชน์ของผู้อื่นเป็นหลัก

[.....]

- ฉันจะทำอะไร เพื่อให้งานวิจัยที่ทำจะมีผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ด้านการเรียนรู้ของตัวเองและของผู้อื่น ไม่ก่อผลเชิงทำลายต่อผู้อื่น

[.....]

- มีการระบุถ้อยคำเกี่ยวกับคุณค่าในการทำหน้าที่ครูของฉันอย่างชัดเจนหรือไม่ และมีหลักฐานว่าหลักยึดด้านคุณค่านั้นมีการใช้จริงในภาคปฏิบัติ

[.....]

- บัญชีรายการคำถามที่ฉันบันทึกไว้เป็นระยะ ๆ ระหว่างการปฏิบัติงานช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงในความเชื่อหรือคุณค่า และวิถีปฏิบัติของฉันเป็นระยะ ๆ หรือไม่

[.....]

- หลักฐานข้างบนแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสอนและการเรียนรู้ในชีวิตของฉันหรือไม่

[.....]

ตัวอย่างคำถาม...?

- หัวข้อวิจัยสะท้อนความเอาใจใส่ด้านจริยธรรมว่าด้วยความเอื้ออาทร (ethics of care) ในการทำหน้าที่สอนหรือไม่

[.....]

[.....]

- ท่านมองว่าตัวฉันในฐานะนักวิจัยได้แสดงความจริงจังต่อการพัฒนาวิธีปฏิบัติในการทำหน้าที่ครูอย่างต่อเนื่องหรือไม่

[.....]

[.....]

- งานวิจัยนี้สะท้อนความคิดใหม่และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) หรือไม่

[.....]

[.....]

- ฯลฯ

การศึกษาในทุกระดับรวมทั้งการจัดการในชั้นเรียนมีความซับซ้อน ซ้ำซ้อน เยิ่นเย้อมาก มีปัจจัยเชิงการเมืองหรือผลประโยชน์อยู่อย่างซับซ้อน หากไม่ระวัง ตัวครูเองในฐานะปราชญ์จะเผลอดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยนักเรียนไม่ได้ประโยชน์ ได้ประโยชน์น้อย หรือสูญเสียประโยชน์ที่ควรได้รับ ซึ่งผลประการหลังนี้ถือเป็นผลเชิงทำลาย ไม่ใช่เชิงสร้างสรรค์อย่างที่คาดหวังกันทั่วไป

การตรวจสอบความถูกต้องในการปฏิบัติของตัวครูเอง นอกจากทำได้โดยตั้งคำถามเพื่อการสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (critical reflection) แล้ว ยังทำได้โดยเก็บข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียน ผู้เขียนบอกว่า หลังจากใช้วิธีสอนแบบให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน และอภิปรายแลกเปลี่ยนกัน ผ่านไปช่วงเวลาหนึ่ง กล่าวได้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงใหญ่ (transformation) ในชั้นเรียน ได้แก่ นักเรียนมีความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น อดทนต่อกันมากขึ้น และใจเปิดมากขึ้น คือ รับฟังข้อคิดเห็นที่แตกต่างจากความคิดของตน เป็นผลที่ชัดเจนด้านการพัฒนา affective domain ของนักเรียน (และของครู) นอกจากนั้น ผลต่อ cognitive domain ก็ชัดเจน คือ นักเรียนที่มีอายุเพียง ๖ - ๗ ขวบ เริ่มตั้งคำถามท้าทายสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันทั่วไป เด็กมีทักษะใช้ถ้อยคำดีขึ้นและแสดงการคิดอย่างลึกซึ้งจริงจังมากขึ้น เด็กบางคนที่เคยอยู่ในฐานะ “อ่านหนังสือไม่คล่อง” กลับแสดงออกทางคำพูดที่ลึกซึ้งชัดเจน ยิ่งกว่าเพื่อนนักเรียนที่ได้ชื่อว่าเรียนเก่ง

การเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้จากเน้นถ่ายทอดความรู้ (ครูเป็นศูนย์กลาง) มาเป็นเน้นการอภิปรายแลกเปลี่ยน (นักเรียนเป็นศูนย์กลาง) สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้งในตัวนักเรียนและในตัวครู

ค้นหาเรื่องที่ใหญ่กว่า: คุณค่าด้านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สิวอัน

ได้เล่าแล้วว่าผู้เขียนเริ่มต้นอาชีพครูแบบมีความขัดแย้งภายในตนเอง ในด้านที่การยึดถือคุณค่าประจำใจในเรื่องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สิ่งอื่น ด้านการศึกษา (ontological values) อยู่ที่มีความเอื้ออาทร (care), เสรีภาพ (freedom), และความยุติธรรม (justice) แต่การปฏิบัติหน้าที่ครูจริง ๆ กลับใช้การสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง คือ epistemological values ที่ใช้ในทางปฏิบัติขัดกับ ontological values ของตนเอง ทำให้มีความรู้สึกอึดอัดขัดแย้งในใจ เมื่อได้ตั้งคำถามตรวจสอบตนเอง ให้ตนเองไตร่ตรองสะท้อนคิดจริงจัง ประกอบกับความช่วยเหลือจากกัลยาณมิตร (เพื่อนครูและอาจารย์ที่ปรึกษา) และการอ่านเอกสารวิชาการด้านการศึกษา ทำให้ผู้เขียนค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองด้านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สิ่งอื่น หนูนด้วยการเปลี่ยนรูปแบบการสอนไปเป็นแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ผู้เขียนเล่าว่าเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองในเรื่องพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ontological values ของตนเอง ตนได้ศึกษาเอกสารเพื่อทำความเข้าใจเรื่องความเอื้ออาทร (care) อย่างจริงจัง และพบว่าพื้นฐานสำคัญอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์บนฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ผู้เขียนแนะนำคำถามเพื่อตรวจสอบตนเอง ต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- อะไรคือสิ่งที่ฉันให้ความสำคัญที่สุดในการทำหน้าที่สอน

[.....]

[.....]

- ผู้บริหารและทีมครูในโรงเรียนของฉันให้ความสำคัญแก่เรื่องใดบ้าง

[.....]

[.....]

- คุณค่าด้านความเอื้ออาทร สะท้อนออกมาในนโยบายและการปฏิบัติของโรงเรียนอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

- ฉันได้เรียนรู้จากกิจกรรมเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

- ฯลฯ

จะเห็นว่าผู้เป็นครูสามารถตั้งคำถามและตอบโดยการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (และซื่อสัตย์) ด้วยตนเอง และค้นคว้าศึกษาจากเอกสารวิชาการ เพื่อหาทางเปลี่ยนรูปแบบของพฤติกรรมของตนในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ให้อุดมการณ์และการปฏิบัติสอดคล้องกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ชีวิตครูจะเป็นชีวิตที่ยิ่งใหญ่ให้ความสุขความพึงพอใจ

การเรียนรู้เชิงลึกของผู้เขียนในเรื่องพัฒนาการอย่างเป็นรูปธรรมด้าน ontological values ของตัวผู้เขียนเอง อยู่ในเรื่องเล่าเกี่ยวกับนักเรียนชั้นเด็กเล็ก อายุ ๔ - ๕ ขวบ ๒ คน ชื่อ ชาร์ลี และ อเล็กซ์ ที่เป็นเด็ก “อยู่ไม่สุขและก่อกวนชั้นเรียน” แต่เมื่อจัดชั้นเรียนโดย “วงร่วมกันคิด” เด็กทั้งสองก็ได้ฉายแววความฉลาดออกมา เด็กเหล่านี้เป็น “ตัวปัญหา” เมื่อจัดชั้นเรียนแบบใช้อำนาจควบคุมสั่งการของครู แต่เมื่อจัดชั้นเรียนแบบให้ ความเอื้ออาทร (care), เสรีภาพ (freedom), และความยุติธรรม (justice) เด็กเหล่านี้คือ “ตัวปัญญา”

ทักษะการความเมียบ

หลักการของชั้นเรียนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ครูพูดน้อย นักเรียนพูดมาก นักเรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนกันในประเด็นหรือหัวข้อที่กำหนดเพื่อการเรียนรู้ของตน ครูจึงต้องฝึกทักษะ “ดำรงความเมียบ” ของตนเอง พูดเมื่อจำเป็นเพื่อทำหน้าที่ scaffolding ความคิด และการอภิปรายของนักเรียน การถ่ายวิถีทัศน์ชั้นเรียนเอาไว้เป็นหลักฐาน feedback ครูจะช่วยให้ครูเปลี่ยนแปลงตนเองได้ง่ายขึ้น

จับมุ่นหาความหมาย

ผู้เขียนบอกว่าตนมุ่นหาความหมายในชีวิตการเป็นครูโดยการเรียนวิธีการเรียนรู้ เรียนการตั้งคำถาม เรียนการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก และเรียนทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายในกับวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในห้องเรียนและภายในตนเอง

“

เส้นทางสู่ความเข้าใจ
ที่ครูต้องการไม่ได้เป็น
เส้นตรงและไม่ราบเรียบ
เต็มไปด้วยเรื่องราว
ที่หากไม่บันทึกไว้และ
ไม่นำมาใคร่ครวญ
สะท้อนคิดอย่างจริงจัง
ก็จะผ่านไปอย่างไร้ค่า

”

ทำความเข้าใจ วิธีปฏิบัติของตนเอง

ตอนที่ ๔ **ทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติของตนเอง** นี้ ตีความจาก บทที่ ๓ How can I develop better understanding of my practice ? เขียนโดย Mairin Glenn, Teaching Principal, Inver National School, Co. Mayo, Ireland โดยที่ตอนที่ ๔ และ ๕ ของหนังสือ **วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู** อยู่ใน Part ๒: Critical thinking about practice ของหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* และเขียนโดย Mairin Glenn ทั้งสองบท

ที่จริงหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* เติบโตขึ้นด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวครูเอง เพื่อให้ครูไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างจริงจัง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งภาคปฏิบัติและภาคความเข้าใจ ให้เปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน (transform) ตัวอย่างคำถาม เช่น

ฉันมีข้อกังวลอะไรหรือ ทำไมฉันจึงสนใจในการปฏิบัติของตัวเอง

เส้นทางสู่ความเข้าใจที่ครูต้องการไม่ได้เป็นเส้นตรง และไม่ราบเรียบ

เต็มไปด้วยเรื่องราวที่หากไม่บันทึกไว้ และไม่นำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง ก็ผ่านเลยไปอย่างไร้ค่า แต่หากรู้จักนำมาสร้างคุณค่าต่อการเปลี่ยนแปลงตนเอง เปลี่ยนแปลงชั้นเรียนที่ตนสอน เปลี่ยนแปลงวิถีพัฒนาตัวศิษย์ เปลี่ยนแปลงทฤษฎีการศึกษา และเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา ก็จะทำให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมอย่างมหาศาล

สาระในตอนที่ ๔ นี้มี ๓ ประการ

๑. บทบาทของการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อการวิจัยตนเอง

๒. บันทึกการใคร่ครวญสะท้อนคิด (reflective journal) ช่วยเพิ่มพลังของการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างไร

๓. ความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking)

บทนำ

การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครูมีเป้าหมายหลัก ๓ ประการ คือ (๑) เปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติของครู (๒) เปลี่ยนแปลงความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัตินั้น และ (๓) เพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ โดยมีจุดเริ่มต้นที่ข้อขัดแย้ง หรือเรื่องที่ครู “ค้างคาใจ” ที่ครูนำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำไปสู่สัญวิสัย

การใคร่ครวญสะท้อนคิดทำในหลายบริบท ทั้งเมื่ออยู่เงียบ ๆ คนเดียว ทำร่วมกับเพื่อนครู เมื่อได้รับการกระตุ้นหรือกระตุ้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาหรือ mentor และเมื่อได้อ่านเอกสารวิชาการด้านการศึกษา ทักษะการใคร่ครวญสะท้อนคิดที่ครู (และคนที่ต้องการพัฒนาตัวเอง) พึงฝึก คือ การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างลึก (deep reflection) คำถามเริ่มต้นอาจได้แก่

ตัวอย่างคำถาม...?

- ทำไมฉันจึงค้างคาใจกับเรื่องนี้

[.....]
[.....]
[.....]

- ทำไมฉันจึงทำสิ่งที่ฉันกำลังทำอยู่

[.....]
[.....]
[.....]

- ฉันจะทำความเข้าใจต่องานของฉันให้ดีกว่านี้ได้อย่างไร

[.....]
[.....]
[.....]

- ฯลฯ

เส้นทางการวิจัยที่ไม่เป็นเส้นตรงและไม่ราบเรียบ

นี่คือคำเตือนจากประสบการณ์จริงครั้งแล้วครั้งเล่าว่าการวิจัยแบบ “วิจัยปฏิบัติการ” (action research) ไม่ใช่กิจกรรมที่ดำเนินการตามแบบแผนตายตัว และไม่สามารถกำหนดแผนล่วงหน้าและดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัดได้

เส้นทางการวิจัยก็อาจไม่เป็นไปตามขั้นตอนเริ่มต้น กลางทาง และจุดสิ้นสุด เพราะจุดจบของโครงการอาจนำไปสู่ประเด็นวิจัยใหม่ และการวิจัยอาจไม่ได้เริ่มจากจุดเริ่มต้นโครงการ แต่เริ่มที่กลางทางแล้วค่อยย้อนไปที่จุดเริ่มต้น ฯลฯ

การวิจัยมีหลายชั้นหลายมิติและถักทอกันทั้งอย่างมีแบบแผนและอย่างยุ่งเหยิง การแก้ปัญหาระหว่างทางเป็นเรื่องธรรมดาและบางครั้งการแก้ปัญหานั้นเองกลายเป็น “วิธีวิทยาการวิจัย” (research methodology) กล่าวได้ว่าการวิจัยปฏิบัติการมีลักษณะเป็น “เกลียวสว่าน” ที่ไม่มีจุดจบ

ทำไมวันกำลังที่วันทำอยู่

คำถามง่าย ๆ ตามชื่อหัวข้อข้างบน เมื่อต้องการหาคำตอบอย่างจริงจัง กลับหาได้ไม่ง่าย และอาจกลายเป็นข้อค้างคาใจของครูจำนวนหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนเป็นคนหนึ่งในจำนวนนั้น ผมมีความเห็นว่าใครก็ตามที่หมั่นครุ่นคิดหาคำตอบต่อคำถามนี้ จะมีชีวิตการทำงานที่ก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง

ตัวอย่างคำถามที่จำเพาะยิ่งขึ้น มีดังนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ทำไมฉันจึงปฏิบัติอย่างที่ทำอยู่ทุกวันในชั้นเรียนที่ฉันสอน

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

- ทำไมฉันรู้สึกค้างคาใจต่อบางประเด็นของงาน

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

คิดให้ลึก

ผู้เขียนใช้วิธีเล่าขั้นตอนการฝึกคิดให้ลึก (thinking critically) ของตนเองระหว่างทำหน้าที่เป็นครูชั้นประถมในพื้นที่ห่างไกลในสาธารณรัฐไอร์แลนด์ของสหราชอาณาจักร และกำลังสนใจใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยการเรียนการสอน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตั้งคำถามเชิง scaffolding ให้ เช่น การนำ CoP ไปไว้บนพื้นที่ไซเบอร์มีประโยชน์อย่างไร ทำไมเธอจึงต้องการส่งเสริมให้คนอื่นแชร์ไอเดียเดียวกัน

จากการฝึกฝนบ่อย ๆ ในที่สุดผู้เขียน (Mairin Glenn) ก็ตั้งคำถามได้คล่อง โดยมีคำถามสำคัญคือ ทำไมฉันจึงทำสิ่งที่กำลังทำอยู่ ทำไมฉันจึงกังวลใจกับการใช้เทคโนโลยีช่วยการสอนและการเรียน ทำไมเรื่องนี้จึงมีความสำคัญต่อฉัน สิ่งที่ฉันทำแตกต่างจากที่ครูโรงเรียนใกล้เคียงทำอย่างไรบ้าง

เครื่องมือช่วยให้คิดอย่างลึก ได้แก่ บันทึกร่องสะท้อนคิด (reflective journal) การอ่านเอกสารวิชาการด้านการศึกษ การแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับเพื่อนครู เพื่อนนักวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษา และเพื่อนในวงอื่น ๆ ที่เอาจริงเอาจัง

หลังจากฝึกคิดให้ลึก ผู้เขียนก็เข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติการสอนในชั้นเรียนของตนเกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกที่อธิบายไม่ได้ (tacit) แต่ต่อมาอธิบายได้ชัดเจนว่าเกิดจากคุณค่าด้าน ontological และด้าน epistemological เชื่อมโยงกับการศึกษาแบบ holistic และค่อย ๆ เข้าใจว่าตนเองได้ใช้คุณค่าของความรักและเชื้ออาหารในการสร้างความเชื่อมโยงกับผู้คนและสภาพแวดล้อมของคนเหล่านั้น

ผู้เขียนได้สร้างความเชื่อมโยงระหว่างชีวิตในห้องเรียนกับชีวิตนอกห้องเรียน ระหว่างนักเรียนกับตนเอง ระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวและชุมชน โดยรอบ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโลก ระหว่างถ้อยคำบอกธรรมชาติ และถ้อยคำที่บอกการเรียนรู้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่และอื่น ๆ

กระบวนการข้างต้นได้สร้างการเปลี่ยนแปลงแบบเกิดจากปัญญาญาณ (intuitive change) ให้แก่ผู้เขียน และนำไปสู่ความรู้สึกค้างคาใจของผู้เขียน

การใคร่ครวญสะท้อนคิด (reflection)

วิธีใช้การใคร่ครวญสะท้อนคิดให้มีพลังเริ่มจากการมีสมุดบันทึก reflection in action บันทึกเรื่องราวและการสะท้อนคิดคร่าว ๆ เดิมนั้นแล้วค่อยนำมาอ่านทบทวนและไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างละเอียด และมองจากหลากหลายมุมในภายหลังเมื่อมีโอกาส

เขาอ้างถึงหนังสือ *A Handbook of Reflective and Experiential Learning : Theory and Practice*. (๒๐๐๔) เขียนโดย Moon J. ที่พัฒนาต่อจากบทความ Hatton N & Smith D (๑๙๙๕). Reflection in teacher education : Towards definition and implementation. *Teaching and Teacher Education* ๑๑ (๑): ๓๓-๔๙. January ๑๙๙๕ ว่าการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างเป็นระบบ มี ๔ ขั้นตอนดังนี้ (๑) การเขียนบรรยาย (descriptive writing) (๒) การเขียนบรรยายการสะท้อนคิด (descriptive reflection) (๓) การสะท้อนคิดจากหลากหลายมุม (dialogic reflection), และ (๔) การสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง (critical reflection)

การใคร่ครวญสะท้อนคิดใช้เรื่องราวและข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงเป็นข้อมูลสำหรับนำมาตีความในกระบวนการสะท้อนคิด การเก็บข้อมูลโดยตัวครูเองคนเดียวย่อมได้ข้อมูลและมุมมองไม่ครบถ้วน จึงมีคำแนะนำให้เก็บข้อมูลชั้นเรียน ด้วยการบันทึกวีดิทัศน์ รวมทั้งการขอให้เพื่อนครูช่วยเข้าไปสังเกตชั้นเรียนเป็น feedback ให้แก่ตน ผมตกใจที่ข้อความในหนังสือบอกว่าการขอให้เพื่อนครูเข้าสังเกตชั้นเรียนต้องระมัดระวังว่าได้ขออนุมัติตามข้อกำหนดทางจริยธรรมในห้องเรียนที่ดำเนินการต่อเด็ก นั่นคือสถานการณ์ในโลกตะวันตก แต่ก็ไม่น่าว่าวัฒนธรรมเน้นปกป้องสิทธิเด็กแบบดังกล่าวต่อไปอาจระบาดมาถึงประเทศไทยก็ได้

ใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง (critical reflection)

การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง หมายถึงการให้ความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวาง ต้องการการคิดอย่างลึกซึ้ง และหลากหลายแง่มุม ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องฝึก

มีคนที่วิจัยตรวจสอบคุณภาพของบันทึกการสะท้อนคิดของคุณ และพบว่าส่วนใหญ่ไม่ลึกซึ้ง ไม่เป็นผลของการสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง คือเป็นเพียงข้อเขียนแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไปในห้องเรียน ขาดการไตร่ตรองใคร่ครวญจับประเด็นและตีความอย่างลึกซึ้ง

การเขียนเอกสารการสะท้อนคิดควรมีรูปแบบโดยอาจเริ่มเขียนตามที่คุ้นเคย หลังจากทำไปได้ไม่กี่ครั้งก็จะพอจับภาพได้ว่าโครงสร้างของการเขียนข้อสะท้อนคิดที่ดีในบริบทงานของตนควรเป็นอย่างไร หลักการทั่วไป คือ (๑) เขียนระบุสภาพปัจจุบันและบอกคุณค่าของงาน (๒) ระบุปัญหา (๓) ตั้งคำถามว่าทำไมเรื่องนั้นจึงสำคัญสำหรับตน (๔) คิดแบบขุดค้นลงไปใต้เรื่องราวที่เห็นโดยทั่วไป (๕) ระบุว่าต่อไปจะปฏิบัติต่างออกไปอย่างไร ด้วยเหตุผลอะไร

ผู้เขียนแนะนำว่าให้ครูอ่านข้อเขียนสะท้อนคิดของตนเองอย่างพิถีพิถัน และตั้งคำถามว่าตนเองจะหลีกเลี่ยงจากการทำงานแบบที่ทำไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีการตั้งคำถาม ไม่มีการใคร่ครวญอย่างจริงจังได้อย่างไร ให้อ่านทบทวน ข้อเขียนสะท้อนคิดของตนเอง และตรวจสอบว่ามีสมมติฐานแบบตื้น ๆ หรือไม่ ได้ตรวจสอบให้ชัดเจนอยู่หรือไม่ และตนเองจะปรับปรุงอย่างไร

Praxis

คำว่า praxis เมื่อเปิดพจนานุกรมก็ได้คำแปลว่า practice หรือการปฏิบัติ แต่ในที่นี้เป็นวิสามานยนามหรือศัพท์เฉพาะ เสนอโดย Wilfred Carr และ Stephen Kemmis (๑๙๘๖) ในหนังสือ *Becoming Critical: Education, Knowledge and Action Research*. อ่านแล้วผมตีความว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการสะท้อนคิด นำไปปฏิบัติและผลการปฏิบัติป้อนกลับมาเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจหรือทฤษฎีที่เรายึดถือ ซึ่งจะเป็นที่มาของทฤษฎีที่สรุปจากการปฏิบัติ

แบบแผนที่ก่อตัวขึ้น

การบันทึกการใคร่ครวญสะท้อนคิดของครูจากงานอย่างสม่ำเสมอ จะก่อผลที่สังเกตเห็นเองว่าเกิดพัฒนาการบางอย่างขึ้น มีผู้กล่าวว่า การใคร่ครวญสะท้อนคิดจะช่วยปลดปล่อยครูออกจากการทำงานประจำไปวัน ๆ ช่วยให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ และเกิดความกระตือรือร้นที่จะทำงานในรูปแบบใหม่ ๆ สำหรับครูที่ยังค้นไม่พบคุณค่าด้าน epistemological และด้าน ontological ที่ตนยึดถือ การเขียนบันทึกการใคร่ครวญสะท้อนคิดของตนจะช่วยให้การค้นพบ ครูที่ค้นพบคุณค่าทั้งสองด้านนั้นของตนแล้ว บันทึกการสะท้อนคิดจะช่วยบอกว่าการปฏิบัติกับคุณค่าสอดคล้องหรือไปในทางเดียวกันหรือไม่

เพื่อส่งเสริมให้ผลของการใคร่ครวญสะท้อนคิดก่อผลในทางปฏิบัติ ผู้เขียนแนะนำให้ตั้งคำถามต่อตนเองดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ทำไมฉันจึงปฏิบัติอย่างที่กำลังปฏิบัติอยู่

[.....]

- ฉันได้ค้นพบประเด็นที่ค้างคาใจหรือสนใจแล้ว ทำไมประเด็นนี้จึงมีความสำคัญต่อฉัน

[.....]

- ฉันต้องการเปลี่ยนวิธีปฏิบัติในเรื่อง ก เนื่องจาก (ให้เหตุผล)

[.....]

- ฉันต้องการทำความเข้าใจเรื่อง ข เนื่องจาก

[.....]

- ฉันคิดว่าเรื่อง ค ไม่ยุติธรรม เพราะ (ให้เหตุผล)

[.....]

สู่สาบเสวนา และเสวนาหัวข้อวิพากษ์

ในการสะท้อนคิดอย่างจริงจังเข้มข้นของครูนั้น จะให้ได้ผลดีต้องการ กัลยาณมิตรอย่างน้อย ๑ คนเป็นเพื่อนคู่คิดด้วยกระบวนการสานเสวนา (dialogue) กันอย่างเอาจริงเอาจัง ไม่เกรงใจหรือเอาใจกัน แต่มีความรักและปรารถนาดีและเคารพความเห็นซึ่งกันและกัน สิ่งที่ต้องการ คือ ข้อวิพากษ์ (critique) อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ตัวครูเองได้เห็นมุมมองที่ต่าง หรือได้เห็น การมองต่างมุม หรือได้ขยายมุมมองเดิม รวมทั้งช่วยให้ตัวครูผู้วิจัยได้หลุด ออกจากหลุมพรางทางความคิดที่ตนขุดฝังตัวเองอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าอย่างยิ่งของ การทำงานสร้างสรรค์หรืองานวิจัย

การเสวนากับ “กัลยาณมิตรคู่ใจ” (แต่ไม่ตามใจ) นี้ ควรบ่อยพอสมควร หากจำเป็นควรเสวนากันผ่านระบบไอทีได้ โดยที่การสานเสวนาควรเน้นตาม รูปแบบการสะท้อนคิด

คำถามที่มีประโยชน์ต่อขั้นตอนนี้ มีดังนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะกำหนดตัวบุคคลจากเพื่อนหรือเพื่อนร่วมงาน เพื่อขอให้เป็นกัลยาณมิตรช่วยรับฟังแนวความคิดที่ผุดขึ้นและให้ข้อคิดเห็นได้
อย่างไร

[.....]

[.....]

- ฉันจะทำอะไรกัลยาณมิตรที่เลือกจึงจะรับฟังไฉ่เดียวที่ยังไม่ค่อย
ชัดเจนของฉันอย่างเคารพและเห็นใจ

[.....]

[.....]

- ทำอย่างไรฉันจึงจะสามารถทำให้กัลยาณมิตรกล้าแสดงความ
ไม่เห็นด้วยกับไฉ่เดียวของฉัน และกล้าให้คำแนะนำให้ปรับปรุง หรือ
ให้ใช้แนวทางที่แตกต่าง

[.....]

[.....]

“

ใช้ความรู้ลึกซึ้งอัดขัดข้อง
ในการทำหน้าที่ครู
เป็นพลังขับเคลื่อนการวิจัย
และการพัฒนาตนเอง

”

ในงานวิจัยโดยทั่วไปขั้นตอนแสวงหาข้อวิพากษ์นี้ทำหลังงานวิจัยเสร็จ การตีพิมพ์เผยแพร่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาข้อวิพากษ์ดังกล่าว (โดยจะมีผู้อ่านเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการ ให้ข้อมูลและ/หรือความเห็นโต้แย้ง/สนับสนุน/เพิ่มเติมจากรายงานผลการวิจัยของเรา) แต่ในการวิจัยแบบวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผู้วิจัยเอง ขั้นตอนนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย

กำหนดให้ “ฉัน” อยู่ในใจกลางของงานวิจัย

ยิ่งกว่ากำหนดให้ “ฉัน” อยู่ในใจกลางของงานวิจัย แล้วยังกำหนดให้ใช้ “ความรู้สึกของฉัน” เป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนงานวิจัย ซึ่งตอกย้ำว่า *การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู* มีลักษณะจำเพาะที่แตกต่างจากงานวิจัยโดยทั่วไปแบบชั่วคราวกันข้าม คือ *การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู* ดำเนินการอยู่กับความเป็นอัตนัย (subjectivity) หรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ใช้ความรู้สึกยึดอัดขัดข้องในการทำหน้าที่ครูเป็นพลังขับเคลื่อนการวิจัยและการพัฒนาตนเอง

เขาบอกว่าการวิจัยนี้จะมีพลังได้ ตัวละคร คือ “ตัวฉัน” ต้องเสมือนมีชีวิตและโลดแล่นอยู่ในจักรวาล โลก และพื้นที่ทางสังคม “ฉัน” เป็นตัวเอกของละครแห่งการเปลี่ยนแปลง “ตัวฉัน” เพื่อเปลี่ยนแปลงจักรวาลห้องเรียนและการเรียนรู้ของศิษย์

ผมตีความว่านี่คือการวิจัยที่เป็นกลไกของ “การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (transformative learning) ของตัวครูเองรูปแบบหนึ่งที่หนังสือ *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง* (๒๕๕๘) (๑) ไม่ได้ระบุไว้

ผมตีความต่อว่านี่คือรูปแบบหนึ่งที่ทรงพลังยิ่งของกลไกพัฒนาครู (professional development) นำจะทรงพลังกว่าวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการของเราใช้อยู่ในปัจจุบันอย่างเทียบกันไม่ได้

ที่สำคัญยิ่ง คือ วิธีการตามที่เสนอในบันทึกชุดนี้จะพัฒนาครูสู่ “สำนักใหม่” ของความเป็นครู

สำนักใหม่

สำนักใหม่ (ของครู) เริ่มจากสำนักรับรู้และมุมมองใหม่เกี่ยวกับเรื่องรอบตัวที่ชัดเจน แหวมคม และเห็นความเชื่อมโยง เกิดสำนักของ “จิตใหญ่” ที่ตรงกันข้ามกับ “จิตเล็ก” เห็นแต่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตน และ “ดินแดนแห่งความสะดวกสบาย” (comfort zone) ของตนเอง ในเรื่องใกล้ตัวที่สุด คือ การทำหน้าที่ครูในห้องเรียน ในชีวิตประจำวัน และในปฏิสัมพันธ์กับคนรอบตัว

สำนักใหม่อีกด้านหนึ่งเป็นด้านในของตนเอง เข้าใจความรู้สึกนึกคิดที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมของตนเอง เข้าใจความรู้สึกขัดแย้งภายในตนเอง และสาเหตุของความรู้สึกไม่สบายใจนั้น รวมทั้งได้ทดลองดำเนินการแก้ไขและเห็นว่ากำลังค้นพบทางออกที่ได้ผลจริงจัง

คำถามที่แนะนำ เพื่อการก่อเกิดสำนักใหม่ มีดังนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันพัฒนาสำนึกที่รู้ที่คมชัดของตัวเอง ในเรื่องของตัวเองด้านความต้องการ จุดแข็ง และจุดอ่อนได้อย่างไร

[.....]

- ฉันพัฒนาสำนึกที่รู้ที่คมชัดของตัวเองในเรื่องของเพื่อนร่วมงาน และของนักเรียนได้อย่างไร

[.....]

- ฉันได้ให้โอกาสคนเหล่านั้นได้พูดแสดงความคิดเห็นอย่างไรบ้าง

[.....]

- ฉันได้แสดงให้เห็นว่าได้รับฟังอย่างตั้งใจและอย่างเคารพความคิดเห็นได้อย่างไร

[.....]

- ฉันจะแสดงให้เห็นได้อย่างไรว่าฉันมีปฏิสัมพันธ์ต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

[.....]

- ฉันจะสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่สงบยิ่งขึ้นและมีความเอื้ออาทรยิ่งขึ้นได้อย่างไร

[.....]

- ฉันจะมีทางรับรู้ปัจจัยในงานประจำวันของฉันที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักเรียนบางคนได้อย่างไร

[.....]

การอ่าน

การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญของการวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง ผู้เขียนเล่าความสนใจของตนเองในเรื่องไฮที่ด้านการศึกษา ซึ่งเมื่ออ่านเอกสารวิชาการด้านนี้ ก็นำไปสู่เรื่องอื่น ๆ ที่สนใจ เช่น เรื่อง holistic education และ เรื่อง spirituality in education เป็นต้น

การอ่านมีสองแนวทางคืออ่านเพื่อทำความเข้าใจแนวกว้างและ เชื่อมโยงกับอ่านเพื่อเจาะลึกในบางเรื่อง

การอ่านช่วยให้ได้ฝึกคิดอย่างลึกซึ้งจริงจัง และฝึกการตั้งคำถาม ผู้เขียนได้ฝึกตั้งคำถามเกี่ยวกับอำนาจและความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษาที่ซ่อนอยู่ในงานของตน รวมทั้งได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับวิถีจัดการเรียน การสอนของตน

คุณประโยชน์ของการอ่านอีกอย่างหนึ่ง คือ มีโอกาสได้มีความเห็นแย้ง “ผู้รู้” หรือ “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งเรื่องนี้ผมชอบมากและเห็นต่างจากผู้เขียนว่า กลไกสู่สนามฝึกความเห็นแย้งต่อ “ยักษ์ใหญ่ในวงการ” ที่ดีที่สุดไม่ใช่การอ่าน แต่คือการปฏิบัติแล้วไตร่ตรองสะท้อนคิดอย่างจริงจัง เราจะพบว่า “ยักษ์ใหญ่ในวงการ” ไม่มีประสบการณ์ตามบริบทจำเพาะของเรา ทฤษฎีของเขาจึงไม่ครบถ้วนหรือไม่เพียงพอที่จะอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนตามบริบท จำเพาะของเรา

เขาแนะนำเว็บไซต์ <http://www.actionresearch.net> และ <http://www.jeanmcniff.com> สำหรับอ่านและค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับ action research โวมทั้งวารสาร *Educational Action Research* โดยมีคำถามที่แนะนำดังนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะหาหนังสือและวารสารเกี่ยวกับเรื่องที่ผมสนใจได้ที่ไหน

[.....]

[.....]

- ฉันจะหาแหล่งเอกสารวิชาการนอกสาขาที่ผมสนใจ แต่จะช่วยขยายโลกทัศน์ของผมได้ที่ไหน

[.....]

[.....]

- ฉันจะหาหนังสือ วารสาร และเว็บไซต์ ที่จะช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับ action research ได้ที่ไหน

[.....]

[.....]

“

สภาวะความขัดแย้งในใจ
จากทฤษฎีกับปฏิบัติ
ไม่ตรงกันเช่นนี้แหละ
เป็นปุ๋ยอย่างดีสำหรับ
การวิจัยปฏิบัติการ
เพื่อเปลี่ยนตัวเอง

”

คิดอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับ การจัดการเรียนรู้

ตอนที่ ๕ *คิดอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้* นี้ ดีความ
จากบทที่ ๔ Thinking critically about educational practices เขียนโดย
Mairin Glenn

ตอนที่ ๕ นี้เป็นเรื่องราวละเอียดเกี่ยวกับ epistemological values
ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดหัวข้อการวิจัย *การทำวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู*
โดยสาระในตอนนี้มี ๔ ประเด็นหลัก คือ (๑) epistemology (๒) ความขัดแย้ง
ที่มีชีวิต (๓) การเรียนรู้แนววิพากษ์(๔) ใช้คำถาม “ทำไมฉันจึงสนใจ” เป็น
จุดเริ่มต้น

ปฏิบัติบนฐานคุณค่า

มนุษย์เราย่อมมีหลักยึดด้านคุณค่าในการดำรงชีวิต ครูย่อมมีหลักยึด

เรื่องคุณค่าด้านการศึกษา คุณค่านี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในชั้นเรียนของครูเป็นตัวกำหนดปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวครูกับนักเรียน และปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนครู และที่สำคัญยังเป็นตัวกำหนดหัวข้อและวิธีวิทยาการวิจัย เพราะ**ว่าเมื่อครูใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังในสิ่งที่ตนปฏิบัติเทียบกับระบบคุณค่าที่ตนยึดถือ ก็อาจพบความไม่สอดคล้องกันเป็นตัวก่อความรู้สึกอัดอั้นขัดข้องในใจมาเป็นเวลานาน**

วงการศึกษาคเคยเชื่อว่าระบบการศึกษาไม่เกี่ยวข้องกับระบบคุณค่าในสังคม และในตัวบุคคล ผู้ทำทนายความเชื่อนี้คือ Jack Whitehead (๑๙๘๙ - www.actionresearch.net/writings/jack/jwchpstroutledge150507.htm) ที่อธิบายว่าระบบคุณค่าที่ครูยึดถือกำหนดการปฏิบัติของครู โดยที่ในบันทึกตอนที่ ๓ และ ๔ ได้เสนอเรื่องคุณค่าด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวครูกับนักเรียน เพื่อนครูและคนอื่น ๆ (ontological values) ในตอนนี้จะกล่าวถึงคุณค่าด้านความรู้ การสร้างความรู้ และเรียนรู้ (epistemological values)

จุดยืนด้าน epistemological ของผู้เขียน

ผู้เขียนเล่าความเชื่อและจุดยืนเกี่ยวกับความรู้ การสร้างความรู้ และการเรียนรู้ของตนสมัยเริ่มเป็นครูใหม่ ๆ เมื่อสี่สิบปีมาแล้วว่าตนมองความรู้เป็นสิ่งของที่สามารถถ่ายทอดหรือหยิบยื่นได้ จาก “ผู้รู้” สู่ “ผู้ไม่รู้” ซึ่งกำหนดให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนอยู่ในลักษณะ “ผู้หยิบยื่น” กับ “ผู้รับ” ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการมี “พระคุณ” ต่อผู้รับ รวมทั้งมองนักเรียนเป็น “ผู้รอรับการหยิบยื่น” มองการเรียนรู้เป็นการรอรับ (passive)

สิ่งที่ผู้เขียนทำในฐานะครู คือ สอนตามที่กำหนดในหลักสูตร และ
กรอกสมุดคู่มือสอนให้ครบถ้วน

แต่จุดยืนและคุณค่าเหล่านี้ของผู้เขียนค่อย ๆ เปลี่ยนไปตาม
ประสบการณ์ตรง การอ่านเอกสารวิชาการ และการศึกษาต่อ ตัวอย่าง
เอกสารสำคัญ เช่น แนวความคิดของ Lev Vygotsky, David Bohm เวลา
นี้ ผู้เขียนมองความรู้ การสร้างความรู้ และการเรียนรู้แตกต่างไปจากเดิมโดย
สิ้นเชิง มองความรู้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในกระบวนการที่ทำให้เกิดการผุดบังเกิด
(emergent) คล้ายมีชีวิต (organic) และไม่เป็นสิ่งของที่จับต้องได้ รวมทั้ง
การเรียนรู้ก็ไม่ได้เกิดจากการถ่ายทอดความรู้ แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคน
เกิดจากการเสวนาโต้ตอบกัน (dialogical) ทำให้เกิด “สายธารแห่งความหมาย”
ที่ไหลไปมาระหว่างคน และทำให้เกิด “ความรู้ความเข้าใจ” ขึ้นในตัวบุคคล
การแสดงบทบาทในหน้าที่ครูของผู้เขียนก็เปลี่ยนไป โดยพยายามจัดการเรียน
การสอนแบบ “เรียนรู้องค์รวม” (holistic) เรียนแบบเน้นความเชื่อมโยง
(interconnectedness) และเน้นบริบท (context)

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนนี้ทำให้
บรรยากาศในชั้นเรียนเปลี่ยนไป ทั้งครูและศิษย์กลายเป็นทั้ง “ผู้สอน” และ
“ผู้เรียน” ไปพร้อม ๆ กัน ผ่านกระบวนการสานเสวนา (dialogue) ในชั้นเรียน
ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ทุกคนที่เข้าร่วมเติบโตขึ้นหรือเกิดการเรียนรู้
กระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันกับผู้เขียนทำงานเป็นนักวิจัย
ปฏิบัติการ จึงไม่แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการปฏิบัติ
นี้เกิดจากการเป็นนักวิจัยปฏิบัติการ หรือการเป็นนักวิจัยปฏิบัติการเป็นผล
จากการเปลี่ยนแปลงความคิดและการปฏิบัติ

ผมขอแสดงความเห็นส่วนตัวว่าการ (เปลี่ยนแปลงการ) ปฏิบัติพร้อม ๆ กันกับการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง เสริมด้วยการอ่านเอกสาร วิชาการ ที่เสนอมุมมองหรือทฤษฎีใหม่ และมีกัลยาณมิตรช่วยเอื้ออำนวยการใคร่ครวญสะท้อนคิด จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิด ซึ่งจะหมุนวนไปหมุนวนการเปลี่ยนวิธีปฏิบัติเป็นวงจรไม่รู้จบ ซึ่งตรงกับ praxis ที่กล่าวถึงในบันทึกที่ ๔

ในความคิดแบบ “ซับซ้อนและปรับตัว” (complex-adaptive) เช่นนี้ การแยกเหตุ - ผลทำได้ไม่ชัดเจน

ประสบการณ์การมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งในใจ (contradiction)

แนวคิดประสบการณ์การมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งในใจ (experiencing oneself as a living contradiction) ที่เกิดจากผู้นั้นมีความเชื่อหรือคุณค่าในใจอย่างหนึ่ง แต่ปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันไปในแนวทางที่แตกต่างจากความเชื่อหรือค่านั้น หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าเป็นชีวิตที่คิดอย่างหนึ่งแต่ทำอีกอย่างหนึ่ง บอกว่าสภาวะความขัดแย้งในใจจากทฤษฎีกับปฏิบัติไม่ตรงกันเช่นนี้แหละ เป็นปุ๋ยอย่างดีสำหรับการวิจัยปฏิบัติการเพื่อเปลี่ยนตัวเอง เพราะในสภาพความอึดอัดใจจะเกิดคำถาม เช่น ฉันจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติของฉันได้อย่างไร ฉันจะพัฒนาความเข้าใจต่องานของฉันได้อย่างไร ทำไมฉันจึงต้องเอาใจใส่ประเด็นนี้ของงาน

จะเห็นว่า “ความขัดแย้งในใจ” ไม่จำเป็นจะต้องเป็นของไม่ดี แต่สามารถมองเป็นโอกาสเรียนรู้และพัฒนาได้ เพราะมันนำไปสู่การตั้งคำถาม และการตั้งคำถามคือจุดเริ่มต้นของการวิจัย

ความรู้สึกขัดแย้งยิ่งรุนแรงอาจยังเป็นพลังส่งให้เกิดงานวิจัยที่ทรงคุณค่าสูงขึ้น หรือหากเป็น การทำวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู จะยิ่งเกิดพลังสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองได้ง่ายหรือสะดวกขึ้น ผู้เขียนเล่าว่า เมื่อตนเองเข้าใจว่าตนเองมีความขัดแย้งในใจรุนแรง ก็เริ่มเข้าใจว่าความเชื่อของตนเรื่องคุณค่าของการศึกษาในด้านความเอื้ออาทร (care) และความเคารพความเป็นมนุษย์ของผู้คน ไม่ตรงกับที่ตนปฏิบัติอยู่ในการทำหน้าที่ครู คุณค่าภายในใจของผู้เขียนไม่ตรงกันกับความคาดหวังจากระบบการศึกษาที่หวังให้ครูสอนให้ครบตามตำราที่กำหนดเป็นสำคัญ โดยที่ตนเองได้ปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวเป็นเวลาเกือบ ๒๐ ปี โดยในปีหลัง ๆ ค่อยสะสมความรู้สึกขัดแย้งมากขึ้น ๆ

ในท่ามกลางความอึดอัดนี้เองผู้เขียนได้ริเริ่มการใช้มัลติมีเดียและดิจิทัลเทคโนโลยีให้นักเรียนได้สื่อสารกับเพื่อนนักเรียนในชั้นอื่น และตนเองสื่อสารกับเพื่อนครูโดยใช้เว็บเพจและอีเมล เน้นที่การเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยที่ตอนนั้นตนเองยังไม่แก่กล้าพอที่จะตั้งคำถาม *ทำไมฉันจึงสอนแบบนี้* แต่ในทางปฏิบัติตนเองก็ได้ทำให้วิธีปฏิบัติกับความเชื่อเข้ามาใกล้กันมากขึ้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ตนเองอธิบายไม่ได้ (tacit) ซึ่งผมตีความว่าผู้เขียนเกิด “ความรู้ฝังลึก” (tacit knowledge) ด้านวิธีการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ในขั้นตอนเริ่มเปลี่ยนวิธีปฏิบัติเช่นนี้ผู้เขียนแนะนำคำถามเพื่อการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อไปนี่

ตัวอย่างคำถาม...?

- คุณค่าทางการศึกษาแบบไหนที่ฉันสามารถเชื่อมโยงกับความเชื่อด้าน ontological และ epistemological ของฉัน

[.....]

[.....]

- ประเด็นของการทำหน้าที่ครูของฉันประเด็นใดบ้างที่ไม่ตรงกับคุณค่าประจำใจของฉัน

[.....]

[.....]

- ฉันจะทำได้บ้างเพื่อปรับปรุงการทำงานเหล่านั้น หรือเพื่อทำความเข้าใจวิถีทำงานเหล่านั้นให้ชัดเจนขึ้น

[.....]

[.....]

- การเขียนบันทึกจะช่วยให้การมีชีวิตที่มีความขัดแย้งในใจของฉันมีคุณค่ายิ่งขึ้น ได้อย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

วาระสะท้อนคิดจากการปฏิบัติสู่การปฏิบัติ

นี่คือวงจรการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อสร้าง “ความรู้แจ้งชัด” (explicit knowledge) จาก “ความรู้ฝังลึก” (tacit knowledge) หรือกล่าวใหม่ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาความรู้ จากความรู้ที่อธิบายไม่ได้ (แต่ทำได้) เป็นความรู้ที่ทั้งทำได้และอธิบายได้

ประเด็นสำหรับใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังอาจเริ่มจากประเด็นยึดติดที่ไม่ใช่เรื่องใหญ่นัก เช่น นักเรียน (บางคน) ไม่ส่งการบ้าน นักเรียนไม่พูดแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในชั้นเรียน นักเรียนมีกิจกรรมารยาทไม่ดี นักเรียนมีสมาธิสั้น ครูมีศิษย์คนโปรด เป็นต้น

ถึงตอนนี้ครูได้เพิ่มบทบาทเป็น “นักวิจัย” ด้วย เริ่มโดยครูตั้งคำถามว่าทำไมประเด็นนั้น ๆ เป็นเรื่องสำคัญสำหรับตน และเพ่งมองการปฏิบัติของตนในเรื่องนั้นผ่าน “แว่น” คุณค่าด้าน ontological และ “แว่น” คุณค่าด้าน epistemological และพบว่าตนมีข้อขัดแย้งในใจเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติไม่ตรงกับความเชื่อลึก ๆ ในใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น

ครูพึงใช้การบันทึกเชิงสะท้อนคิด (reflective journal) ช่วยยกระดับความชัดเจน รวมทั้งคิดเชื่อมไปสู่การคิดหาวิธีปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาวิธีปฏิบัติ และยกระดับความเข้าใจของตนเองสู่การพัฒนาแผนปฏิบัติ นำไปปฏิบัติและสังเกตผล นำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังต่อเนื่องเป็นวงจรนำไปสู่ผลพัฒนาการปฏิบัติและพัฒนาทฤษฎีทางการศึกษา

นี่คือรูปแบบหนึ่งของ การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู โดยที่ ทฤษฎีใหม่จะค่อย ๆ เผยตัวออกมาเองในวงจรสะท้อนคิดจากการปฏิบัติสู่ การปฏิบัติ

ตามปกติเมื่อคนเรามีความรู้สึกอึดอัดขัดข้องกับวิธีทำงานของตน และมีการใคร่ครวญสะท้อนคิดด้วยตนเองอย่างจริงจัง การอ่านเอกสารวิชาการ ที่เกี่ยวข้องและการเสวนาแลกเปลี่ยนกับกัลยาณมิตร การเปลี่ยนแปลงจะ เริ่มเกิดขึ้นเองโดยไม่รู้ตัว

ในขั้นตอนของการคิด การใคร่ครวญสะท้อนคิด การวางแผน การปฏิบัติ และวนกลับไปใคร่ครวญสะท้อนคิดอีกเป็นวงจรต่อเนื่อง ความคิด อาจเปลี่ยนไปหรือใจอาจเปิดรับความคิดหรือวิธีปฏิบัติใหม่ ๆ และอาจ นำไปสู่การมองโลกด้วยมุมมองใหม่ โลกทัศน์ใหม่ก็คือรูปแบบหนึ่งของการ “การเรียนรู้ใหม่” ซึ่งอาจช่วยเผยวิธีการใหม่ที่จะช่วยพัฒนาการปฏิบัติ หรือ โลกทัศน์ใหม่อาจช่วยเผยมุมมองของตนเองว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง ตนเองกับผู้อื่น (ontological values) หรือมุมมองด้านความรู้และการเรียนรู้ (epistemological values) และอาจมีผลกระทบต่อความมุ่งมั่นของตนเอง ด้าน ontological และด้าน epistemological

ถึงขั้นตอนนี้ครุณักวิจัยจะตั้งคำถาม **ทำไมฉันจึงเอาใจใส่เรื่องนี้ ทำไมฉันจึงทำอย่างที่ทำ ทำไมฉันพุ่งความสนใจไปที่ประเด็นนี้ ฯลฯ** โดยต้องไม่ ลืมว่า **“ตัวฉัน” คือ ศูนย์กลางของการวิจัย ประเด็นความสนใจคือเรื่อง นักเรียน แต่หัวใจของการวิจัยคือตนเอง** ในเรื่องความเชื่อมโยงกับศิษย์ เจตคติต่อศิษย์ ความคาดหวังต่อศิษย์ ฯลฯ

หลักการสำคัญ คือ หากท่านต้องการเปลี่ยนแปลงวิธีปฏิบัติของตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องเริ่มที่ตนเอง (ไม่ใช่ระบบ ผู้บริหาร หน่วยงาน หรือกฎหมาย ฯลฯ) นักวิจัยใน การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู ต้องสมานาน “วิธีคิดแบบคนใน” (internal mode of thinking) ซึ่งแตกต่าง จากวิธีคิดของนักวิจัยโดยทั่วไป ที่ใช้ “วิธีคิดแบบคนนอก” (external mode of thinking) การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครู เป็นการวิจัยตัวครู และวิธีคิดของครูผู้วิจัย

สำรวจการศึกษาแนววิพากษ์ (critical pedagogy)

ปัญหาหลัก ๆ ของการศึกษามี ๒ ระดับ คือ ระดับการจัดการเรียน การสอนกับระดับระบบสังคมที่ “นักการศึกษาแนววิพากษ์” (critical pedagogy) ระบุว่ามาจากปัจจัยเชิงอำนาจในการจัดระบบการศึกษา

นักการศึกษาแนววิพากษ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ เปาโล แฟร์ (Paolo Freire) นักการศึกษาและนักปรัชญาชาวบราซิล ผู้เขียนหนังสือ *Pedagogy of the Oppressed* (๑๙๖๘) ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ *การศึกษาของผู้ถูกกดขี่* นอกจากนี้ก็มี Maxine Greene, Henry Giroux, Bell Hooks, Peter McLaren, Noam Chomsky

ระบบการศึกษาไม่ได้อยู่ในสภาพ “เป็นกลางทางคุณค่า” แต่อยู่ภายใต้ระบบอำนาจ วัฒนธรรม และการกดขี่ในสังคม เราสามารถตั้งคำถามว่ามีการสร้างความรู้และเผยแพร่ความรู้ เพื่ออะไร เพื่อประโยชน์ของใคร เพื่อการยึดครองอำนาจของคนบางกลุ่ม หรือเพื่อปลดปล่อยผู้คนออกจากพันธนาการ และอาจตั้งคำถามต่อมาได้อีกว่าการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีกว่าคืออะไร เป็นอย่างไร

จำได้ว่าผมอ่านหนังสือกลุ่มนี้เมื่อกว่าสี่สิบปีมาแล้ว ภายใต้กระแสการเคลื่อนไหวของคนหนุ่มสาวและปัญญาชนเพื่อสังคม บัดนี้ได้อ่านหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* ภายใต้กระแสการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเผชิญสังคมในศตวรรษที่ ๒๑ แม้บริบทและกระแสจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ผมก็ยังคิดว่าส่วนแก่นของการศึกษาไม่น่าจะเปลี่ยนแปลง คือ เพื่อหนุนให้ปัจเจกบุคคลบรรลุมิติของความเป็นมนุษย์สูงสุดตามศักยภาพของตน โดยเป้าหมายปลดปล่อยอิสรภาพเป็นเป้าหมายที่บูรณาการอยู่ในนั้น **การศึกษาที่แท้ไม่ว่าในยุคสมัยใดต้องเป็นการศึกษาเพื่อการปลดปล่อย ไม่ใช่การศึกษาเพื่อครอบงำ**

การศึกษาต้องไม่ “สอนให้เชื่อ ว่าตามกัน” แต่ “สอนให้เป็นตัวของตัวเอง มีความคิดเป็นของตัวเอง” ซึ่งตรงกับหลักการการศึกษาแห่งศตวรรษที่ ๒๑

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ตรงที่ตนบันทึกไว้ใน reflective journal ของตนในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ เกี่ยวกับเด็กชายแพ็ดที่เป็นเด็กน่ารัก ขยันขันแข็ง และชอบช่วยเหลืองานรักษาความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยของชั้นเรียน แต่ “เรียนไม่เก่ง” ผลสอบออกมาที่ไรได้คะแนนต่ำทุกครั้ง สวนทางกับพฤติกรรมการเรียนและพฤติกรรมส่วนตัว ทั้ง ๆ ที่ตั้งใจเรียนและขยัน

นี่คือตัวอย่างของเด็กที่ไม่ถนัดด้านภาษาและคณิตศาสตร์ที่เป็นเป้าหมายหลักของระบบการศึกษาในปัจจุบัน และเป็นดัชนีที่ระบบการศึกษาเลือกสำหรับวัดผล ส่วนของการเรียนรู้อื่น ๆ นอกเหนือจากภาษาและคณิตศาสตร์ไม่อยู่ในเกณฑ์วัดผล แพ้ตจึงอยู่ในฐานะเด็กเรียนอ่อน ทั้ง ๆ ที่เขาเรียนรู้มิติด้านบุคลิกหรือคุณลักษณะและสมรรถนะด้านในได้ดีกว่าเด็กนักเรียนคนอื่น ๆ โดยเฉลี่ย

ผู้เขียนได้ใคร่ครวญสะท้อนคิดกรณีเด็กชายแพ้ต และอ่านบททวนเรื่องการศึกษาเชิงวิพากษ์ และเชื่อมโยงเข้ากับการปฏิบัติของตนเอง สะท้อนคิดแบบเอาตนเองออกไปจากงานประจำ ออกไปจากระบบการจัดการเรียนรู้ที่คุ้นชิน เพื่อทำความเข้าใจว่าตนกำลังทำอะไรอยู่

คำตอบ คือ ผู้เขียนกำลังเป็นส่วนหนึ่งของ “การศึกษาของผู้ถูกกดขี่” ดช.แพ้ตเป็นคนหนึ่งในกลุ่มผู้ถูกกดขี่โดยระบบการศึกษาปัจจุบัน หากเราสะท้อนคิดกลับเข้าไปในชั้นเรียนของไทย เราจะพบเด็ก “ผู้ถูกกดขี่” จำนวนมาก เพราะระบบการศึกษาที่ใช้ยู่คับแคบ ไม่เปิดกว้างให้เด็กที่มีธรรมชาติแตกต่างได้มีโอกาสได้รับการยอมรับ มีศักดิ์ศรี และรู้สึกว่ามีโอกาสพัฒนาจากจุดแข็งที่ตนมี

นักการศึกษาแนววิพากษ์ เน้นการเอื้ออำนาจ (empower) แก่ผู้ไร้อำนาจ (powerless) และดำเนินการเปลี่ยนแปลงสภาพทัศนคติที่ดำรงความไม่เป็นธรรมและไม่เท่าเทียม ดังนั้นหน้าที่อย่างหนึ่งของการศึกษาแนววิพากษ์คือ วิพากษ์ เปิดโปง และท้าทาย วิธีการที่โรงเรียนในปัจจุบันใช้และมีผลต่อชีวิตทางการเมืองและวัฒนธรรมของนักเรียน โปรดสังเกตว่าเด็กก็มี “ชีวิตทางการเมือง” โดยรอบตัวเขา นะครับ เห็นได้จาก “ค่านิยมทางการศึกษา” ที่เอียงข้างเด็กเก่งด้านภาษาและคณิตศาสตร์ ละเลยการให้คุณค่าต่อความสามารถพิเศษแบบที่ ดช.แพ็ทมี

การใคร่ครวญสะท้อนคิดหาข้อขัดแย้งในใจจากการปฏิบัติของตัวครู จะไม่สามารถค้นพบข้อขัดแย้งเชิงการศึกษาเชิงวิพากษ์ได้ หากครูใช้วิธีการสะท้อนคิดแบบที่เจาะลึกเข้าไปในการจัดการเรียนการสอนของตนเท่านั้น ไม่ใคร่ครวญสะท้อนคิดเข้าไปสู่ประเด็นด้านอำนาจและวัฒนธรรมในระบบการศึกษาภาพใหญ่ที่เป็นการศึกษาแห่งการกดขี่ หรือการศึกษาแนวอำนาจนิยม

Noam Chomsky ในหนังสือ *Chomsky on Miseducation* (๒๐๐๔) กล่าวว่า ความพยายามควบคุมความคิดของคนในสังคมผ่านการศึกษาไม่ได้ อยู่ในระบบการศึกษาเท่านั้น แต่เริ่มตั้งแต่เด็กยังมีอายุน้อย ๆ ผ่าน กระบวนการทางสังคมผ่านการอบรมให้เด็กไม่มีความคิดอิสระ เพื่อให้เป็นเด็กที่อ่อนสอนง่าย และโรงเรียนก็เป็นกลไกหนึ่งของกระบวนการทางสังคมนี้ โดยมีเป้าหมาย เพื่อไม่ให้ตั้งคำถามต่อเรื่องสำคัญ ๆ ที่มีผลโดยตรงต่อตนเองและคนอื่น ๆ

ตัวอย่างคำถาม...?

ผู้เขียนแนะนำคำถามต่อไปนี้เพื่อการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง

- ทำไมฉันจึงขี้ใจผลการศึกษาเรียนรู้ของนักเรียนบางคนในระบบการศึกษา

[.....]

- ฉันทั้กทายนักเรียนทุกคนที่พบหรือไม่ เพราะอะไร

[.....]

- ฉันยกย่องนักเรียนที่เรียนดีมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ หรือไม่ การทำเช่นนี้มีความหมายอย่างไร

[.....]

- ฉันให้โอกาสนักเรียนชายพูด มากกว่าให้นักเรียนหญิงพูด หรือไม่

[.....]

- ฉันรับฟังนักเรียนฐานะดีมากกว่านักเรียนคนอื่น ๆ หรือไม่ หากใช่ เป็นเพราะอะไร

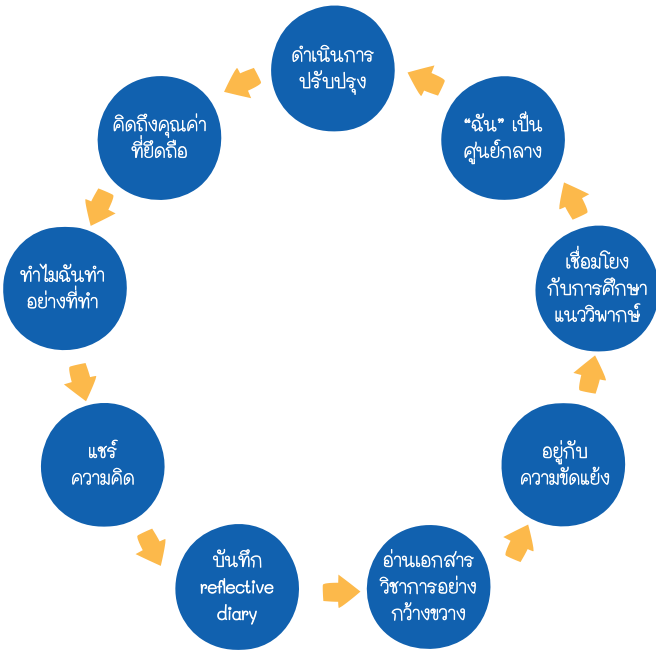
[.....]

- ฉันจะมีสติอยู่กับตัวตนและวิญญาณความเป็นครู เพื่อทำความเข้าใจวิธีสอน ได้อย่างไร

[.....]

โมเดลช่วยสำรวจคำถาม กำไ้บจับจึรู้สึกอึดอัดขัดข้อง

โมเดล ๙ ขั้นตอนข้างล่าง สามารถใช้เป็นแนวทางช่วยสำรวจว่าทำไมฉันจึงรู้สึกอึดอัดขัดข้องหรือกังวลใจ โดยโมเดลนี้เป็นเพียงตัวอย่าง เมื่อใช้โมเดลนี้จนชำนาญ ครูอาจจะบางขั้นตอนหรือเพิ่มอีกบางขั้นตอนก็ได้ โดยที่บางขั้นตอนอาจนำไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่ง หรือบางขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันคล้าย ๆ เป็นส่วนหนึ่งของภาพต่อ (jigsaw)

หลังจากใช้โมเดลนี้ไปสักสองสามรอบ อาจพบว่าความคิดของตนเปลี่ยนไปแสดงว่าท่านได้เรียนรู้ และการเรียนรู้นั้นทำให้ความคิดเปลี่ยนไป

ดำเนินการปรับปรุง

ในฐานะครูผู้สอนและเป็นนักวิจัยในคราวเดียวกัน ฉันดำเนินการปรับปรุงตนเอง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการสอนหรือเพื่อเข้าใจวิธีการสอนเพิ่มขึ้น ในขั้นตอนการวิจัย ฉันจะสร้างความรู้ใหม่หรือทฤษฎีใหม่ ฉันอาจทำให้เพื่อนครูพัฒนาตนเองและอาจก่อผลพัฒนาการทางสังคมในวงกว้าง

คิดถึงคุณค่าที่ยึดถือ

ฉันต้องตระหนักอยู่เสมอว่าคุณค่าด้าน ontological และด้าน epistemological ของตนเป็นอย่างไร ในขั้นแรกฉันอาจยังมองเห็นไม่ชัด แต่มันจะค่อย ๆ ชัดขึ้น คุณค่านี้จะชักนำไปสู่วิธีที่ฉันใช้สอนและเรียนรู้งานที่ทำทุกวันเป็นผลจากคุณค่า คุณค่าเหล่านี้เป็นตัวชี้้นำการเดินทางผ่านความรู้ที่ขัดแย้งภายในตนเอง เมื่อฉันทำงานวิจัย คุณค่าเหล่านี้จะช่วยชี้นำวิถีวิทยาที่ฉันเลือกใช้

กำกับจับจ้องอย่างถี่ถ้วน

ฉันใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังเรื่องงานประจำวัน ถามตนเองว่างานเหล่านี้มีคุณค่าสูงหรือไม่ ก่อการเรียนรู้ต่อนักเรียนอย่างดีพอหรือไม่ หรือฉันตกเป็นเหยื่อของความคิดตื้น ๆ ฉันปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสมและยุติธรรมหรือไม่ ฉันพยายามได้ตรงรื่องทางปรับปรุงงานหรือไม่

แฮร์ความคิด

เมื่อเข้าสู่กระบวนการนี้ ฉันอาจพัฒนาแนวคิดใหม่หรือเปลี่ยนความคิดและความเข้าใจ เมื่อความคิดพัฒนาขึ้น ฉันต้องการการแฮร์ความคิดโดยการสานเสวนากับผู้อื่น เพื่อช่วยให้ตนเองคิดชัดขึ้นหรือเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น กระบวนการสานเสวนาอย่างเคารพผู้อื่นแต่เป็นกระบวนการที่เอาจริงเอาจัง ช่วยให้ฉันเกิดความคิดใหม่ ๆ

บันทึก reflective journal

การเขียน reflective journal เกี่ยวข้องกับงานช่วยให้ฉันได้ทบทวนประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในการทำงาน ได้บันทึกการคิดใคร่ครวญอย่างจริงจังต่อประเด็นนั้น ๆ และวางแผนปฏิบัติ บันทึกการไตร่ตรองสะท้อนคิดอาจชักนำฉันไปสู่โครงการวิจัยปฏิบัติการ

อ่านเอกสารวิชาการอย่างกว้างขวาง

เมื่อฉันอ่านเอกสารวิชาการอย่างกว้างขวางและสม่ำเสมอ ฉันเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อประเด็นที่ฉันให้ความสำคัญ ฉันอ่านเอกสารในสาขาวิชาใกล้เคียงเพื่อขยายความคิดของตนเองให้กว้างขึ้น อ่านแนวคิดที่เพิ่งตีพิมพ์เกี่ยวกับการศึกษาตัวเอง (self-study) วิธีการใคร่ครวญสะท้อนคิด และ living theory เพื่อติดตามเรื่องของการวิจัยปฏิบัติการให้ทันสมัยที่สุด

อยู่กับความขัดแย้ง

ฉันสนใจเรื่องความขัดแย้งภายในตนเองเป็นพิเศษ เมื่อไรก็ตามที่ฉันพยายามทำความเข้าใจว่าทำไมจึงขี้ใจงานบางเรื่อง ฉันจะเตือนตนเองว่าคุณค่าด้านการศึกษาของฉันคืออะไร ฉันพบว่าเมื่อฉันมองประเด็นที่ตนเองยึดอัดขัดข้องผ่าน “แว่น” คุณค่าที่ตนยึดถือ ฉันจะค้นพบประเด็นที่ฉันไม่ได้ปฏิบัติตามคุณค่านั้น ฉันค้นพบความขัดแย้งภายในตนปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงบอกว่าทำไมฉันจึงสนใจบางประเด็นของการทำหน้าที่ครู แต่ยังค่อย ๆ นำไปสู่โครงการวิจัยอีกด้วย

เชื่อมโยงกับการศึกษาแนววิพากษ์

เมื่อผู้เขียนใคร่ครวญเรื่องงานและประเด็นที่ขี้ใจ โดยเฉพาะเมื่อดำรงความเป็นผู้มีความรู้สึกขัดแย้งภายในตนเอง ผู้เขียนรำลึกถึงข้อความในหนังสือ *Pedagogy of the Oppressed* (๑๙๖๘) ของ เปาโล แฟร์ และเตือนตนเองว่าอย่าจำกัดคำถามอยู่เพียงด้านเทคนิควิธีสอนและวิธีปฏิบัติงานเท่านั้น ต้องคำนึงถึงประเด็นด้านอำนาจ การกดขี่ และวัฒนธรรมในหลากหลายมุมของการศึกษาด้วย

“ฉับ” เป็นศูนย์กลางของการวิจัย

ในการทำ การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง ผู้เขียนพุ่งเป้าที่ตนเอง และการพัฒนาตนเองเชื่อมโยงกับผู้อื่น เมื่อไรก็ตามที่ผู้เขียนโฟกัสความคิดที่ตนเองจะเป็นการคิดถึงตนเองในท่ามกลางผู้อื่นเสมอ ในฐานะครู ผู้เขียนมุ่ง โฟกัสที่วิธีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่เท่าเทียมกันมากขึ้น และกระตุ้นการเรียนรู้มากขึ้น รวมทั้งหาวิธีส่งเสริมนักเรียนให้คำนึงถึงสังคม และโลก รวมทั้งธรรมชาติรอบตัว โปรดสังเกตว่า การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง นี้ แตกต่างแบบตรงกันข้ามกับการวิจัยในลักษณะที่การวิจัยโดยทั่วไป ผู้วิจัยเป็น “คนนอก” แต่ใน การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง ผู้วิจัยคือตัวเอง นักวิจัยศึกษาตนเอง

“

การทำงานวิจัยปฏิบัติการ
เป็นกระบวนการ unlearn
และ relearn ไปในตัว
หรือกล่าวใหม่ว่าเป็น
transformative learning
นั่นเอง

”

๖

เสนอสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และดำเนินต่อเนื่อง

ตอนที่ ๖ เสนอสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินต่อเนื่อง นี้
ตีความจากบทที่ ๕ How do I show the situation as it is and as it evolves
ซึ่งเป็นบทแรกของ Part ๓: What to do about the questions identified ?
เขียนโดย Caitriona McDonagh, Learning Support and Resource
Teacher, Rush National School, Co. Dublin, Ireland

สาระหลักของตอนที่ ๖ นี้ มี ๓ ประการ คือ

- แนวทางคิดแผนวิจัยและการทำงานวิจัยสำเร็จ ผ่านวงจร ๕
ขั้นตอน คือ การทำกิจกรรม, การใคร่ครวญสะท้อนคิด, การเรียนรู้, การประเมิน
และการวางแผนดำเนินการต่อไป
- วิธีการเก็บข้อมูลและการขออนุญาตเก็บข้อมูลให้ถูกต้องตามหลัก
จริยธรรมในการวิจัย
- ความสำคัญของคุณค่าต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วต่อการตัดสินใจเลือก
วิธีทำวิจัย

บทนำ

ตามประสบการณ์ของผู้เขียน (Caitriona McDonagh) มี ๕ ขั้นตอน ที่นำไปสู่การนำเรื่องราวในห้องเรียนไปสู่การวิจัย ได้แก่

- มองหาโอกาสทำวิจัยในประเด็นที่ตนสนใจ
- วางแผนว่าตนจะทำอะไร
- ทำตามแผน
- ประเมินผล
- ติดตามว่าผลกระทบต่อการดำเนินการมีอะไรบ้าง

ผู้เขียนอาศัยข้อมูลจาก ๕ ขั้นตอนนี้ นำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ตนปฏิบัติกับคุณค่าภายในใจของตนเอง

วิธีทำวิจัยใบประดับที่ตนสนใจ

ขั้นตอนแรกของการวิจัยปฏิบัติการ คือ หาทางทำวิจัยในประเด็นที่ตนสนใจ งานวิจัยที่ครูคุ้นเคย คือ วิจัยผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ของนักเรียน โดยวัดผลลัพธ์ของการเรียนรู้ก่อนและหลังการดำเนินการ (intervention) วิธีดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี และควรนำไปสู่การตั้งคำถามในแนวที่กล่าวมาแล้ว ได้แก่ *ทำไมฉันจึงทำสิ่งนี้? อะไรเป็นตัวสร้างแรงจูงใจ? ความรู้แบบไหนที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจของฉัน? คำถามเหล่านี้จะช่วยการเลือกเครื่องมือประเมินในโครงการวิจัย*

คำถาม *ทำไมฉันจึงทำสิ่งนี้?* จะนำไปสู่การคิดใคร่ครวญเรื่องนโยบายของรัฐบาล, ข้อกำหนดของหลักสูตร, นโยบายและข้อปฏิบัติที่กำหนดโดยโรงเรียน, และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียน ซึ่งเป็นกรอบความคิดที่

ช่วยบอกบริบทสภาพแวดล้อมที่กำหนดการกระทำของเรา

คำถาม *อะไรเป็นตัวสร้างแรงจูงใจให้ฉันทำสิ่งนี้?* เกี่ยวข้องกับคุณค่าที่ครูนักวิจัยยึดถือในชีวิตและความสัมพันธ์กับประเด็นวิจัยทำให้การออกแบบการวิจัยอยู่บนฐานคุณค่าที่ครูนักวิจัยยึดถือ ผู้เขียนยกตัวอย่างกรณีงานวิจัยของตนเองว่าอยู่บนฐานคุณค่าด้านความเท่าเทียม, ประชาธิปไตย และเสรีภาพเน้นที่ขีดความสามารถ (ability) ไม่ใช่ที่ความบกพร่อง (disability) กรอบคุณค่าเหล่านี้นำไปสู่การค้นคว้าเอกสารวิชาการมากมาย หากครูนักวิจัยมีฉันทะ (passion) แรงกล้า การอ่านเอกสารเหล่านี้ก็จะเป็นความสนุกและประเทืองปัญญายิ่ง คือ นำไปสู่การตั้งคำถามต่อเนื่อง แต่ถ้าไม่มีฉันทะการอ่านหนังสือก็จะเป็นภาระหนักมาก

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตนเองในการทำหน้าที่ครูสอนเด็กอายุ ๔ - ๑๒ ขวบ ที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ และทำวิจัยปฏิบัติการโดยมีคำถามวิจัยว่า **ฉันจะพัฒนาวิธีสอนภาษาพูดแก่เด็กที่มีความยากลำบากในการเรียนได้อย่างไร**

เรื่องเล่าชิ้นนี้ น่าจะเป็นประโยชน์แก่ครูไทยที่ใฝ่พัฒนาศิษย์และพัฒนาตนเองอย่างมาก ผมจึงตั้งใจจับประเด็นมาเสนอโดยละเอียด

นักเรียนที่ผู้เขียนดูแลมีความยากลำบากด้านการพัฒนาภาษาพูด ซึ่งเป็นเหตุให้เรียนได้ไม่ดี เด็กเหล่านี้อาจได้รับการวินิจฉัยว่ามีปัญหาในการอ่าน (dyslexia), มีปัญหาด้านการคำนวณ (dyscalculia), มีปัญหาการเรียนโดยทั่วไป, มีปัญหาการได้ยิน, กลุ่มอาการดาวน, Asperger Syndrome, ออทิสติก, มีปัญหาพฤติกรรม, มีปัญหาในการพูดและความเข้าใจภาษา นำไปสู่ปัญหาในการสื่อสาร

ประเด็นในรายละเอียด ได้แก่ เด็กแต่ละคนรับข้อมูลจากภาษาพูดอย่างไร นำมาตีความ ทำความเข้าใจ และจดจำ อย่างไร และสื่อสารกับคนอื่นอย่างไร แต่ละขั้นตอนอาจเป็นตัวอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของเด็ก มีผลการวิจัยบ่งชี้ชัดเจนว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ภาษาพูดกับผลการเรียนในภาพรวม และเด็กที่มีคลังคำในสมองมาก มีแนวโน้มจะมีผลการเรียนดี

ผู้เขียนเริ่มด้วยการใช้แบบทดสอบที่มีจำหน่ายทั่วไป เามาทดสอบนักเรียนจำนวน ๑๔ คนของตน เพื่อหาสาเหตุของความบกพร่องด้านภาษานำมาดำเนินการสอนเพื่อแก้จุดอ่อนที่พบในเด็กแต่ละคน แล้วทดสอบซ้ำเพื่อดูผล โดยมีแผนที่ร่างไว้คร่าว ๆ ในเวลาประมาณ ๑ ปี ดังนี้ **เดือนแรก** เก็บข้อมูลของเด็กและทดสอบความสามารถด้านภาษา **สามเดือนต่อมา** ดำเนินการสอนเพื่อแก้ไขจุดอ่อนของเด็กแต่ละคน **เดือนที่ ๕** ทดสอบผลตามด้วยการดำเนินการและทดสอบผลอีกรอบหนึ่งใน **เดือนที่ ๖ - ๙** อีกสามเดือนที่เหลือใช้เขียนรายงาน

ผู้เขียนมีความอดัดใจว่าแบบทดสอบดังกล่าว ล้วนมุ่ง “จับผิด” หรือ “หาจุดอ่อน” ของเด็ก โดยให้เด็กทำข้อสอบไปเรื่อย ๆ จนพบคำตอบที่ผิดจำนวนหนึ่ง ผู้เขียนพบว่าวิธีทดสอบแบบนี้ทำให้เด็กไม่มีความสุข ในขณะที่ตัวผู้เขียนเองมุ่งส่งเสริมให้เด็กสนุกและมีความสุขกับการเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติที่ให้ผลสำเร็จ ผู้เขียนรู้สึกว่าการแบบทดสอบเหล่านั้นทำอันตรายต่อเด็กคือ มุ่งทำให้เด็กเป็นโรค แทนที่จะช่วยสร้างขีดความสามารถให้แก่เด็กแบบทดสอบบังคับให้ผู้เขียนมุ่งหาโรคของเด็กเพื่อดำเนินการบำบัด ทำให้ผู้เขียนรู้สึกคับข้องใจ เพราะสภาพ เช่นนี้ขัดกับคุณค่าที่ตนยึดถือ

โชคดีที่สถานการณ์ค่อย ๆ ดีขึ้นจากการมี “กัลยาณมิตร” คือ ครูแอนน์ ผู้เขียนเรียกกัลยาณมิตรร่วมเรียนรู้ว่า critical friend หรือ learning partner

ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเอาไปปรึกษาหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูแอนน์ ข้อมูลเหล่านี้ ได้แก่ เอกสารแบบทดสอบ, ผลการทดสอบ, เอกสารการตีความผลการทดสอบ, และเอกสาร reflective journal ของผู้เขียน

ครูแอนน์เป็นเพื่อนครูอาวุโสที่สนใจและยินดีคุยลงรายละเอียดกับผู้เขียน คือ ไม่ใช่แค่เอาผลการทดสอบมาคุยและตีความร่วมกันเท่านั้น ยังให้ความสนใจภาษากายของเด็กระหว่างทำแบบทดสอบ ตีความภาษากายตอนทำแบบทดสอบได้ถูกต้องและคล่องแคล่วกับภาษากายตอนทำแบบทดสอบที่ทำไม่ได้ โดยผู้เขียนสารภาพว่าตอนแรกตนเองรู้สึกไม่สะดวกใจ ไม่มั่นใจจะให้ครูคนอื่นรับรู้การทำงานของตน แต่ในที่สุดก็พิสูจน์ว่ากัลยาณมิตรแท้จริงและมีความรู้และประสบการณ์มากกว่า มีคุณค่าต่องานวิจัยและการเรียนรู้อย่างยิ่ง

การนำข้อมูลการทำงานของเด็กมาร่วมกันตีความทำความเข้าใจไม่เป็นวิถีของโรงเรียนที่ผู้เขียนทำงานและทำงานวิจัย ประสบการณ์นี้จึงเป็นการเรียนรู้ใหม่ที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับผู้เขียน และช่วยให้ผู้เขียนรู้จักทำความเข้าใจเด็ก ที่เดิมผู้เขียนเข้าใจในภาษาด้านการสอน ชยับไปเข้าใจภาษาทางวิชาการเพิ่มขึ้น ผู้เขียนพบว่า การอ่านช่วยเพิ่มคลังคำทางวิชาการแก่ครูได้มาก

นอกจากนั้น ผู้เขียนยังได้เข้าใจคุณค่าของข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) ที่ช่วยเสริมความเข้าใจต่อข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) ให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น

ความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ช่วยให้ผู้เขียนออกแบบงานวิจัยใหม่ โดยออกแบบการทดสอบภาษาของนักเรียนด้วยตนเอง เพื่อหาสาเหตุที่ได้ก แต่ละคนสื่อสารถ้อยคำได้ไม่ดี สำหรับนำข้อมูลจากการทดสอบมาใช้ปรับปรุง การสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุความสามารถในการทำ ความเข้าใจความหมาย ของคำและการสื่อสารเพื่อให้คนอื่นเข้าใจตน ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสำเร็จ ในการเรียน

ช่วงของการทำงานวิจัยนี้ ผู้เขียนอ่านเอกสารวิชาการมากและพบว่า มีเอกสารแนะนำสภาพที่ตนกำลังเผชิญอยู่พอดี คือ “ความวุ่นวายสับสน” (messiness) ในห้องเรียน ที่ต้องมองหาผลกระทบด้านบวกของสภาพ วุ่นวายสับสนให้ได้และนำมาใช้ อย่าตกเป็นเหยื่อของด้านลบของมัน เพียงส่วนเดียว ด้านบวกที่สำคัญคือช่วยให้มองเห็นประเด็นที่ลึกซึ้ง และ ผมตีความว่า เรื่องราวในห้องเรียนมีสภาพ “วุ่นวายสับสน” อยู่เป็น ธรรมชาติ การวิจัยชั้นเรียนมีคุณค่าที่การนำเอาข้อมูลที่วุ่นวายสับสนนั้น มาหาความหมาย หาคุณค่า เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงวิธีเคื่อให้นักเรียน ได้เรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพสูง

ผู้เขียนบอกว่าในระหว่างนั้นตนได้เข้าใจว่าการเขียนรายงานวิจัย นั้น เขียนบอกเฉพาะเป้าหมายของงานวิจัยที่ทำ (what) และวิธีทำ (how) รวมทั้งข้อค้นพบ (what) ไม่เพียงพอ ต้องอธิบายว่าทำไมจึงทำเช่นนั้น ทำไมจึงได้ข้อค้นพบเช่นนั้น (why) ด้วย จะเห็นว่าการทำงานวิจัยปฏิบัติ การเป็นกระบวนการ unlearn และ relearn ไปในตัว หรือกล่าวใหม่ว่าเป็น transformative learning นั่นเอง

ผู้เขียนแนะนำคำถามช่วยการเลือกหัวข้อวิจัย ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันควรทำอะไรบ้างเพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และความคิดของฉัน

[.....]

[.....]

- ฉันจะแสดงการใคร่ครวญสะท้อนคิดของฉันต่อสถานการณ์นั้นให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างไร

[.....]

[.....]

- จัดทำรายการวิธีการเก็บข้อมูลแสดงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

[.....]

[.....]

- กิจกรรมที่ฉันเสนอ มีความสัมพันธ์กับเหตุผลให้ทำเช่นนั้น และแรงขับเคลื่อนภายในที่จูงใจให้ทำ อย่างไร

[.....]

[.....]

วางแผนตรวจสอบประเด็นที่เลือก

นี่คือขั้นตอนที่ ๒ ของการวิจัยปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการวางแผนเพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงของตนเอง ประกอบด้วย การตัดสินใจว่าจะเก็บข้อมูลใดบ้าง วิธีเก็บข้อมูลและการขออนุญาตจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปเปิดเผยได้ เพราะการเปิดเผยข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัย โดยต้องคำนึงถึงประเด็นเชิงจริยธรรมอย่างจริงจัง

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตนเอง เพื่อให้เห็นประเด็นอย่างเป็นรูปธรรม

รวบรวมข้อมูล มี ๓ ประเด็นที่ต้องคำนึงถึง

- ในภาคปฏิบัติ การเก็บข้อมูลต้องไม่รบกวนการเรียนรู้ของนักเรียนและการปฏิบัติงานของครู
- ในภาคความสอดคล้อง วิธีเก็บข้อมูลต้องสอดคล้องกับกรอบความคิดที่ใช้ในการกำหนดหัวข้อวิจัย
- ในภาคคุณค่าของการวิจัย ต้องตรวจสอบว่าวิธีวิทยาการวิจัยและวิธีเก็บข้อมูล สอดคล้องกับคุณค่าดังกล่าว

ผู้เขียนบอกว่าต้องทบทวนประเด็นดังกล่าวบ่อย ๆ ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย

ที่จริงในการเก็บข้อมูลวิจัยระหว่างทำหน้าที่ครูตามปกตินั้น ครูนักวิจัยใคร่ครวญสะท้อนคิดไปพร้อม ๆ กันกับการทำกิจกรรม เขาเรียกกิจกรรมนี้ว่า reflection-in-action ซึ่งหมายความว่าครูปรับปรุงการทำหน้าที่ของตนไปพร้อม ๆ กัน กระบวนการนี้แตกต่างจาก reflection-on-action ซึ่งเป็น การใคร่ครวญสะท้อนคิดหลังกิจกรรมผ่านไปแล้ว

ผู้เขียนบอกว่าระหว่างทำงานในขั้นตอนเก็บข้อมูล ตนเกิดความตระหนักว่าการวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาวิธีการจัดการเรียนการสอนนี้ ไม่มีเป้าหมายเพื่อเสนอทฤษฎีที่ใช้ได้ทั่วไป แต่เป็นการสร้างทฤษฎีที่ใช้ได้เฉพาะบริบทเท่านั้น

ตรวจสอบและเก็บข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บได้ต้องได้รับการตรวจสอบจากกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเชิงคุณภาพ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการสอบทานข้อมูลจากมุมมองที่ต่างกัน เรียกว่า triangulation ช่วยให้เห็นภาพของข้อมูลที่ครบถ้วน

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตนเองว่าเมื่อถึงขั้นตอนที่สองของการวิจัยนี้ ข้อมูลที่เก็บได้จะมีปริมาณมากมายและมีความซับซ้อนมาก ต้องมีวิธีจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ สำหรับนำมาทบทวนใคร่ครวญได้ยามต้องการข้อมูลเหล่านี้ ได้แก่ แฟ้มของนักเรียนแต่ละคน, บันทึกการเรียนและการมาเรียนของนักเรียน, เอกสารเช็คลิสต์แสดงผลสัมฤทธิ์, reflective journal ของครู, บันทึกการสอน, ภาพ, ภาพถ่าย, วิดีทัศน์, ใบแสดงผลการศึกษา, แบบสอบถาม, บันทึกการพูดคุยกัน, บันทึกการสอบทาน (triangulation) กับเพื่อนครูและกัลยาณมิตร, บันทึกเหตุการณ์เฉพาะเรื่อง, การประเมินตนเองและประเมินโดยเพื่อนครู และกระดาษข้อสอบ ครูนักวิจัยต้องเก็บเอกสารเหล่านี้ไว้อย่างเป็นระบบเป็นที่เป็นทาง สำหรับใช้เป็นหลักฐานให้ตรวจสอบได้และทำสำเนารายการเอกสารแนบไว้กับรายงานผลการวิจัย

ขออนุญาตใช้ข้อมูลที่รวบรวมได้

ข้อกำหนดเชิงจริยธรรมเกี่ยวกับข้อมูลจากเอกสารการทดสอบ เพื่อช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน (formative assessment) กับ ข้อมูลเพื่อการวิจัยมีความแตกต่างกัน ข้อมูลเกี่ยวกับการทดสอบถือเป็น ส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ครุฑนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต แต่ ข้อมูลด้านการวิจัยต้องมีการขออนุญาตใช้จากครูใหญ่หรือผู้อำนวยการ โรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน เพื่อนครู ผู้ปกครอง และนักเรียน โดยมี เอกสารอธิบายเป้าหมายของการวิจัยและมีใบแสดงความยินยอมให้ลงนาม โดยหลักการสำคัญ คือ ต้องเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัวของ ผู้เกี่ยวข้อง ในกรณีของเพื่อนครูมักอาจต้องมีข้อตกลงให้ไม่เปิดเผยชื่อ และ ในใบแสดงความยินยอมนั้น มีข้อความระบุว่าผู้ให้ความยินยอมอาจขอ ยกเลิกการยินยอมนั้นเมื่อไรก็ได้

ในกรณีที่เกี่ยวข้อง กับมหาวิทยาลัย ต้องปฏิบัติตามระเบียบว่าด้วย จริยธรรมในการวิจัยของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ด้วย

คำถามที่ช่วยการวางแผนเก็บข้อมูลได้แก่

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันจะเก็บข้อมูลประเภทไหนบ้าง

[.....]

[.....]

- ฉันจะเก็บข้อมูลไว้อย่างไร

[.....]

[.....]

- มีใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของฉัน

[.....]

[.....]

- ฉันจะขอความเห็นชอบให้เขาเกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้อย่างไร

[.....]

[.....]

เขาแนะนำให้ยกร่างจดหมายถึงผู้ที่จะเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยคำนึงถึงคุณค่าที่ระบุไว้ในตอนก่อน ๆ และหาทางเชื่อมโยงกับการเก็บข้อมูล และแผนดำเนินการอื่น ๆ ระบุประเด็นที่พึงระมัดระวังและทำ mindmap โดยมีประเด็นพึงระวังแต่ละประเด็นเป็นโจทย์ ตั้งคำถามต่อไปนี้

- มีกิจกรรมอะไรบ้างที่จะทำ
- ใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- ใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบข้อมูล

ดำเนินการตามแผนและเก็บข้อมูลเพื่อบอกความก้าวหน้า

นี่คือขั้นตอนที่ ๓ ของงานวิจัยปฏิบัติการโดยครูนักวิจัยต้องรู้จักใช้ประสบการณ์ตรงของตนเองเป็นทรัพยากรสำหรับการวิจัย โดยหาทางทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในใจมีความชัดเจน ที่หนังสือใช้คำว่า problematize ตัวตนของตนเอง เพื่อหาทางสร้างกรอบความคิดใหม่

คำถามเพื่อช่วยการใคร่ครวญสะท้อนคิด ได้แก่

- ข้อมูลเหล่านี้บอกอะไรเรื่องวิธีการเรียนรู้ของนักเรียน
- ข้อมูลเหล่านี้บอกอะไรเกี่ยวกับการสอนของฉัน

ในฐานะครูนักวิจัย ครูต้องเปลี่ยนบทบาทและท่าที เป็น

- เปิดเผยสิ่งที่ตนทำต่อสาธารณะ ไม่ใช่เก็บงำไว้เป็นความลับของชั้นเรียน
- แสดงผลการใคร่ครวญสะท้อนคิดและการตั้งข้อวิพากษ์ต่อการกระทำของตนเอง

• ตรวจสอบวิธีการสอนของตนกับคุณค่าด้าน ontological และ epistemological ที่ชี้นำการวิจัย

จะเก็บข้อมูล
อะไรที่สะท้อน
ความก้าวหน้า
ของเด็ก?

เราจะเปลี่ยนแปลง
บทบาทตนเองใน
ชั้นเรียนอย่างไรดี?

จะมีวิธีการกระตุ้นให้เด็ก
มีส่วนร่วมในห้องเรียน
ได้อย่างไรบ้างนะ?

เราจะติดตาม
พฤติกรรม
การสอน
ของเราเอง
ได้อย่างไร?

เปิดเผยสิ่งที่ตนทำต่อสาธารณะ

อ่านข้อเขียนของผู้เขียนในตอนนี้อันแล้ว ผมตีความว่าคุณนักวิจัยต้องจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ พร้อมทั้งจะเปิดเผยต่อสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งวงการการศึกษา โดยที่ข้อมูลจะมีมากมายและหลายส่วนเป็นข้อมูลที่คุณอ่านรู้เรื่องเฉพาะนักวิจัยเองเท่านั้น

แสดงผลการใคร่ครวญสะท้อนคิด และการตั้งข้อวิพากษ์ต่อการกระทำของตนเอง

การใคร่ครวญสะท้อนคิดกับกลุ่มผู้ตรวจสอบ (validation group) จะช่วยเปิดมุมมองใหม่ๆ ให้แก่คุณนักวิจัย รวมทั้งช่วยยืนยันการปฏิบัติงานวิจัย

ผู้เขียนแนะนำคำถามที่นำไปสู่การแสดงผลการใคร่ครวญสะท้อนคิด และการตั้งข้อวิพากษ์ต่อการกระทำของตนเอง ดังต่อไปนี้

- ฉันทำอะไรบ้าง เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงจุดยืนหรือความเข้าใจของตนเอง
- ฉันได้แสดงสิ่งที่ตนได้ทำไปแล้วต่อผู้อื่นอย่างไรบ้าง
- ฉันได้แสดงการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อการกระทำของตนเองอย่างไรบ้าง และได้รับคำวิพากษ์อย่างไร
- วิธีเก็บข้อมูลสอดคล้องกับคุณค่าของงานที่ฉันกำหนดไว้ได้อย่างไร

ประเมินวิธีวิทยาการวิจัยอย่างเข้มงวด

ในช่วงที่ ๔ ของการวิจัยปฏิบัติการ ครูนักวิจัยสามารถตรวจสอบการปฏิบัติและการเรียนรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นโดยประเมิน ๓ แบบ คือ

- ประเมินตามแนวของการวิจัยแบบจารีตนิยม (traditional)
- โดยนำเสนอข้อค้นพบต่อเพื่อนครู/นักวิจัย เพื่อขอรับการประเมินหรือคำแนะนำ
- โดยนำข้อมูลเสนอต่อวงการการศึกษาในวงกว้าง

เขาแนะนำคำถามต่อไปนี้ สำหรับตรวจสอบวิธีดำเนินการวิจัย

ตัวอย่างคำถาม...?

- การดำเนินการของฉันบอกอะไรบ้างในเรื่องวิถีเรียนของนักเรียนของฉัน

[.....]

[.....]

[.....]

- จากการดำเนินการของฉัน ฉันได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีสอนของตนเองอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

[.....]

- ฉันจะแสดงได้อย่างไรว่า งานวิจัยดำเนินไปตามคุณค่าของงานที่กำหนดไว้

[.....]

[.....]

[.....]

ผู้เขียนเล่าเรื่องที่ตนจัดวงให้นักเรียนทำความเข้าใจวิธีที่ตนเองใช้จดจำเสียง (auditory memory) และแลกเปลี่ยนกับเพื่อน โดยนักเรียนแต่ละคนวาดรูปแสดงวิธีที่ตนใช้ช่วยความจำ แล้วนำมาอธิบายให้เพื่อน ๆ ฟัง และร่วมกันเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง นักเรียนคนหนึ่งกล่าวว่า “เราทำต่างกัน เซเวียร์และยูริใช้วิธีจดเพื่อช่วยความจำ โชและฉันใช้วิธีสร้างภาพขึ้นในสมอง ภาพในสมองของโชเป็นภาพเคลื่อนไหวคล้ายวิดีโอทัศน์ แต่ภาพของฉันเป็นภาพนิ่งหลาย ๆ ภาพต่อกันคล้ายภาพในอัลบั้ม”

นักเรียนคนหนึ่งเอ่ยว่า “เอาเรื่องนี้ไปเล่าให้เพื่อนคนอื่น ๆ ในชั้นฟังด้วยจะดีไหม” และครูประจำชั้นให้นักเรียนคนนี้ไปเล่าให้เพื่อนในชั้นเรียนจำนวน ๓๐ คนฟัง โดยผู้เขียนเข้าร่วมด้วยและถ่ายวิดีโอทัศน์ไว้ด้วย

กิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นข่าวเล่าลือในโรงเรียน ครูคนหนึ่งสนใจมากจึงได้รับเชิญไปเยี่ยมห้องเรียนเพื่อฟังนักเรียนอธิบายเรื่องราวการค้นพบยุทธศาสตร์การจำ หลังฟังแล้วเป็นกิจกรรมใคร่ครวญสะท้อนคิดร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครู นักเรียนคนหนึ่งบอกว่าตนมีความสุขมากที่ได้มีโอกาสพูดกับครูในบรรยากาศเช่นนั้น แต่ตอนนั้นรู้สึกกลัวที่จะพูด แต่ก็ตัดสินใจพูด เพราะคิดว่าจะทำให้ครูรู้วิธีช่วยเหลือตนในเรื่องการเรียนให้ได้ผลดี ครูก็ตื่นเต้นแปลกใจมากเช่นเดียวกัน และพูดว่าแปลกใจที่ได้เห็นวิลเลียม (นักเรียน) อธิบายเรื่องราวอย่างชัดเจนว่าตนทำความเข้าใจและจดจำเรื่องต่าง ๆ อย่างไร

จะเห็นว่าการเผยแพร่เรื่องราวนี้ภายในโรงเรียน เป็นการตรวจสอบว่ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน และต่อครูนักวิจัย รวมทั้งเพื่อนครูที่ทำหน้าที่ triangulation ต่อการตีความ

ข้อมูลวิจัย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติไม่เฉพาะของครูผู้วิจัย แต่สร้างการเปลี่ยนแปลงวิถีปฏิบัติไม่เฉพาะของครูผู้วิจัย แต่สร้างการเปลี่ยนแปลงในวิถีเรียนของนักเรียน วิธีสอนของครูที่ร่วมรับรู้ รวมทั้งเปลี่ยนความเข้าใจว่าด้วยกลไกการเรียนรู้

งานวิจัยนี้จะมีผลต่อการดำเนินการ และต่อความเข้าใจของวงการศึกษานในอนาคตหรือไม่

คำถามในหัวข้อนี้ นำไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยปฏิบัติการ คือ การตรวจสอบผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ

- วิจัยประเด็นหน้าที่ครูที่ตนสนใจ
- วางแผนดำเนินการวิจัยประเด็นที่กำหนด เพื่อยกระดับผลงาน
- ดำเนินการตามแผน และเก็บข้อมูลเพื่อดูผล
- ประเมินวิธีวิทยาการวิจัยของตนอย่างเข้มงวด
- ประเมินว่าผลงานของตนจะมีผลเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือความเข้าใจ

ในอนาคตหรือไม่

งานวิจัยปฏิบัติการมีธรรมชาติเป็นวงจร ไม่ได้เป็นเส้นตรง คือ เป็นวงจรของ การวางแผน - ปฏิบัติ - ใคร่ครวญสะท้อนคิด - ประเมิน - และตัดสินใจดำเนินการประเด็นต่อไป รวมเป็นวงจร ๕ ขั้นตอน

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตนเองว่าผลงานวิจัยมีผลต่อนักเรียน มีผลต่อวิถีปฏิบัติของตัวผู้เขียนเอง มีผลต่อเพื่อนครู และต่อการเปลี่ยนแปลง ตัวผู้เขียนที่เป็นครุนักวิจัยเองด้วย และเมื่อมีการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย ในวารสารวิชาการ ก็อาจมีผลกระทบต่อวงการศึกษาในวงกว้างได้

ผมขอเพิ่มเติมว่าหากมีการทำการวิจัยปฏิบัติการในลักษณะนี้ อย่างกว้างขวาง ก็จะเข้าลักษณะ R2R (Routine to Research) ในชั้นเรียน กลายเป็นขบวนการที่ยกระดับคุณภาพการศึกษา และยกระดับศักดิ์ศรีครู ในวงกว้าง

“

ครูประจำการสามารถ
ตั้งทฤษฎีขึ้นใช้งานเองได้
...จะเห็นว่างานวิจัยแบบนี้
(การวิจัยปฏิบัติการ)
มีจิตวิญญาณของการ
การส่งเสริม (empower)
ให้ครูมีพลังอำนาจในการ
แสวงหาลู่ทางพัฒนา
ห้องเรียน

”

๗

ค้นหาวิธีวิทยาการวิจัย

ตอนที่ ๗ **ค้นหาวิธีวิทยาการวิจัย** นี้ ตีความจากบทที่ ๖ Finding a research methodology ซึ่งเป็นบทที่สองของ Part ๓: What to do about the questions identified ? เขียนโดย Caitriona McDonagh, Learning Support and Resource Teacher, Rush National School, Co. Dublin, Ireland

สาระของบทนี้ คือ

- เลือกวิธีวิทยาการวิจัยในภาพรวมอย่างไร
- สามารถระบวนวัตกรรมของการวิจัยทางการศึกษา
- ตัวอย่างการค้นหาวิธีวิทยาที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยชั้นเรียน
- การดำเนินการบันทึกกิจกรรมการปฏิบัติงานและการวิจัยระบวนวัตกรรม

ด้านการศึกษา

บทนำ

สาระในตอนนี้ ช่วยให้เห็นว่าวิธีวิทยาการวิจัย (research methodology) ที่ดีจะช่วยให้นักวิจัยปฏิบัติการเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองทำงานวิจัยในขั้นตอน ปฏิบัติการ - โค้ดตรวจสอบสะท้อนคิด - ประเมินผลอย่างมีรูปแบบน่าเชื่อถือได้อย่างไร

การค้นหาวิธีวิทยาการวิจัยที่เหมาะสมต่อหัวข้อวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางแสวงหา” ในการทำวิจัยปฏิบัติการเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง และเนื่องจากเรื่องราวในชั้นเรียนมีความซับซ้อน (complexity) มาก วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้จะต้องสามารถรองรับความซับซ้อนดังกล่าวได้

ผู้เขียนใช้ ๔ คำถามเป็นเครื่องมือในการค้นหาวิธีวิทยาการวิจัย ได้แก่

- ในฐานะคนในวิชาชีพครู ฉันมีจุดยืนเชิงกระบวนทัศน์ ที่จุดใด
- จุดยืนนั้นช่วยให้ฉันคิดอย่างมีอาชีพ ตามด้วยการปฏิบัติและ

โค้วตรวจสอบสะท้อนคิด หรือไม่

- กระบวนทัศน์นั้น ช่วยให้ฉันมีอิสระในฐานะคนในวิชาชีพ หรือไม่
- กระบวนทัศน์นั้น ช่วยให้ฉันแสดงบทบาทสร้างความรู้ให้แก่วิชาชีพครู

ได้หรือไม่

สามกระบวนทัศน์หลักด้านการวิจัย ได้แก่

- การวิจัยเชิงทดลอง (empirical research)
- การวิจัยเชิงตีความ (interpretive research)
- การวิจัยปฏิบัติการ (action research)

ผู้เขียนทำความเข้าใจงานวิจัยทั้งสามรูปแบบ และสรุปนำมาเสนอดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงทดลอง (Empirical Research)

การวิจัยเชิงทดลอง เป็นการทดสอบสมมติฐานโดยใช้การสังเกตหรือการทดลอง ถือเป็น การทำความเข้าใจโลกตามแนววิทยาศาสตร์ และเป็น การวิจัยที่สร้างความก้าวหน้าให้แก่มนุษยชาติอย่างประมาณค่ามิได้อาจเรียกชื่ออย่างอื่นได้มากมาย ได้แก่ การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ (scientific research), การวิจัยเชิงบวก (positive research), การวิจัยทางเทคนิค (technical research), และการวิจัยเชิงทฤษฎี (theoretical research) การวิจัยแบบนี้เป็นการค้นหาความจริงบนฐานคิดว่าความจริงต้องพิสูจน์ได้จากประสบการณ์จริง และต้องทำซ้ำได้ (reproducibility) และสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ (generalizability)

ผู้เขียนใช้วิธีเล่าเหตุการณ์ที่ตนเองเผชิญระหว่างทำงานวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน โดยการอ่านทำความเข้าใจงานวิจัยสามรูปแบบ โดยในตอนนี้อ่านวิธีใคร่ครวญทำความเข้าใจการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีหลักการว่าโลกทัศน์ว่าด้วยตัวตนของตนเอง เป็นตัวกำหนดความเข้าใจเรื่องความรู้ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเลือกวิธีวิทยาการวิจัย

จุดยืนของฉันอยู่ตรงไหนในการวิจัยเชิงทดลอง

ผู้เขียนบอกว่าเป้าหมายของตน คือ หาวิธีทดสอบทักษะด้านภาษาของนักเรียนที่ครูใช้ได้สะดวก มีความแม่นยำ จึงค้นคว้าหาความรู้เรื่องทักษะด้านภาษาและทักษะย่อย หวังนำมาออกแบบการทดสอบโดยที่ผลการทดสอบ

จะช่วยบอกว่าต้องดำเนินการแก้ไขอย่างไร เมื่อดำเนินการแก้ไขก็ใช้การทดสอบ
นั้นซ้ำเพื่อคุณผล

ผู้เขียนใช้มุมมองเชิงวิทยาศาสตร์ต้องการการวิจัยที่ให้ผลวัดได้
ชัดเจนแม่นยำ

การวิจัยเชิงทดลองจะช่วยให้ฉันได้คิดอย่างมีอาชีพ ได้ลอง ปฏิบัติ และใคร่ครวญสะท้อนคิดจากการปฏิบัตินั้นหรือไม่

คำตอบหลังจากผู้เขียนเริ่มงานวิจัยปฏิบัติการมาระยะหนึ่ง คือ “ไม่ได้”
เพราะภายใต้กระบวนการวิเศษของการวิจัยเชิงทดลอง มีผู้สร้างความรู้เชิงทฤษฎี
ทางการศึกษาไว้มากมาย ครูจึงอยู่ในฐานะผู้ใช้ความรู้เชิงทฤษฎี มากกว่า
ผู้สร้างความรู้ที่ต้องการใช้ในสภาพจำเพาะของนักเรียน ซึ่งในกรณีนี้คือ
นักเรียนที่มีปัญหาการเรียนภาษา ภายใต้กระบวนการนี้ครูเป็น “ผู้ใช้” ไม่ใช่
“ผู้สร้าง” ความรู้

การวิจัยเชิงทดลองจะช่วยให้ฉันมีอิสรภาพในฐานะมีอาชีพหรือไม่

ผู้เขียนบอกว่าครูในไอร์แลนด์ก็มีภาระต้องทำงานสนองการประเมิน
ทำตามนโยบายเบื้องบน และงานตามระบบราชการนานา แต่ครูที่นั่นต่างก็
อ้างความรับผิดชอบในฐานะมีอิสระได้ โดยการตั้งคำถามว่าทำไม
และอย่างไร จึงจะผูกพันอยู่กับวิถีปฏิบัติของครูที่มีคุณภาพได้

ผู้เขียนบอกว่าตนคิดว่าได้แสดงความรับผิดชอบเมื่อเลือกใช้
แบบทดสอบที่มีขายทั่วไป (commercial test) การทดสอบนี้เน้นวัดความรู้

เอาความรู้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อของผู้เขียนที่มองว่าการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน แตกต่างกันไป และเมื่อศึกษาเรื่องการวิจัยเชิงทดลองก็พบว่าไม่ให้อิสรภาพและเคารพศักดิ์ศรีครู โดยที่ในการทดลองจะต้องขจัดปัจจัยด้านฝีมือและความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวของครูออกไป เพื่อให้การวิจัยนั้นมีลักษณะปรนัย ทำให้ผู้เขียนเห็นว่า **วิธีวิจัยเชิงทดลองไม่เอื้อให้ครูมีอิสรภาพ และไม่เอื้อให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้เพื่อการเป็นครูที่ดี**

การวิจัยเชิงทดลองจะช่วยให้ฉันมีส่วนเพิ่มองค์ความรู้ของวิชาชีพครู หรือไม่

คำตอบโดยสรุป คือ “ไม่” เพราะ ในการวิจัยการศึกษาเชิงทดลอง นักวิจัยต้องทำตัวเป็น “คนนอก” ที่มองเข้าไปในกิจกรรมทางการศึกษาอย่างไม่มีอคติ ผู้วิจัยต้องเขียนรายงานโดยกล่าวถึงตนเองในฐานะบุรุษที่สาม ห้ามใช้คำว่า “ฉัน” (บุรุษที่หนึ่ง) ในรายงานการวิจัยเชิงทดลองโดยเด็ดขาด และตอนสรุปของรายงานการวิจัยแบบนี้จะมีข้อเสนอแนะประเด็นให้ทำวิจัยต่อ การวิจัยแบบนี้จึงเน้นการหาความรู้ “เพื่อรู้” ไม่ใช่เพื่อเอาไปปฏิบัติเป็นการวิจัยที่ช่วยเพิ่มองค์ความรู้ด้านการศึกษา แต่ไม่เพิ่มองค์ความรู้เพื่อปฏิบัติการของวิชาชีพครู

การวิจัยชั้นเรียนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้ครูเพิ่มความเข้าใจจริงเอจัจงต่อการทำหน้าที่ครู ให้ความสนใจต่อการพัฒนาวิธีทำหน้าที่ครู เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลง (ไปในทางที่ดีขึ้น) และประเมินการเปลี่ยนแปลงนั้น

ดังนั้นผู้เขียนจึงไม่เลือกวิธีวิทยาการวิจัยเชิงทดลอง เพราะมันเน้นที่การสร้างความรู้ ไม่สนใจการพัฒนาชั้นเรียน พัฒนานักเรียน และพัฒนาตัวครูเอง

สะท้อนคิดเพื่อการเรียนรู้

เพื่อทำความเข้าใจวิธีวิทยาการวิจัย แนะนำให้ครุหาบทความวิจัยในวารสารมาอ่านและตั้งคำถามว่า

- โลกทัศน์เกี่ยวกับความรู้และการเรียนรู้ (ontological perspective) ของผู้วิจัยเป็นอย่างไร
- โลกทัศน์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งอื่น ผู้อื่น (epistemological perspective) ของผู้วิจัยเป็นอย่างไร

การวิจัยแนวตีความ (Interpretive Research)

การวิจัยแนวตีความ อาจเรียกชื่ออื่นอีกหลายชื่อ ได้แก่ post-positivist research, evaluative research, phenomenology research, ethnomethodological research, hermeneutics, และ social anthropology จุดสำคัญของ การวิจัยแนวตีความ คือ นักวิจัยทำตัวเป็นนักทฤษฎี เข้าไปบรรยาย ตีความ อธิบาย และให้การตัดสินเชิงคุณค่าต่อสิ่งที่เกิดขึ้น

จุดยืนของฉันในฐานะครุ ต่อการวิจัยแนวตีความเป็นอย่างไร

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตนเองในการทำความเข้าใจการวิจัยแนวตีความ เมื่อตนครูฝึกที่ถ่ายจากห้องเรียนร่วมกับเพื่อนครู เพื่อช่วยกันตีความจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่านักเรียนเรียนรู้อย่างไร เหตุการณ์นั้นทำให้ผู้เขียนตั้งคำถามว่า “ภาษากาย การสบตา คำพูดเชิงให้กำลังใจ การจัดตำแหน่งที่นั่ง และการจัดบรรยากาศสัปดาห์ละ จะมีผลส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างไร” และทำให้ผู้เขียนอยากทำวิจัยเรื่องคุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู

ผู้เขียนเกิดความตระหนักว่าทั้งครูและนักเรียนไม่ใช่สิ่งของที่มีลักษณะแน่นอนตายตัวหรือคงที่ ทั้งนักเรียนและครูเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีหลายหน้า (multi-facet), หลายความถนัด (multi-talent), มีการเปลี่ยนแปลง (changing), มีความคิด (thinking) และมีการเปลี่ยนแปลงระดับรากฐาน (transforming)

ผู้เขียนเกิดความตระหนักว่าข้อมูลจากห้องเรียน จากพฤติกรรมของนักเรียนต่อเพื่อนและต่อครูต่างคน หากมีการเก็บบันทึกรายละเอียดสามารถนำมาตีความหาความหมายได้เป็นอย่างดี และจะช่วยการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้มาก

จึงเห็นได้ว่าการวิจัยแบบตีความเอื้อต่อการให้ความหมายต่อความรู้ อย่างเป็นธรรมชาติ และต่อการเรียนรู้แบบพัฒนาการคล้ายมีชีวิต (organic growth) คือ มีลักษณะร่วมมือ มีปฏิสัมพันธ์ และมีมิติของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้นการวิจัยแบบตีความยังยอมรับความหลากหลายของ “การรู้” และให้ความสำคัญต่อสุนทรียเสวนา (dialogue)

แต่ในฐานะครูผู้สอนมีข้อจำกัดว่าไม่สามารถเป็นผู้ปฏิบัติและผู้ตีความการปฏิบัตินั้นในเวลาเดียวกันได้ เหมือนกับที่นักฟุตบอลไม่สามารถทำหน้าที่ทั้งผู้เล่นและผู้วิจารณ์การเล่นฟุตบอลนั้นในเวลาเดียวกันได้

การวิจัยแนวตีความจะเปิดโอกาสให้ฉันคิดอย่างมีอาชีพ และปฏิบัติตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อวิถีปฏิบัติของตนหรือไม่

คำตอบแบบพื้นธงคือ “มีผล” แต่มีผลในเชิงความคิดหรือทฤษฎีเท่านั้น ไม่มีผลในเชิงปฏิบัติ

การนำข้อมูลจากห้องเรียนและจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่อ
นักเรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู มาตีความหาความหมายเชิงลึก
ช่วยการคิดอย่างลึกซึ้งอย่างมืออาชีพ และมีการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อการ
ปฏิบัติของตนอย่างแน่นอน แต่เมื่อคิดแล้วจะนำความคิดที่ได้ไปปฏิบัติหรือ
ไม่นั้นไม่มีกลไกบังคับ

ข้อพึงระวังอีกอย่างหนึ่งในการใช้การวิจัยแนวตีความเพื่อการศึกษา
ห้องเรียน โดยครูผู้สอนเป็นผู้ตีความเอง คือ ความถูกต้อง (validity) ของการ
ตีความ ซึ่งสามารถยืนยันความถูกต้องได้จากข้อมูลที่มีคุณภาพ และมีการ
ตีความด้วยหลายทฤษฎี รวมทั้งมีคู่คิดหรือกัลยาณมิตรเป็นผู้ตีความด้วย

แต่ก็ยังมีจุดอ่อนตรงที่ข้อมูลมักไม่สามารถบันทึกประเด็นเชิงอารมณ์
ความตึงเครียด (tension) และวาระซ่อนเร้น (hidden agenda) ได้

การวิจัยแนวตีความจะช่วยเพิ่มความเป็นอิสระให้แก่ครูหรือไม่

คำตอบแบบฟันธง คือ “ช่วยเพิ่ม” การวิจัยแบบตีความจะช่วยให้ครู
เชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีกับความรู้เชิงปฏิบัติเข้าหากัน โดยที่ครูต้องไม่ลืม
ว่าความรู้ปฏิบัติต้องเป็นตัวนำ

ในการวิจัยแบบตีความนี้ครูสามารถเป็นได้ทั้งครูและนักวิจัยไป
พร้อม ๆ กัน โดยมีข้อพึงระวังอย่างยิ่ง คือ ในเมื่อครูเป็นนักวิจัยห้องเรียน
ของตนเอง จึงต้องมี “กระบวนการประเมินหรือทบทวนแบบร่วมมือกัน”
(co-operative review process) ซึ่งบ่อยครั้งใช้นักวิจัยจากภายนอกโรงเรียน
หรือนอกบริบท ของการวิจัยมาทำหน้าที่ตรวจสอบช่องว่างทางความรู้
(knowledge gap) และหรือช่องว่างของการปฏิบัติ (practice-based gap)

โดยเข้ามาทำกระบวนการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ ให้กรอกแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และหาสถิติ เพื่อประเมินหรือตีความสถานการณ์ สถานการณ์นี้มีความเสี่ยงอย่างยิ่งที่นักวิจัยคนนอกจะเข้ามาแสดงบทบาทเด่นเหนือนักวิจัยห้องเรียน

ส่วนที่สำคัญที่สุดของการวิจัยชั้นเรียนแนวตีความ คือ ยืนยันว่า **ครูสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นใช้งานเองได้**

การวิจัยแนวตีความจะช่วยให้ครูมีส่วนทำหน้าที่เพิ่มองค์ความรู้ของวิชาชีพครูหรือไม่

ผู้เขียนพบว่าการปฏิบัติงานวิจัยโดยเอาข้อมูลนักเรียนมาตีความร่วมกันกับเพื่อนครูเป็นกระบวนการที่ทั้งสนุกและได้สาระ เป็นงานวิจัยที่ช่วยให้ผู้วิจัยพุ่งเป้าไปที่กระบวนการเรียนการสอน โดยที่มิติที่สำคัญที่สุด คือ เป็นแนวทางวิจัยที่เปิดกว้างแก่ความจริงหลายชุด ต่างจากการวิจัยแนวทดลองที่ยอมรับความจริงชุดเดียว

หัวใจของการวิจัยแนวตีความอยู่ที่ข้อมูลที่มีความหลากหลาย และกระบวนการตรวจสอบ (validation process) ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจธรรมชาติที่ซับซ้อน (complexity) ของการสอนและการเรียน การวิจัยนี้อาจทำโดยเข้าไปสังเกตการณ์ในห้องเรียน ดูการกระทำของคน (people in action) และตีความการกระทำเหล่านั้น จึงมีผู้ให้ชื่อการวิจัยแบบนี้ว่า people science เป็นการวิจัยที่สร้างความรู้ใหม่ที่มีค่าต่อการทำหน้าที่ครู และต่อตัวครู

แม้การวิจัยแนวตีความจะมีคุณค่าสูง แต่ก็ยังไม่สนองความต้องการของผู้เขียนใน ๒ ประเด็น

๑. การวิจัยแนวตีความการปฏิบัติ แต่ผู้เขียนต้องการปรับปรุงการปฏิบัติ

๒. ผู้เขียนให้คุณค่าต่อการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นผู้ร่วมวิจัย แต่ไม่พบแนวทางนี้ในการวิจัยแนวตีความ

สะท้อนคิดเพื่อการเรียนรู้

แนะนำให้ครูหาบทความวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study) ในวารสาร มาอ่านและตั้งคำถามต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- รายงานนั้นช่วยให้ครูมีอิสระอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

- งานวิจัยนั้นสร้างความรู้ใหม่แก่ครูอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

ครูประจำการสามารถตั้งทฤษฎีขึ้นใช้งานเองได้ จะเห็นว่างานวิจัยแบบนี้ (การวิจัยปฏิบัติการ) มีจิตวิญญาณของการส่งเสริม (empower) ให้ครูมีพลังอำนาจในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาห้องเรียน

คุณค่าของวิธีวิทยาแบบนี้คือช่วยให้เกิดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเขาใช้คำว่า living personal theories จะเห็นว่างานวิจัยแบบนี้มีจิตวิญญาณของการส่งเสริม (empower) ให้ครูมีพลังอำนาจในการแสวงหาเส้นทางพัฒนาห้องเรียนที่ตนรับผิดชอบเพื่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของศิษย์ทุกคน ตรงกันข้ามกับกระบวนทัศน์การจัดระบบการศึกษาแบบที่ครูอยู่ใต้อำนาจของ “เบื้องบน” ที่ใช้กันอยู่ทั่วไป

ทฤษฎีว่าด้วยการวิจัยปฏิบัติการมีมากมาย หลักการที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนทัศน์ปลดปล่อยความเป็นอิสระ (emancipatory paradigm), วิธีดำเนินการพัฒนาทฤษฎีที่มีชีวิต (living theory approach) และขบวนการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง (self-study action research movement) จะเห็นว่าในต่างประเทศเขาดำเนินการเป็นขบวนการ และผมอยากเห็นวงการครูในประเทศไทยใช้เครื่องมือนี้เป็นขบวนการเพื่อการปลดปล่อยครูออกจากพันธนาการ

เขาแนะนำเว็บไซต์เกี่ยวกับ action research ทางการศึกษา ได้แก่ <http://www.jeanmcniff.com> , <http://www.actionresearch.net> , <http://www.eari.ie>

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีหลายรูปแบบและมีวิวัฒนาการไปตามเวลา และยังมีวิวัฒนาการต่อไปอีก รูปแบบที่เล่าในหนังสือเล่มนี้ ครูไทยที่อ่าน

โอ้โฮ..
เปลี่ยนวิธีการสอน
แล้วเด็กก็เปลี่ยน
พฤติกรรมเลย

เราจะรักษา
พลังงานบวกของ
นักเรียนแบบนี้ต่อไป
ได้อย่างไร ?

ช่วงนี้ให้นักเรียน
มีส่วนร่วมดีจัง
จะหาวิธีการกระตุ้นต่อไป
ได้อย่างไร ?

แล้วต้องการนำไปประยุกต์ใช้ก็ควรปรับให้เหมาะต่อบริบทของตน รูปแบบที่ระบุในหนังสือ *Enhancing Practice through Classroom Research* และผมนำมาตีความลงหนังสือ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการวิจัยปฏิบัติการ

จุดยืนของฉันในฐานะครูอยู่ตรงไหนในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ

ผู้เขียนใช้นิยามของการวิจัยปฏิบัติการ (action research) ว่า “เป็นปฏิบัติการ (action) เพื่อค้นหาสิ่งที่ไม่รู้ (research) ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงงาน” โดยมีสมมติฐานว่าครูในฐานะมนุษย์มีธรรมชาติของการดำรงชีวิต และการทำหน้าที่ครูตามคุณค่าประจำใจตน ดังกล่าวแล้วว่าการวิจัยปฏิบัติการมีการพัฒนาต่อเนื่อง จนถึงจุดหนึ่งเกิดแนวความคิดว่าตัวนักวิจัยเองเป็น “ภาคสนาม” ของการวิจัยได้ จึงเกิดการวิจัยภาคสนามศึกษาตนเองของนักวิจัย เพื่อศึกษาตนเองในส่วนที่ตนเองไม่รู้เพื่อหาทางปรับปรุงตนเอง และเกิดเป็นขบวนการการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ ๑๙๙๐ (ค.ศ. ๑๙๙๐ ถึง ค.ศ. ๑๙๙๙) เป้าหมายของการวิจัยแนวนี้เพื่อใช้การพัฒนาตนเองเป็นชนวนของการพัฒนาวิธีการสอนในภาพใหญ่และการพัฒนาระบบการศึกษา

เป้าหมายของงานวิจัยปฏิบัติการตามในหนังสือเล่มนี้ ไม่เน้นการเปลี่ยนแปลงระดับสถาบัน (แต่ก็อาจเกิดได้) โดยตัวอย่างที่นำมาเสนอเป็นเรื่องของการศึกษาวิธีสอนของตนเองเพื่อหาทางพัฒนาวิธีสอน หาทางทำความเข้าใจเหตุผลของการพัฒนาวิธีสอน และดำเนินการพัฒนาตนเองแบบออกแบบเฉพาะตัว ผ่านการวิจัยชั้นเรียนในบริบทของตนเอง ซึ่งการ

ดำเนินการนี้ก่อนพลังที่มีชีวิตในหลายลักษณะ คือ

- พลังแห่งความรู้ได้หมุนเวียนไปรอบ ๆ ตัวผู้เขียนและตัวนักเรียน
- ผู้เขียนเป็นพลังความรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

มีอิสรภาพและร่วมในงานวิจัย

- ผู้เขียนตกอยู่ในวงจร “ปฏิบัติ ตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิด” นักวิจัยปฏิบัติการแนวนี้อาจมีวัตรปฏิบัติเช่นนี้ไปตลอดชีวิต

การวิจัยปฏิบัติการเปิดโอกาสให้ฉันคิดอย่างมีอาชีพ ปฏิบัติ และใคร่ครวญสะท้อนคิดว่าคุณค่าที่ยึดถือมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติของฉันหรือไม่

ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ของตน ในการวิจัยปฏิบัติการการสอนนักเรียนที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษในด้านการเรียนรู้ภาษา โดยเปรียบเสมือนผู้เขียนยืนอยู่ในทะเลน้ำลึกถึงเอว เผชิญ “คลื่น” ที่ถาโถมเข้ามา & ลูก สู่ผลสุดท้ายของการวิจัยที่สรุปได้ว่าการวิจัยได้ให้โอกาสผู้เขียนได้เผชิญสถานการณ์ได้คิดและใคร่ครวญสะท้อนคิดเรื่องคุณค่าที่ยึดถือเชื่อมโยงกับการปฏิบัติของตนในชั้นเรียน โดยที่ผู้เขียนได้เอื้อให้นักเรียนได้มีเครื่องมือช่วยการสะท้อนคิดวิธีปฏิบัติของตนเพื่อช่วยความเข้าใจข้อความในหนังสือเรียนที่นักเรียนทั้งชั้นอ่านร่วมกัน แล้วร่วมกันใคร่ครวญสะท้อนคิดวิธีการที่นักเรียนแต่ละคนใช้ในการ ช่วยความเข้าใจ เท่ากับผู้เขียนในฐานะครูได้เอื้อให้นักเรียนได้มีโอกาสสร้างความรู้ว่าด้วยวิธีอ่านจับใจความ ซึ่งตรงกับความเชื่อของผู้เขียนว่านักเรียนมีความสามารถสร้างความรู้ขึ้นใช้เองได้

เขาแนะนำคำถามสำหรับใช้ใคร่ครวญสะท้อนคิดเปรียบเทียบทฤษฎีที่ยึดถือกับวิธีปฏิบัติที่ใช้จริง ดังนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- จงระบุแนวทางวิจัยที่เลือก และบอกความสอดคล้องกับสถานการณ์
ของฉัน

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

- จงเลือกแนวทางวิจัย ๓ รูปแบบ และวาดภาพว่าฉันอยู่ตรงไหน
ในแต่ละแนวทาง

[.....]

[.....]

[.....]

[.....]

การวิจัยปฏิบัติการจะช่วยให้ฉันมีอิสระในฐานะคนในวิชาชีพหรือไม่

ประสบการณ์ของผู้เขียน บอกชัดเจนว่าการวิจัยปฏิบัติการเพื่อศึกษาตนเอง ช่วยให้ผู้เขียนมีอิสระในการคิด การลอง และการใคร่ครวญสะท้อนคิด ตอบคำถาม และหาข้อสรุป ซึ่งบางส่วนไม่ตรงกับที่ระบุในตำราหรือรายงานผลการวิจัย รวมทั้งบางส่วนไม่ตรงกับความเข้าใจเดิมของผู้เขียน

ข้อค้นพบเหล่านี้เมื่อนำเสนอต่อวงการครู ทำให้ผู้เขียนได้รับการยกย่องเชื่อถือ และผู้เขียนเชื่อว่าความก้าวหน้าของความเป็นอิสระของตนสัมพันธ์กับความก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ครู

คำถามสำหรับใช้ใคร่ครวญสะท้อนคิด ตรวจสอบความก้าวหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ครู ได้แก่

- จงระบุข้อความ ๓ ชิ้น จากตำรา รายงานผลการวิจัย หรือเอกสารแสดงนโยบายที่สอดคล้องกับพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงวิธีทำหน้าที่ครูของฉัน
- จงอธิบายความสอดคล้องของข้อความทั้ง ๓ ชิ้น กับบริบทที่ฉันเผชิญ

การวิจัยปฏิบัติการจะช่วยให้ฉันแสดงบทบาทสร้างความรู้ให้แก่วิชาชีพครูได้หรือไม่

ผู้เขียนบอกว่าการวิจัยนี้เหมือนไฟส่องสว่างห้องเรียนที่ตึนต๋อน ให้ชุมชนด้านการศึกษาได้มองเห็น และได้เรียนรู้จากกระบวนการและผลการวิจัยนั้น สิ่งที่ค้นพบยืนยันคำกล่าวของ John Dewey (๑๘๕๗) ว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคม การศึกษาไม่ใช่การเตรียมชีวิต แต่เป็นชีวิตอยู่ในตัวของมันเอง”

นอกจากนั้น ผู้เขียนยังพบว่า การวิจัยปฏิบัติการช่วยให้มีการใคร่ครวญสะท้อนคิดอยู่ในการเรียนการสอน ตรงกับที่เคยมีผู้กล่าวไว้ โดยผู้เขียนอ้างข้อสะท้อนคิดของเพื่อนครูที่ร่วมเขียนหนังสือเล่มนี้ว่าการวิจัยปฏิบัติการของตนมีส่วนสร้างความรู้ด้านปฏิบัติการวิชาชีพครู ดังต่อไปนี้

- การวิจัยของฉันช่วยเพิ่มวิธีปฏิบัติในโรงเรียนและการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับนักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียนภาษา
- ฉันต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนการเรียนรู้ทั้งหมด หัวใจของการสอน คือ การตั้งคำถามและเมื่อได้รับคำตอบก็ตั้งคำถามต่อคำตอบนั้น
- การสอนและการเรียนต้องมีส่วนของการตรวจสอบการปฏิบัติ และตั้งคำถามต่อคุณค่าเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติ
- แทร็กการเรียนผ่านประสบการณ์
- การปรับปรุงการปฏิบัติก่อผลยั่งยืนต่อนักเรียนและครู

การวิจัยปฏิบัติการนี้ มีคุณต่อครูทุกคนที่ต้องการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพของตน โดยทำโครงการวิจัยที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันเพื่อปรับปรุงความรู้และวิธีปฏิบัติของตนเอง

ผู้เขียนได้ทำวิจัยปฏิบัติการและรวบรวมเอกสารและข้อมูลจากปฏิบัติการของตนเอง ที่มีผลเพิ่มความรู้ความเข้าใจของตนเองและเพื่อนร่วมวิชาชีพครูในประเด็นต่อไปนี้

- ฉันได้ทำงานวิจัยในประเด็นที่สอดคล้องอย่างเต็มที่กับชีวิตการทำงานของฉัน

- ฉันได้วิเคราะห์ ตัดสิน กำหนดวิธีแก้ปัญหา เก็บข้อมูล และแชร์กับเพื่อนร่วมงานในโรงเรียน

- ฉันได้นำเสนอข้อค้นพบต่อผู้อื่น และได้ตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อให้ครูท่านอื่น ๆ ได้พิจารณานำไปใช้เป็นเครื่องมือประเมินตนเอง

- ฉันได้ทำสิ่งเหล่านั้นตามแนวทางคุณค่าที่ยึดถือมั่นคงในชีวิต

“

นักวิจัยปฏิบัติการณ์
จะต้องนำข้อมูล
จากการใคร่ครวญ
สะท้อนคิดมาจัดทำเป็น
หลักฐาน (evidence)
ของการพัฒนาการสอน
และความเข้าใจต่อการสอน

”

เสนอหลักฐานแสดง ผลการสอนที่ดีกว่า

ตอนที่ ๘ **เสนอหลักฐานแสดงผลการสอนที่ดีกว่า** นี้ ดีความจาก
บทที่ ๗ Providing evidence of improved practice ซึ่งเป็นบทแรกของตอนที่
สี่ Generating evidence from data: Making meaning เขียนโดย Bernie
Sullivan, Principal of St Brigid's Girls' Senior School, Dublin, Ireland

สาระของบทนี้คือ

- วิธีรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
- วิธีแสดงหลักฐานว่าผลการสอนดีขึ้น และหรือความเข้าใจวิธีสอน
ดีขึ้น และหรือทักษะการคิดของครูดีขึ้น
- วิธีแสดงความเชื่อมโยงระหว่างผลการสอนที่ดีขึ้นกับความเชื่อใน
คุณค่าของตัวเอง

บทนำ

ในวงจรการปฏิบัติตามด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิดของคุณ น่าจะได้มีการบันทึกเรื่องราวต่อไปนี้

- บันทึกใน reflective journal
- บันทึกการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการที่ครูบันทึกทันทีหลังสอนจบ

แต่ละคาบ

- ข้อเสนอแนะจากนักเรียน
- ผลการทดสอบของนักเรียน
- คำแนะนำป้อนกลับ (feedback) อย่างจริงจังจากเพื่อนครู และ

จากกัลยาณมิตรที่มีความลึกซึ้งจริงจัง มีความสำคัญมาก เพราะสามารถนำไปใช้สอบทานความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการตีความของนักวิจัยได้โดยวิธี triangulation

- บันทึกเสียง บันทึกวิดีโอทัศน ภาพนิ่ง และคลิปวิดีโอทัศน

ทั้งหมดนั้น รวมกันเป็นคลังข้อมูล

จากคลังข้อมูลสามารถนำมาวิเคราะห์หาความหมายได้หลายวิธีวิธีหนึ่ง คือ ตั้งคำถามหลาย ๆ คำถามเพื่อนำไปสู่การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง ตัวอย่างคำถาม ได้แก่

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันสามารถบอกส่วนที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนได้หรือไม่

[.....]

- ฉันสามารถแสดงหลักฐานภาคปฏิบัติต่อการพัฒนานี้ได้หรือไม่

[.....]

- ฉันสามารถอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาี้กับความเชื่อเชิงคุณค่าได้หรือไม่

[.....]

- ฉันสามารถเขียนเอกสารอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาี้ได้หรือไม่

[.....]

- เพื่อนครูและกัลยาณมิตรที่มีความลึกซึ้งจริงจัง เห็นด้วยว่ามีพัฒนาการด้านการสอนของฉันหรือไม่

[.....]

- ฉันสามารถแสดงว่าฉันเข้าใจการสอนของฉันดีขึ้นกว่าเดิมได้หรือไม่

[.....]

- การใคร่ครวญสะท้อนคิดของฉันสะท้อนพัฒนาการของกระบวนการคิดของฉันหรือไม่

[.....]

สิ่งที่นักวิจัยจะต้องเตรียมรับมือ คือ **ผลการวิจัยอาจไม่ออกมาตามที่คาดหวัง** หรือระหว่างวิเคราะห์ข้อมูลอย่างจริงจังด้วยการใคร่ครวญสะท้อนคิดตรวจสอบตนเอง **พบจุดอ่อนในวิธีปฏิบัติของตนเอง** **ก่อนความรู้สึกที่ถอยหรือไม่สบายใจหรือสับสน** แทนที่จะรู้สึกโลดใจที่ได้ค้นพบข้อเรียนรู้ใหม่และพบว่าตนเองพัฒนาขึ้น และการสอนของตนเองก็พัฒนาขึ้น **กลับรู้สึกหดหู่ที่ถอย**

“

ซึ่งผมคิดตรงกับข้ามกับที่ระบุในหนังสือว่า
สถานการณ์วิกฤตทางใจหรือการอารมณ์เช่นนี้
เป็นข้อเรียนรู้ที่ประเสริฐยิ่งสำหรับครูในการฝึก
ประสบการณ์ตรงในการทำความเข้าใจสถานการณ์เชิงลบ
ในการตั้งจิตมั่นอยู่กับศรัทธา และฉันทะของตนในเรื่อง
การพัฒนานักเรียนของตน และมุนะพินพาอุปสรรคไปให้วงได้
โดยต่อรู้จักหา “ตัวช่วย” หรือกัลยาณมิตร
ช่วยเป็นกำลังใจและให้คำแนะนำ

”

ผมมีความเห็นว่าประสบการณ์เผชิญสถานการณ์ท้าทายที่ครูทำแต่ไม่ถอยนี้ ควรนำมาใช้ประโยชน์ ๒ ประการ คือ (๑) ใช้เก็บเป็นข้อมูลและการใคร่ครวญสะท้อนคิดเป็นข้อเรียนรู้ของตัวครูเองว่าเมื่อครูพินจากสถานการณ์ที่ก่อความถอยเช่นนี้แล้ว ครูแกร่งขึ้นอย่างไร เป็นการ “พลิกลบเป็นบวก” เรียนรู้จากความล้มเหลวซึ่งวงการศึกษากำลังทำกันน้อยมาก ต่างจาก

วงการธุรกิจ ข้อเรียนรู้นี้รวมเป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยด้วย (๒) ใช้ความรู้จากประสบการณ์นี้ในการออกแบบกิจกรรมที่มีความยากสำหรับนักเรียน เพื่อให้ที่มนักเรียนได้ฝึกเผชิญสิ่งยาก และเมื่อนักเรียนรู้สึกท้อ ครูจะได้ใช้ความรู้ที่ตนได้จากประสบการณ์ตรงของตน ในการทำหน้าที่โค้ชปลุกใจนักเรียนให้สู้ ไม่ถอย **การฝึกคุณลักษณะการเป็นคน “สู้สิ่งยาก” เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ระดับสูง**

ครูนักวิจัยจะต้องควบคุมอารมณ์ตนเอง ตั้งหลักจิตใจให้มั่นคง หากในการใคร่ครวญสะท้อนคิดตรวจสอบตนเองอย่างจริงจัง พบว่า “ตัวตน” ของตนที่ค้นพบไม่ตรงกับ “ตัวตน” ที่ตั้งความหวังไว้ ก็จะเป็นข้อเรียนรู้อีกที่ยิ่งขึ้นไปอีก และควรนำประสบการณ์นี้ไปใช้ประโยชน์สองข้อตามย่อหน้าบน

“คำปลอบโยน” หรือให้กำลังใจในสถานการณ์ที่ถ้อยคือ ความยึดมั่นใน “คุณค่า” ประจำใจตนเองในเรื่องหน้าที่ครูที่เป็นแกนหลักของการวิจัย ปฏิบัติการประเมินตนเองนั่นเอง

เพื่อให้การเก็บข้อมูลจากการปฏิบัติมีความครบถ้วนน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น เขาแนะนำคำถามเพื่อการใคร่ครวญสะท้อนคิด ๒ คำถาม ดังนี้

- ผลที่ได้รับที่ตรงตามความคาดหมายและที่ไม่ตรงตามความคาดหมายคืออะไรบ้าง
- ปัจจัยที่ก่อผลดังกล่าวคืออะไรบ้าง

เส้นทางการพัฒนาอุปสรรคสู่ผลการสอนที่ดีขึ้นกว่าเดิม (ในบางด้าน) เป็นเส้นทางการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่ายิ่ง

ตัวอย่างจากงานวิจัยของพุ่มิชัยบ

งานวิจัยของผู้เขียนเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโทโดยมีเป้าหมายเพื่อแสดงพัฒนาการของตนเองในการปฏิบัติงานสอนตามปกติ และพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจ โดยเริ่มต้นที่ผู้เขียนใคร่ครวญสะท้อนคิดว่างานที่ก่อความไม่สบายใจของตนเองคืออะไร นำไปสู่กรณีของลูกศิษย์ที่ชื่อ แครโรไลน์

กรณีศึกษาของผู้เขียนเป็นศิษย์เด็กหญิงอายุ ๑๑ ปี ได้ชื่อสมมติว่า แครโรไลน์ มีปัญหาไม่ส่งการบ้าน และบางครั้งก็ขาดเรียน ผู้เขียนเคยกำชับให้ทำการบ้านมาส่งให้เรียบร้อยก็ไม่ได้ผล ในที่สุดผู้เขียนจึงหาทางช่วยแครโรไลน์ โดยบอกว่าต้องทำการบ้านมาส่งให้ครบ มิฉะนั้นก็จะให้แยกไปทำการบ้านให้เสร็จในช่วงเวลาเรียน ผลคือวันรุ่งขึ้นแครโรไลน์ไม่มาเรียนและไม่มาอีกเลย เพิ่มปัญหาจากไม่ทำการบ้านสู่ไม่มาเรียน

ผู้เขียนเล่าการใคร่ครวญสะท้อนคิดละเอียดมากและมีการทบทวนและเปลี่ยนแปลงความคิดในช่วงเวลานั้น จากเดิมคิดว่าตนเองทำถูกแล้วที่คาดคั้นขู่เชิญให้แครโรไลน์ทำการบ้านมาส่งให้เรียบร้อย เพราะหากครูปล่อยให้ให้นักเรียนคนหนึ่งไม่ปฏิบัติตามที่ครูสั่ง ไม่ช้านักเรียนคนอื่น ๆ ในชั้นก็จะทำตามอย่างบ้าง ตอนแรกผู้เขียนคิดว่าตนทำหน้าที่รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชั้นถูกต้องแล้ว

แต่เมื่อใคร่ครวญต่อไปผู้เขียนคิดว่าเดิมตนได้ตีความหลัก “ความเท่าเทียม” (equality) และใช้ปฏิบัติต่อศิษย์ทุกคน คือ ทุกคนต้องส่งการบ้าน ครูต้องจัดการให้นักเรียนทุกคนส่งการบ้านจึงจะยุติธรรม แต่ต่อมาเกิดการตีความคำว่า equality ใหม่ โดยแยกความแตกต่างระหว่าง “ความเท่าเทียม” กับ “ความเหมือน” ผู้เขียนเกิดความเข้าใจว่าการปฏิบัติต่อศิษย์ทุกคน

อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องปฏิบัติต่อแต่ละคนเหมือนกันทั้งหมด เพราะเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน การให้ความเท่าเทียมต่อศิษย์จึงหมายความว่าปฏิบัติต่เด็กตามความแตกต่างกันหรือตามสภาพของเด็กแต่ละคน คือ ใช้หลักการยอมรับความแตกต่าง ไม่ใช่ละเลยความแตกต่าง

ในกระบวนการใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อเนื่อง ผู้เขียนเริ่มรู้สึกที่ตนเองมีส่วนเป็นต้นเหตุให้แคโรไลน์ไม่มาโรงเรียน โดยการขู่ว่าจะลงโทษหากมาโรงเรียนโดยไม่ทำการบ้านหรือทำการบ้านไม่เสร็จ และคิดว่าแคโรไลน์คงหาทางออกไม่ได้ จึงแก้ปัญหาโดยไม่มาโรงเรียน ความคิดเช่นนี้ทำให้ผู้เขียนรู้สึกตกใจและเกิดการเรียนรู้ใหม่ว่าตนเองต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ต่อนักเรียนที่ไม่มีเสียงไม่มีอำนาจ และนำไปสู่ความคิดว่าตนควรหาสาเหตุที่แคโรไลน์ทำการบ้านไม่เสร็จ

จะเห็นว่าในขั้นตอนของการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง ผู้เขียนได้ตกอยู่ในความรู้สึกอึดอัดขัดข้องในการกระทำของตนที่ขัดกับข้อยึดถือคุณค่าประจำใจ ซึ่งได้แก่

- ความเท่าเทียม - นักเรียนทุกคนได้รับการปฏิบัติเท่าเทียมกันในระบบการศึกษา
- การเรียนรู้ตลอดชีวิต - นักเรียนทุกคนอยู่ในระบบการศึกษายาวที่สุดเท่าที่จะทำได้
- หลักการประชาธิปไตยทางการศึกษา ให้ครูมีอิสระในการจัดการชั้นเรียนเพิ่มขึ้น และนักเรียนมีส่วนออกความเห็นต่อระบบการศึกษา
- มีจริยธรรมในการทำงานและมาโรงเรียนสม่ำเสมอเพื่อความสำเร็จในการศึกษา
- ความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งนำไปสู่สิทธิเท่าเทียมกันในการศึกษา

ผู้เขียนคิดใคร่ครวญว่าการที่แคโรไลน์ขาดเรียนโดยง่ายและนานหลายวัน มีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การออกจากการเรียนกลางคัน เป็นหน้าที่ของคนที่จะต้องช่วยเหลือแคโรไลน์ให้ได้เข้าเรียนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และเกิดความมั่นใจต่อการเรียนที่จะนำไปสู่ขั้นหะต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แผนปฏิบัติการ

แผนปฏิบัติการแรก คือ หาทางพูดคุยกับแคโรไลน์ว่ามีความยากลำบากในการทำการบ้านอย่างไร แต่จะได้คุยก็ต่อเมื่อแคโรไลน์มาโรงเรียน ผู้เขียนจึงไปขอความช่วยเหลือจากครูใหญ่ ซึ่งได้ไปเยี่ยมแคโรไลน์ที่บ้านในเช้าวันต่อมาและชักชวนให้มาโรงเรียน ซึ่งก็ได้ผล แคโรไลน์มาโรงเรียนสายนิดหน่อยในเช้าวันนั้น ผู้เขียนไม่ว่ากล่าวใด ๆ และไม่พูดถึงเรื่องการทำบ้านในวันนั้น ผู้เขียนรอจังหวะให้แคโรไลน์คลายเครียดเสียก่อนจึงค่อยหาทางพูดคุย จึงได้ข้อมูลที่น่าเห็นใจมากกว่า แคโรไลน์ ไม่มีคนช่วยเหลือแนะนำการทำการบ้าน เพราะแม่ออกจากบ้านไปทำงานทันทีที่แคโรไลน์กลับถึงบ้าน และพี่ ๆ ของแคโรไลน์ก็มีกิจกรรมของตนเอง ไม่มีเวลาช่วยแนะนำการทำการบ้านให้ห้อง แคโรไลน์บอกว่าเธอติดขัดการบ้านวิชาคณิตศาสตร์มากที่สุด ส่วนวิชาภาษาอังกฤษพอทำได้

ผู้เขียนจึงแนะนำว่าในช่วงแรกให้แคโรไลน์ทำเฉพาะการบ้านภาษาอังกฤษให้เสร็จก่อน ยังไม่ต้องทำการบ้านวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งช่วยให้แคโรไลน์แสดงท่าทีสบายใจ และทำการบ้านมาส่งเสร็จเรียบร้อยทุกวันตลอดสัปดาห์ ผู้เขียนบันทึกใน reflective journal ของตนว่าตนรู้สึกเครียดน้อยลง

และแคโรไลน์ก็มีท่าทีผ่อนคลายลงมาก ผู้เขียนรู้สึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับแคโรไลน์ดีขึ้น

ผู้เขียนใคร่ครวญสะท้อนคิดการปฏิบัติของตนเชื่อมโยงกับหลักการเชิงคุณค่าที่ตนยึดถือตามที่ระบุข้างต้น และคิดว่าตนได้เปลี่ยนมาใช้หลักการประชาธิปไตยโดยขอรับฟังข้อมูลของนักเรียน ซึ่งผมตีความว่าคุณค่าที่สำคัญคือ ปฏิสัมพันธ์แนวราบ ยึดถือความเท่าเทียมกันระหว่างนักเรียนกับครู และแทนที่ครูจะใช้อำนาจเหนือของตนสั่งการหรือกำหนดเงื่อนไข กลับขอรับฟังสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนเพื่อหาทางช่วยเหลือ ใช้ความเมตตาเห็นอกเห็นใจแทนที่การใช้อำนาจ เอนักเรียนเฉพาะคนเป็นตัวอย่างในการช่วยแก้ปัญหาของนักเรียนคนนั้น แทนที่จะเน้นให้นักเรียนที่มีปัญหาพิเศษต้องปฏิบัติเหมือนเพื่อน ๆ ทั้งห้อง ผมคิดว่าในขั้นตอนใคร่ครวญสะท้อนคิดของผู้เขียนได้เกิดสะกิดเล็ก ๆ ของการเปลี่ยนแปลงในระดับ transformation เชิงกระบวนทัศน์จำนวนมากมาย ซึ่งหลายส่วนผู้เขียนไม่ได้ระบุในหนังสือ

หลังจากเริ่มปฏิบัติการแก้ปัญหาสองสัปดาห์ ผู้เขียนก็ทบทวนการดำเนินการ โดยในช่วงนั้นครูที่ทำหน้าที่ระดับรองคองการเรียนของแคโรไลน์บอกผู้เขียนว่าแคโรไลน์สนใจการเรียนขึ้นมาก ผู้เขียนจึงตัดสินใจดำเนินการโครงการวิจัยขั้นต่อไป โดยพูดคุยกับแคโรไลน์และถามความรู้สึกของเธอต่อการทำการบ้าน และได้รับคำตอบว่าเธอทำการบ้านได้ง่ายขึ้น และเวลานี้เธอชอบการมาโรงเรียนแล้ว ผู้เขียนจึงถามว่าเธอพร้อมจะทำการบ้านวิชาคณิตศาสตร์หรือยัง พร้อมกับบอกว่าทำถูกหรือผิดไม่สำคัญ ข้อสำคัญคือได้ฝึกหัดใช้ความพยายาม และได้ใช้เป็นพื้นฐานสำหรับเรียนในระดับสูงขึ้น คือขั้นมัธยมต้น พร้อมกับแนะว่าหากเธอทำการบ้านคณิตศาสตร์ จะลด

การบ้านภาษาอังกฤษครั้งหนึ่ง แครโคโน้บอกว่าจะพยายามทำการบ้านคณิตศาสตร์โดยจะทำการบ้านภาษาอังกฤษทั้งหมด

แล้วแครโคโน้ก็ทำตามคำพูดไปตลอดเวลาในชั้นเรียนชั้น ป.๖ และผู้เขียนก็ทำงานวิจัยจบ โดยได้เขียนจดหมายไปขออนุญาตจากแม่ของแครโคโน้ขอใช้เรื่องราวของแครโคโน้ในงานวิจัย โดยจะปกปิดชื่อเป็นความลับ และได้รับอนุญาต

ผมใคร่ครวญสะท้อนคิดเองว่าปัจจัยสำคัญที่สุดในเรื่องนี้ คือ การแสดงความรักความห่วงใยที่ครูให้แก่ศิษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับศิษย์ ยิ่งตัวแครโคโน้ซึ่งพอจะมองออกว่าอยู่ในครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี และขาดความอบอุ่นที่บ้าน ความรักความเมตตาจากครูจะยิ่งมีค่า บทบาทของครูไม่ใช่แค่จำกัดที่การสอนวิชา แต่ต้องเอาใจใส่การเรียนรู้และพัฒนาการของศิษย์แบบองค์รวม คือ ทั้งด้านนิสัยใจคอ (หรือคุณลักษณะ), สมรรถนะ (หรือทักษะ), และความรู้ในเรื่องคุณลักษณะ สิ่งที่แครโคโน้ต้องการอย่างยิ่งคือ นิสัยใฝ่รู้ ผู้สั่งยาก ครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน (Bernie Sullivan) ซึ่งเป็นผู้เขียนได้ช่วยให้แครโคโน้เกิดนิสัยใฝ่รู้ ผู้สั่งยากผ่านกระบวนการวิจัยของตนที่แสดงออกที่ความห่วงใย เมตตากรุณา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยการตอบคำถาม ๓ ข้อตามลำดับดังนี้

คำถามเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล

- ตรวจสอบเป้าหมายของการวิจัยเพื่อประเมินว่าตนบรรลุผลเพียงใด

[.....]

[.....]

[.....]

- ตรวจสอบคุณค่าที่ตนยึดถือเพื่อประเมินว่าตนดำเนินตามคุณค่า
นั้น ๆ เพียงใด

[.....]

[.....]

[.....]

- ตรวจสอบว่าจะใช้ข้อมูลที่รวบรวมได้ เป็นหลักฐานยืนยันผลงาน
การพัฒนางานของตนเองได้อย่างไร

[.....]

[.....]

[.....]

ข้อมูลที่คุณเขียนรวบรวมเป็นคลังข้อมูลเพื่อการวิจัย เป็นไปตามรายการที่ระบุตอนต้นบันทึกนี้ โดยในกรณีของแคโรไลน์ ได้แก่ ข้อมูลการมาโรงเรียน และการทำการบ้าน ข้อมูลที่ครูท่านอื่น ๆ เย่ยถึงแคโรไลน์ บันทึกของครูใหญ่ เรื่องแคโรไลน์ และข้อสังเกตการดำเนินการที่คุณเขียนทำที่ครูใหญ่มอบให้คุณเขียนจดหมายจากแม่ของแคโรไลน์ บันทึกรายละเอียดการสนทนาระหว่างแคโรไลน์กับคุณเขียน และคำพูดของแคโรไลน์ตอนจบโครงการวิจัยว่าเธอรู้สึกอย่างไรเมื่อคุณเขียนเปลี่ยนวิธีดำเนินการแก้ปัญหาของเธอ

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลมาตรวจสอบตีความการกระทำของตนเองและหาคำอธิบายต่อการกระทำนั้น

เริ่มจากการตรวจสอบเป้าหมายของการวิจัยเพื่อหาข้อสรุปว่าบรรลุเป้าหมายเพียงไร ตามด้วยการตรวจสอบคุณค่าที่คุณยึดถือ เพื่อประเมินว่าตนได้ปฏิบัติตามคุณค่านั้นเพียงใด และใช้ข้อมูลบอกว่าตนได้มีการพัฒนาวิธีปฏิบัติหน้าที่ครูในด้านใด

เขาแนะนำให้คุณวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการตอบคำถามต่อไปนี้

- เป้าหมายการวิจัยของคุณคืออะไรบ้าง
- คุณค่าที่คุณยึดถือคืออะไรบ้าง
- คุณได้บันทึกการใคร่ครวญสะท้อนคิดเรื่องการวิจัยไว้เป็น reflective journal หรือไม่
- คุณสามารถระบุแหล่งที่มาของข้อมูลได้อย่างไรบ้าง
- คุณได้รับข้อคิดเห็นเป็นเอกสารจากเพื่อนครูหรือไม่

๕. ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เราเห็นอะไร และเราจะต้องพัฒนาตนเองต่อไปอย่างไร ต้องเรียนเราถึงจะสุดยอดกว่านี้ ?

๔. ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนผลได้น่าเชื่อถือหรือยัง ?

๑. ห้องเรียนที่เราฝันควรเป็นอย่างไร แล้วเราจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนนั้นอย่างไร ?

๒. เราจะต้องเปลี่ยนแปลงตนเองจากจุดไหนบ้างนะ ?

๓. เราจะเก็บร่องรอยที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของเราได้จากตัวชีวิตอะไรบ้าง ?

การใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อการปฏิบัติ

มาถึงขั้นนี้เราเห็นชัดเจนว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติของผู้เขียน ประเด็นต่อไปคือจะพัฒนาการเปลี่ยนแปลง (change) สู่อุปกรณ์ปรับปรุงให้ดีขึ้น (improvement) ได้หรือไม่

ขั้นตอนต่อไปของการวิจัย คือ ใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังเพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติในช่วงแรกกับการปฏิบัติหลังการเปลี่ยนแปลง ในช่วงแรกผู้เขียนยึดปฏิบัติตามกติกาห้องเรียนอย่างเข้มงวด คือ นักเรียนทุกคนต้องทำการบ้านมาส่งครูในวันรุ่งขึ้น แต่หลังจากเกิดกรณีแควโรไลน์ ผู้เขียนเปลี่ยนมาใช้กติกาตั้งกล่าวอย่างยืดหยุ่น คือ มีการผ่อนปรนต่อนักเรียนบางคน ผู้เขียนตีความว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด จากคิดแบบอำนาจนิยมมาเป็นคิดอย่างยืดหยุ่นมากขึ้น ถือเป็นพัฒนาการทางความคิดที่จะต้องนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

การเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติก็คือผู้เขียนมีแผนปฏิบัติใหม่ คือ ถามแควโรไลน์ว่ามีความยากลำบากอย่างไรบ้างในการทำการบ้าน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้คุณค่าด้านประชาธิปไตยในการศึกษา คือ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสบอกเรื่องราวและความต้องการของตน ที่จะมีผลต่อการตัดสินใจต่อประเด็นที่มีผลต่อตัวนักเรียนเอง นี่เป็นพฤติกรรมเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้เขียน เพราะตนไม่เคยทำมาก่อน และเมื่อพิจารณาตามแนวคิดของเปาโล แพร์ ก็ถือเป็นการปลดปล่อยอิสระภาพจากการกดขี่ให้แก่การเรียนการสอน

การที่ผู้เขียนปรึกษาหารือกับแควโรไลน์เป็นแนวทางใหม่ในการวางปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน คือ จากความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมที่

ครูเป็นผู้มีอำนาจเหนือในการตัดสินใจ เปลี่ยนมาเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น หรือเปลี่ยนจากปฏิสัมพันธ์แบบ ฉัน - มัน (I - It) มาเป็นแบบ ฉัน - คุณ (I - You) คือ มีการให้เกียรติหรือเคารพกันมากขึ้น ปฏิสัมพันธ์แบบ ฉัน - มัน เป็นการปฏิบัติต่อนักเรียนเหมือนเป็นสิ่งของไร้ชีวิต และวิญญาณ แต่ในปฏิสัมพันธ์แบบ ฉัน - คุณ ครูมีความรู้สึกต่อนักเรียน เป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกเช่นเดียวกับกับตนเอง เมื่อใคร่ครวญสะท้อนคิดถึงตรงนี้ก็เห็นชัดเจนว่าผู้เขียนมีการพัฒนางานของตนเอง

ผู้เขียนใคร่ครวญสะท้อนคิดต่อไปว่าในการที่ตนเองพยายามใช้กติกาศั้นเรียนเรื่องส่งการบ้านต่อนักเรียนทุกคนเหมือนกันหมด มีพื้นฐานจากความคิดว่านักเรียนในชั้นเหมือนกันหมด ซึ่งไม่จริง และเนื่องจากตนต้องการให้นักเรียนทั้งชั้นได้เรียนรู้อย่างมีคุณภาพสูง จึงบังคับใช้กฎเรื่องส่งการบ้านเท่าเทียมกันทุกคน นอกจากนั้นตนยังคิดว่านักเรียนต้องการให้ครูปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างยุติธรรมในเรื่องการส่งการบ้าน หากหย่อนให้นักเรียนคนหนึ่ง ในขณะที่บังคับเข้มงวดต่อนักเรียนคนอื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมด จะเป็นการไม่ให้ความยุติธรรมต่อนักเรียนส่วนที่เหลือ ซึ่งผู้เขียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติว่าการยืดหยุ่นการปฏิบัติตามกฎการส่งการบ้านให้แก่แคโรไลน์ ไม่มีผลต่อพฤติกรรมการส่งการบ้านของนักเรียนคนอื่น ๆ เลย แต่มีผลดีต่อพฤติกรรมการเรียนของแคโรไลน์ ทำให้ผู้เขียนได้เรียนรู้ว่านักเรียนแต่ละคนเป็น “หนึ่งจักรวาล” ที่มีศักยภาพ ปัญหา และอัตราเร็วของการเรียนรู้จำเพาะของตนเอง ครูจึงต้อง “ใคร่ครวญสะท้อนคิดระหว่างสอน” (reflect-in-action) ต่อนักเรียนแต่ละคนเอามาคิดวางแผนการสอน

ครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน เข้มงวดเรื่องการส่งการบ้านต่อแคโรไลน์ เพราะเกรงว่าหากเธอไม่ส่งการบ้านจะทำให้ผลการเรียนไม่ดี ส่งผลต่อการเรียนต่อชั้นมัธยมและอาจต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน พัฒนาการที่เกิดขึ้นต่อมาสอนครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน ว่า “คุณภาพสำคัญกว่าปริมาณ” ในเรื่องการเรียนรู้ซึ่งผมขอเพิ่มเติมว่าข้อผิดพลาดอย่างหนึ่งในการสอนของครูโดยทั่วไป คือการตะลุมบอนให้ครบถ้วนตามหลักสูตร ซึ่งเป็นการยึดถือปริมาณเป็นเป้าหมายค่านำโดยครูเก่ง ๆ จำนวนมากมายว่าจงอย่าทำเช่นนั้น ให้อึดถือการกำหนดประเด็นสำคัญที่นักเรียนในชั้นจะต้องเรียน แล้วเน้นสอนส่วนนั้นให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างลึก (เกิด higher order learning) แล้วนักเรียนจะเรียนรู้ส่วนที่เหลือได้เองหรือไม่รู้ก็ไม่เป็นไร

แรงบันดาลใจให้ครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน ทำงานวิจัยขึ้นนี้อยู่ที่ความเป็นห่วงต่อแคโรไลน์ ความเป็นห่วงนี้มาจากความเมตตาสงสาร แต่พฤติกรรมของครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน ในช่วงแรก ทำให้แคโรไลน์ไม่เห็นความเมตตาห่วงใยนั้น แต่เมื่อครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน เปลี่ยนวิธีการ แคโรไลน์ก็เห็นความเมตตาห่วงใยนี้ทันที ก่อผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน ผู้เขียนได้ขอเรียนรู้ว่าความรักและห่วงใยเป็นแก่นแกนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์

หลักฐานแสดงการพัฒนาการสอนและความเข้าใจต่อการสอน

นักวิจัยปฏิบัติการจะต้องนำข้อมูลจากการใคร่ครวญสะท้อนคิดมาจัดทำเป็นหลักฐาน (evidence) ของการพัฒนาการสอนและความเข้าใจต่อการสอน เพื่อแสดงหลักฐานที่หนักแน่น ตอบคำถาม

- **ฉันสามารถบอกส่วนของงานที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนได้หรือไม่** ข้อความในตอนก่อน ๆ ของบันทึกนี้มีความชัดเจนอยู่ในตัวว่า ผู้เขียนมีความยืดหยุ่นในการบังคับใช้กฎระเบียบของห้องเรียนเพิ่มขึ้น และมีทักษะความสัมพันธ์กับศิษย์แบบที่แสดงความรักความห่วงใยอย่างได้ผล

- **ฉันสามารถแสดงหลักฐานภาคปฏิบัติต่อการพัฒนานี้ได้หรือไม่** หลักฐานมีชัดเจนมากที่ตัวแคโรไลน์และมีอยู่ในเอกสารของเพื่อนครู และของครูใหญ่ด้วย

- **ฉันสามารถอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างพัฒนานี้กับความเชื่อเชิงคุณค่าได้หรือไม่** ผู้เขียนบอกว่าอธิบายได้กับความเชื่อเชิงคุณค่า ๓ ประการคือ (๑) ความเชื่อด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต (๒) ความเชื่อด้านประชาธิปไตยในห้องเรียน และ (๓) ความเชื่อด้านการมาเรียนสม่ำเสมอ ซึ่งผมคิดว่าจากข้อความตอนต้น ๆ มีความชัดเจนว่าอธิบายความเชื่อมโยงพัฒนาการของผู้เขียนกับคุณค่าหรือความเชื่อสามประการนี้ได้อย่างแน่นอน แต่หากผมเป็นนักวิจัย ผมอาจมีคำอธิบายนอกเหนือจากในหนังสือได้ และผมขอเชิญชวนให้ท่านผู้อ่านลองทำโจทย์ข้อนี้ในมุมมองของท่าน

- **ฉันสามารถเขียนเอกสารอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนานี้ได้หรือไม่** เป็นที่ชัดเจนว่าผู้เขียนได้เขียนเล่าให้เราอ่านแล้ว โดยผมขอเพิ่มเติมว่าครูท่านอื่นที่อ่านบันทึกนี้ อาจลองเขียนเอกสารอธิบายกระบวนการดังกล่าวในมุมมองของตนเอง จะเกิดการเรียนรู้เพิ่มมากกว่าอ่านเฉย ๆ มากมาย

• **เพื่อนครูและกัลยาณมิตรที่มีความลึกซึ้งจริงจัง เห็นด้วยว่ามีพัฒนาการด้านการสอนของฉันหรือไม่** ผู้เขียนยกส่วนหนึ่งของบันทึกของเพื่อนครูที่ทำหน้าที่สอนเสริมวิชาคณิตศาสตร์แก่แคโรไลน์ บันทึกของครูใหญ่และจดหมายของแม่ของแคโรไลน์ที่เขียนถึงครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน ตอนจบปีการศึกษา ที่สะท้อนพัฒนาการด้านการสอนของครูเบอร์นี่ ซัลลิแวน จากหลักฐานที่พัฒนาการของตัวแคโรไลน์

• **ฉันสามารถแสดงว่าฉันเข้าใจการสอนของฉันดีขึ้นกว่าเดิมได้หรือไม่** ผู้เขียนสรุปว่าตนหันมาใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน (process-based curriculum) แทนที่จะใช้วิธีจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนดในกติกาการส่งการบ้าน (product-based curriculum)

• **การใคร่ครวญสะท้อนคิดของฉันสะท้อนพัฒนาการของกระบวนการคิดของฉันหรือไม่** ผู้เขียนบอกว่าการเปลี่ยนความคิดที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของตน คือ “ครูเป็นผู้เรียนและนักเรียนเป็นครูโดยที่ตนไม่รู้ตัว”

การวิจัยปฏิบัติการพัฒนาตนเองของครูนำไปสู่พัฒนาการด้านการปฏิบัติและด้านความคิดของตนเอง และจะนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติ ซึ่งจะกล่าวถึงในบันทึกตอนที่ ๙

“

ในที่นี้ ทฤษฎีเป็น
พัฒนาการต่อเนื่อง
จากความรู้ที่ผู้วิจัย (ครู)
สร้างขึ้นจากการศึกษาตนเอง
ในการปฏิบัติเป็นการทำให้
“ความรู้ฝังลึก” จากการปฏิบัติ
ของครูถูก “ถอด” ออกมา
เป็น “ความรู้แจ้งชัด”
เพื่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ง่าย

”

๙

พัฒนาทฤษฎีจาก การปฏิบัติ

ตอนที่ ๙ **พัฒนาทฤษฎีของการปฏิบัติ** นี้ ตีความจากบทที่ ๘ Developing theory from practice ซึ่งเป็นบทที่สองของตอนที่สี่ Generating evidence from data: Making meaning เขียนโดย Bernie Sullivan, Principal of St Brigid's Girls' Senior School, Dublin, Ireland

สาระของบทนี้ คือ

- วิธีบันทึกการเรียนรู้จากโครงการวิจัยเป็นเอกสาร
- ความรู้ใหม่ของครูจะพัฒนาเป็นทฤษฎีใหม่ได้อย่างไร
- ความหมายของข้อค้นพบต่อตัวครูผู้วิจัยเองและต่อผู้อื่น
- ความสำคัญของการพัฒนาต่อเนื่องในการทำหน้าที่ครู

บทนำ

หัวใจของตอนนี้เป็น การพัฒนาทฤษฎีขึ้นจากข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผ่านขั้นตอนทำความเข้าใจความสำคัญ (significance) ในเชิงประโยชน์ของข้อค้นพบที่อาจอยู่ในระดับจุลภาค (micro) หรือมหภาค (macro) ก็ได้ ในระดับจุลภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อตัวคุณเอง ต่อนักเรียน ต่อโรงเรียน ส่วนในระดับมหภาค คือ ความสำคัญต่อระบบการศึกษาของประเทศ โดยมีคำถามเพื่อการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง คือ

- ฉันได้เรียนรู้อะไรบ้างจากการทำงานวิจัย
- การเรียนรู้จากโครงการนี้จะมีผลต่อการทำงานในอนาคตของฉันอย่างไรบ้าง

- ลูกศิษย์ของฉันได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากโครงการวิจัย
- ฉันสามารถนำเสนอความสำคัญของผลงานวิจัยต่อผู้อื่น นอกจากตัวฉันเองและลูกศิษย์ของฉันได้หรือไม่

- ฉันจะแชร์ความรู้ใหม่นี้กับเพื่อนครูได้อย่างไร
- ฉันจะชักจูงเพื่อนครูคนอื่น ๆ ให้ทำวิจัยเพื่อพัฒนางานของตนเองได้อย่างไร

- ฉันจะดำเนินการอย่างไรบ้างเพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่การพัฒนาการสอนของฉัน

งานวิจัยปฏิบัติการเพื่อพัฒนาตนเองของคุณเป็นรูปแบบที่วงการครูไม่คุ้นเคย เพราะไม่ใช่งานวิจัยกระแสหลักที่ไม่มีแนวคิดว่าคุณสามารถสร้างความรู้เพื่อใช้งานในภาคปฏิบัติเองได้ และไม่ถือว่าการสร้างความรู้ใหม่ผ่านการเรียนการสอนเป็นบทบาทของคุณ แต่กระบวนการทศน์ของงานวิจัยปฏิบัติการ

เพื่อพัฒนาตนเองของคุณตามที่เสนอในหนังสือ **วิจัยขั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ ยืนยันว่าคุณสามารถสร้างความรู้จากการปฏิบัติได้ และจากนั้นสามารถสร้าง ทฤษฎีจากการปฏิบัติได้ และผมขอเพิ่มเติมว่า**การที่ครูทำงานวิจัยปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาตนเองเป็นรูปแบบของการพัฒนาครู (professional development) ที่ดีที่สุด** คือ**ดีกว่าการไปเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาครู ใด ๆ ทั้งสิ้น** และในบางกรณีงานวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณนี้อาจมีผลเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อระบบการศึกษาในภาพใหญ่ได้ รวมทั้งอาจพัฒนาเป็นทฤษฎีการศึกษาได้

มองจากมุมมองของคุณ วงการวิจัยการศึกษากระแสหลัก มีส่วนกดทับ ความเป็นอิสระและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งศักดิ์ศรีครู แต่กระบวนทัศน์ วิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณเป็นขบวนการกู้ความเป็นอิสระและ ความมีศักดิ์ศรีของวิชาที่พวกคุณ

เนื่องจากงานวิจัยปฏิบัติการ ใช้คนละกระบวนทัศน์กับงานวิจัย กระแสหลักที่เรียกว่าแนว positivist ที่เน้นประเมินความน่าเชื่อถือของ ผลงานวิจัยที่ความสามารถทำซ้ำได้ (reproducibility) และสามารถนำไป ใช้ในสถานการณ์อื่นได้ (transferability) แต่งานวิจัยปฏิบัติการมีลักษณะ ตรงกันข้าม คือ มีความจำเพาะต่อแต่ละสถานการณ์ ทำซ้ำไม่ได้ และนำไปใช้ใน สถานการณ์อื่นได้ยากหรือไม่ได้เลย จึงต้องหาเกณฑ์ความน่าเชื่อถือที่ใช้ กับงานวิจัยชนิดนี้ และมีผู้เสนอว่าเนื่องจากงานวิจัยชนิดนี้ผูกพันกับคุณค่า (value-based) จึงควรใช้ตัวคุณค่านี้แหละเป็นตัวตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ของงานวิจัย หากงานวิจัยพิสูจน์ตัวเองได้ว่ามีคุณค่าจริงก็มีความน่าเชื่อถือ

ตัวอย่างจากงานวิจัยของพุ่มิชัยบ

ประเด็นการวิจัยของ เบอรรี่ ซัลลิแวน ซึ่งเป็นผู้เขียน คือ หาทางให้นักเรียนใช้เวลาที่โรงเรียนอย่างมีค่ามากขึ้น เป็นโจทย์ที่ซับซ้อนโดยความเชื่อของผู้เขียนว่าการดำเนินการในโรงเรียนต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของนักเรียนเป็นเป้าหมายหลัก และเชื่อว่าหน้าที่สำคัญของครูคือวางพื้นฐานการเป็นคนรับผิดชอบทำงานจริงจังให้แก่ นักเรียน เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าประจำใจผู้เขียนด้านความเป็นธรรมในสังคม และความเท่าเทียมกัน โดยต่อนั้นผู้เขียนสอนชั้นนักเรียนหญิงอายุ ๑๐ ขวบ กิจกรรมที่เล็งไว้ว่าเป็นการใช้เวลาอย่างสูญเปล่า ได้แก่

- นักเรียนบางคนมาสายทำให้เริ่มต้นชั้นเรียนได้ช้า
- ลืมสมุดการบ้านไว้ที่บ้าน ไม่ได้นำมาส่งครู ทำให้เสียเวลาพูดคุยกันเรื่องการบ้าน
- นักเรียนลืมนำหนังสือตำราสำหรับใช้ทำการบ้านกลับบ้าน
- นักเรียนทะเลาะกันตอนเล่นในสนาม ทำให้ต้องใช้เวลาตัดสินข้อพิพาทในชั้นเรียน
- เสียเวลาตอนเปลี่ยนวิชาเรียน
- ถูกเบนความสนใจได้ง่าย ทำให้ไม่ตั้งใจทำการบ้าน

ผู้เขียนเริ่มงานวิจัยด้วยการปรึกษานักเรียนและบันทึกเสียงเหตุการณ์นี้ไว้ โดยได้ขออนุญาตพ่อแม่และตัวนักเรียนเองไว้ก่อนแล้ว เพื่อให้เป็นไปตามจริยธรรมในการวิจัย ผู้เขียนแปลกใจมากที่พบว่านักเรียนเองก็ตระหนักเรื่องปัญหาการเสียเวลาเรียนโดยเปล่าประโยชน์ และสามารถเพิ่มกิจกรรมที่เสียเวลาในชั้นเรียนโดยเปล่าประโยชน์ เพิ่มจากรายการที่ผู้เขียน

รวบรวมไว้ เช่น นักเรียนแกล้งถ่วงเวลาเพื่อเรียนวิชาที่ตนชอบให้นานขึ้นโดยการตั้งคำถาม จะได้ใช้เวลาก็บริหารัดไปที่ตนไม่ชอบลดลง นักเรียนยินดีร่วมกันดำเนินการโครงการลดเวลาสูญเปล่าในชั้นเรียนอย่างกระตือรือร้น โดยตกลงกันว่าจะนำเวลาที่ได้คืนมาทำกิจกรรมที่พวกเขาชอบ คือ งานศิลปะและงานคอมพิวเตอร์ งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการต่อจากงานวิจัยเพื่อช่วยเหลือแควโรไลน์ ตามที่เล่าในบันทึกตอนที่แล้ว

นักเรียนร่วมกันระบุกิจกรรมเพื่อการปรับปรุง ดังต่อไปนี้

- มาโรงเรียนตรงเวลา
- ทำการบ้านทั้งหมด
- ไม่พูดแข่งกัน หรือแย่งคนอื่นพูด ในชั้น
- ทำงานในชั้นเรียนให้เสร็จครบถ้วนสมบูรณ์
- เตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนคาบเรียนอย่างรวดเร็ว
- ตั้งใจเรียนในชั้นเรียน

เพื่อเป็นสักขีพยานอันเป็นหลักฐานความน่าเชื่อถือในการวิจัย ผู้เขียนได้ขอให้เพื่อนครู ๒ คน ช่วยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมของนักเรียนบางคน ตามประเด็นการปรับปรุงพฤติกรรมที่นักเรียนช่วยกันระบุข้างบน

งานวิจัยในช่วงเก็บข้อมูล ใช้เวลา ๓ เดือน รวมการดำเนินการ ๓ รอบ ตอนเริ่มต้นแต่ละรอบมีการประชุมปรึกษาหารือกับนักเรียนพร้อมทั้งบันทึกเสียงไว้ แต่เมื่อจบการวิจัยในเวลา ๓ เดือน นักเรียนพร้อมใจกันขอดำเนินการตามโครงการลดเวลาสูญเปล่า เขาไปใช้ทำกิจกรรมด้านศิลปะและคอมพิวเตอร์

อย่างเดิมไปตลอดปีการศึกษา และตอนจะจบปีการศึกษาก็ได้ประชุมขอให้นักเรียนบอกว่าตนได้ปรับปรุงตนเองอย่างไรบ้างนับตั้งแต่เริ่มโครงการพร้อมทั้งบันทึกเสียงไว้

วิธีดำเนินการวิจัยรอบแรก ผู้เขียนให้นักเรียนแต่ละคนเลือกว่าตนจะเลือกทำกิจกรรมใดใน ๖ กิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดไว้ คือ ยึดหลักให้อิสระในการเลือกทำกิจกรรมแก่นักเรียน ตกตอนเย็นก่อนเลิกเรียน มีเวลา ๕ นาทีให้นักเรียนบันทึกผลงานของตน และมีนักเรียนบางคนมาขอให้ครูช่วยยืนยันผลงานของตน ทำให้ผู้เขียนตระหนักจากการใคร่ครวญสะท้อนคิดว่าวิธีนี้ไม่ดี ครูคนเดียวไม่สามารถตรวจสอบผลของนักเรียนแต่ละคนได้หมด เพราะมีนักเรียนในชั้นถึง ๒๓ คน

ในรอบที่ ๒ ของการวิจัย ผู้เขียนปรึกษากับนักเรียนว่าจะร่วมกันปรับปรุงประเด็นเดียวกันทั้งชั้นเป็นเวลาสองสามวัน แล้วจึงขยับไปปรับปรุงประเด็นถัดไป แล้วดำเนินการตามแผนเป็นเวลาสองสัปดาห์ โดยผู้เขียนและเพื่อนครูสองคนบันทึกข้อมูลจำนวนนักเรียนที่มาสาย จำนวนนักเรียนที่ทำการบ้านเสร็จ จำนวนนักเรียนที่ทำงานในชั้นเรียนเสร็จ เวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนคาบเรียน ฯลฯ การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่นและนักเรียนได้รับรางวัลคือ มีคาบเวลาพิเศษสำหรับทำกิจกรรมศิลปะและคอมพิวเตอร์ แต่ตัวครูผู้เขียนเองสังเกตเห็นว่าเมื่อชั้นเรียนขยับไปดำเนินการประเด็นถัดไป พฤติกรรมของนักเรียนในประเด็นเดิมกลับหย่อนลงไปอีก

จึงเกิดวิธีการดำเนินการในรอบที่สาม จากวงประชุมปรึกษาหารือกับนักเรียน ตกลงกันว่าเมื่อเลื่อนไปดำเนินการประเด็นถัดไป นักเรียนต้องดำรงพฤติกรรมตามประเด็นที่ผ่านมาแล้วให้คงเดิมหรือดีกว่าเดิม ในรอบที่สาม (รอบสุดท้าย) นี้ ผู้เขียนสังเกตเห็นว่านักเรียนมีความจริงจังต่อโครงการมาก มีการสะกิดเตือนเพื่อนให้ทำตามข้อตกลง เท่ากับนักเรียนเข้าสู่สภาพควบคุมตนเองหรือควบคุมกันเองโดยครูแทบไม่ต้องลงแรงเลย

เมื่อครบสามเดือนจบโครงการวิจัย นักเรียนตกลงกันเองว่าจะดำเนินการโครงการนี้ต่อไปจนครบปีการศึกษา

ความรู้ใหม่ที่พุดขึ้นมาระหว่างทำวิจัย

ความรู้ใหม่จะพุดขึ้นมาผ่านการบันทึกเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดมากมาย ลงไปถึงระดับพฤติกรรมของนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมเป็นรายคน ที่บางคนเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง แต่บางคนดีขึ้นเพียงเล็กน้อย ครูนักวิจัยนำข้อมูลเหล่านี้มาใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง โดยผู้เขียนแนะนำคำถามช่วยการใคร่ครวญสะท้อนคิด ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างคำถาม...?

- ฉันได้ความรู้ใหม่อะไรบ้างจากการทำวิจัยนี้ โปรดสังเกตว่า “ความรู้ใหม่” ในที่นี้ เป็นความรู้ใหม่สำหรับตัวครูผู้วิจัย

[.....]

[.....]

[.....]

- ฉันได้เรียนรู้อะไรเกี่ยวกับนักเรียนที่ฉันสอน รวมทั้งเรื่องการเรียนรู้ของนักเรียน

[.....]

[.....]

[.....]

- การเรียนรู้ใหม่ของฉันมีผลต่อความรู้เกี่ยวกับตนเองอย่างไรบ้าง

[.....]

[.....]

[.....]

การที่ผู้เขียนถือลูกศิษย์เป็น “ผู้ร่วมวิจัย” (co-researcher) ซึ่งหมายความว่า ครูปฏิบัติต่อศิษย์ในฐานะ “ผู้เท่าเทียมกัน” มีผลต่อการวิจัยมาก การที่ครูทำงานวิจัยในประเด็นที่นักเรียนให้ความสำคัญ และครูขอความเห็นจากศิษย์อย่างแสดงความเคารพใน “ความเท่าเทียม” เป็นการแสดงท่าทีที่ครูมองศิษย์ในฐานะเพื่อนมนุษย์ และให้โอกาสนักเรียนเป็นผู้มีส่วนต่อการตัดสินใจด้านการศึกษาที่นักเรียนกังวลใจ

งานวิจัยนี้จึงเป็นงานวิจัยที่ “ปลดปล่อยพันธนาการ” เพราะทำร่วมกับนักเรียน นักเรียนเป็นผู้ “ร่วม” วิจัย ไม่ใช่ผู้ “ถูก” วิจัย เหมือนงานวิจัยการศึกษาอื่น ๆ คุณค่าที่ฝังอยู่ในงานวิจัย คือ “ความเป็นประชาธิปไตย” ในห้องเรียน

ความรู้ที่ผุดขึ้นในสมองของผู้เขียน คือ การปรับปรุงการเรียนการสอนจะเกิดขึ้นง่าย หากมีการปรึกษาหารือเรื่องนี้ในหลากหลายฝ่าย ไม่ใช่ครูดคิดเองคนเดียว

หลากหลายฝ่ายในกรณีงานวิจัยของผู้เขียน คือ นักเรียน เพื่อนครู และพ่อแม่ของนักเรียน ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มเติมข้อมูลแล้ว ยังช่วยเพิ่มมุมมองจากต่างมุมมองด้วย ผมขอเติมอีกฝ่ายหนึ่ง คือ หนังสือ ครูนักวิจัยต้องปรึกษาหนังสือ ตำรา และวารสารวิชาการด้วย งานวิจัยจึงจะลุ่มลึกและเชื่อมโยงซึ่งหมายถึงมีคุณภาพสูง

ความรู้ใหม่ที่ผุดขึ้นเป็นความรู้เกี่ยวกับตัวครูนักวิจัยเอง ความรู้เกี่ยวกับตัวนักเรียนแต่ละคน และความรู้เกี่ยวกับวิธีเรียนรู้ของนักเรียน

เรียนรู้จากการใคร่ครวญสะท้อนคิด

การเรียนรู้จากการใคร่ครวญสะท้อนคิดเกิดขึ้นจากการมีเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีข้อมูลที่เก็บมาจากการปฏิบัติที่มีเป้าหมายพัฒนา นักเรียนในประเด็นที่กำหนดซึ่งในกรณีของผู้เขียนมี ๔ ประเด็นเป้าหมาย คือ (๑) ความตรงต่อเวลา (๒) การทำการบ้านเสร็จ (๓) การทำงานในชั้นเรียนให้เสร็จ (๔) การรอคอยจนถึงคิวของตน (๕) การมีสมาธิอยู่กับการเรียนในชั้นเรียน ข้อมูลสำหรับนำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดมาจากบันทึกการใคร่ครวญสะท้อนคิดของผู้เขียน ของเพื่อนครูที่สอนนักเรียนกลุ่มเดียวกัน ของนักเรียน คำตอบแบบสอบถามของพ่อแม่ และเทปบันทึกเสียงการเสวนาระหว่างผู้เขียนกับศิษย์

ข้อเรียนรู้ของผู้เขียน คือ (๑) หากนักเรียนเข้าใจเป้าหมายของงานที่ทำอย่างชัดเจน นักเรียนจะตั้งใจทำ ซึ่งผมขอเพิ่มเติมว่าหากนักเรียนได้เข้าใจเป้าหมายในระดับคุณค่าของกิจกรรมนั้น นักเรียนจะตั้งใจและโอกาสเกิดการเรียนรู้ในระดับที่ลึก (deep learning) จะยิ่งมากขึ้น (๒) นักเรียนจะทำอย่างกระตือรือร้น หากรู้ว่าเมื่อทำสำเร็จจะได้รับรางวัล (๓) ต่อเนื่องจากข้อ (๒) ผู้เขียนได้เรียนรู้หลักการของ “แรงจูงใจ” (motivation) ทางการศึกษา (๔) หลักการของความเคารพต่อกันและกันในห้องเรียน (mutual respect, respect for all)

โปรดสังเกตว่าประเด็นการเรียนรู้ของนักเรียนตามในโครงการวิจัยปฏิบัติการเรียนรู้ตนเองของคุณ นี้เป็นประเด็นในหมวดของการพัฒนา

คุณลักษณะหรือลักษณะนิสัย (characters) ตามที่ระบุใน 21st Century Skills ลักษณะนิสัยที่พัฒนาขึ้นนี้ หากติดตัวนักเรียนไปจะมีคุณต่อนักเรียนในหลากหลายด้านของชีวิต

ผมขอเพิ่มเติมจากประสบการณ์ตรงของตนเองว่า การเรียนรู้จากการทำงาน ตามขั้นตอนการตั้งเป้า ปฏิบัติ เก็บข้อมูล ใคร่ครวญสะท้อนคิด เกิดความรู้ใหม่นั้น ไม่ได้เป็นกระบวนการที่เป็นเส้นตรง แต่เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรที่ซับซ้อนและปรับตัว (complex-adaptive cycle) ความรู้ที่ผุดบังเกิดขึ้นอาจเกิดในช่วงต้น ๆ ของวงจรนี้ก็ได้ หรือค่อย ๆ เกิดขึ้นในช่วงแรก ๆ แล้วค่อย ๆ ชัดเจนขึ้นเมื่อผ่านการทดสอบในรอบหลัง

มองจากมุมของหลักการจัดการความรู้ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณเป็นการทำให้ “ความรู้ฝังลึก” (tacit knowledge) จากการปฏิบัติของคุณ ถูก “ถอด” ออกมาเป็น “ความรู้แจ้งชัด” (explicit knowledge) เพื่อสื่อสารกับผู้อื่นได้ง่าย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติ

ผมตีความว่าเป็นคือทฤษฎีที่มาจากการปฏิบัติ และนำกลับไปใช้ปรับปรุงการปฏิบัติ เป็นวงจรยกระดับคุณภาพต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ซึ่งในที่นี้คือคุณภาพของการศึกษา

ในที่นี้ทฤษฎีเป็นพัฒนาการต่อเนื่องมาจากความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการปฏิบัติ โดยขั้นตอนที่ผู้เขียนแนะนำคือครูนักวิจัยเขียนหลักการด้านคุณค่าที่สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยทำวิจัยในโครงการนี้ แล้วใคร่ครวญสะท้อนคิดว่าสิ่งที่ตนปฏิบัติ (ดำเนินการวิจัย) อยู่ตรงไหนในหลักการของคุณค่านั้น และตรวจสอบผลการวิจัยว่ามีการยกระดับผลของการเรียนการสอนหรือไม่ โดยที่การเปรียบเทียบผลงานของเรากับผลงานของเพื่อนครูหรือของรายงานผลการวิจัยอื่น โดยวิธีที่เรียกว่า triangulation จะช่วยการตรวจสอบความตรงประเด็น (validity) และความน่าเชื่อถือ (reliability) ของผลงานวิจัยของเรา

คุณค่าที่ผู้เขียนยึดถือ คือคุณค่าของความเท่าเทียมกัน (value of equality) ที่นำไปสู่การใช้นักเรียนเป็น “ผู้ร่วมวิจัย” ทำให้ผู้เขียนดำเนินการวิจัยบนฐานคุณค่า “หลักประชาธิปไตยในการจัดการศึกษา” และนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติว่า “ห้องเรียนเป็นพื้นที่ร่วมใจร่วมแรงที่นักเรียนกับครูร่วมมือกันทำให้การเรียนเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อทุกฝ่าย” และได้อีกหนึ่งทฤษฎีแถมมาโดยไม่คาดคิด คือ เรื่องแรงจูงใจในการเรียนช่วยให้นักเรียนพัฒนาขึ้น

นอกจากนั้น ผู้เขียนยังได้สร้างทฤษฎีว่าด้วยความเคารพนับถือ (respect) เชื่อมโยงกับความเท่าเทียมกัน (equality) สร้างเป็นทฤษฎีการศึกษาว่าด้วยปฏิสัมพันธ์บนฐานของ “ความเคารพนับถือต่อทุกคน” (respect for all) เป็นเครื่องมือสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูง

ในช่วงเวลาของการวิจัย ผู้เขียนได้เอาบันทึก reflective journal ของตนให้นักเรียนอ่านและขอคำวิจารณ์ กระบวนการนี้และกิจกรรมอื่น ๆ

ที่ดำเนินการต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนได้ฝึกคิดอย่างลึกซึ้ง (critical thinking) เกิดพฤติกรรมกลายเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ ไม่ใช่ผู้รอรับถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะติดตัวเด็กและก่อคุณค่าไปตลอดชีวิต

ผู้เขียนสรุปว่าทฤษฎีเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ตนสร้างขึ้นจากงานวิจัย อยู่บนฐานการให้ความสำคัญต่อการให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดอิสระ หรือคิดอย่างเป็นตัวของตัวเอง (independent thinking) และการคิดอย่างลึกซึ้งจริงจัง (critical thinking)

คุณค่าของผลงานวิจัย

งานวิจัยในหนังสือ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ มีเป้าหมายหลัก คือเปลี่ยนแปลงตัวครูที่เป็นนักวิจัยเอง ผ่านกระบวนการวิจัยชั้นเรียน ซึ่งก็หมายความว่าเป้าหมายคู่กันคือการเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้นกว่าเดิม แต่คุณค่าของผลงานวิจัยไม่ได้หยุดอยู่แค่นั้น ยังอาจมีผลดีต่อเพื่อนครูในโรงเรียน และต่อวงการศึกษาระดับประเทศในวงกว้างได้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับนโยบาย

คุณค่าต่อนักเรียนนอกจากทำให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ดีขึ้นแล้ว ยังอาจก่อผลดีต่อนักเรียนไปตลอดชีวิต ดังกรณีของผู้เขียนที่เห็นชัดเจนว่า กระบวนการวิจัยได้สร้างแรงจูงใจต่อการเรียนรู้แก่นักเรียน และหากนักเรียนคนใดแรงจูงใจเกิดขึ้นในระดับแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation) หรือ self-motivation ต่อการเรียนรู้ นักเรียนกลายเป็นคนที่กำกับตัวเองได้ในเรื่องการเรียนรู้ นักเรียนคนนั้นจะได้รับผลดีไปตลอดชีวิต

การที่นักเรียนได้รับการฝึกฝนวิธีคิดอย่างลึกซึ้งจริงจัง (critical thinking) และการใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจังจากกระบวนการวิจัย จะเป็นทักษะสำคัญต่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่ติดตัวไปตลอดชีวิตเช่นเดียวกัน

การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของครูตามที่เล่าในหนังสือ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ มองอีกมุมหนึ่งก็คือกระบวนการพัฒนาครู (professional development) นั่นเอง ดังนั้นผลงานวิจัยแบบนี้เมื่อเผยแพร่ออกไป ผ่านการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการและการสื่อสารผ่านช่องทางอื่น ๆ ย่อมมีประโยชน์ ต่อครูคนอื่น ๆ ต่อวงการศึกษาศาสตร์ ครูศาสตร์ และต่อวงการศึกษานภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระตุ้นให้ครูคนอื่น ๆ ทำงานวิจัยชั้นเรียนในลักษณะคล้าย ๆ กัน และที่สำคัญ เห็นว่างานวิจัยแบบนี้ทำได้ไม่ยาก แต่ก่อคุณค่ามากมายคุ้มต่อการลงทุนลงแรง

คุณค่าต่อตัวครูนักวิจัยเองมีมากมายหลายชั้น ดังกล่าวแล้วในตอนต่าง ๆ ของบันทึกชุดนี้ และผมตีความว่าหลายประเด็นเป็นการเรียนรู้ระดับเปลี่ยนแปลงขั้นรากฐาน (transformative learning) เช่น การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของครูผู้วิจัย (ในที่นี้คือผู้เขียน) ในด้านปฏิสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันกับนักเรียนที่ยกย่องนักเรียนเป็นผู้ร่วมวิจัย และมีการปฏิบัติต่อนักเรียนแบบให้เกียรติหรือเคารพในฐานะเพื่อนมนุษย์ คุณสมบัตินี้ของครูที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยจะติดตัวและขยายไปสู่ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนครูและคนอื่น ๆ ในสังคม ก่อคุณประโยชน์แก่ตัวครูนักวิจัยเป็นอันมาก ผมถือเป็น “ทักษะชีวิต” (life skill) อย่างหนึ่ง

ผู้เขียนได้ระบุนการเรียนรู้ของตัวครูผู้วิจัยเองและต่อตัวศิษย์ ลงรายละเอียดมากมาย เช่น ค้นพบว่าการศึกษาที่ครูแสดงความคาดหวังสูงต่อนักเรียนและให้การสนับสนุนเต็มที่ จะเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความพยายามมากขึ้น การค้นพบคุณค่าของทัศนคติเชิงบวก (positive attitude) ที่ให้ผลดีต่อทั้งตัวครูเองและต่อศิษย์ การที่นักเรียนได้ฝึกทักษะการใคร่ครวญสะท้อนคิดร่วมกัน ได้ฝึกฟังผู้อื่น และฝึกบอกความในใจอย่างซื่อสัตย์หรือจริงใจ และได้มีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะหลากหลายด้านตามที่ระบุในทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ หมวด Character Qualities ผมเองตีความว่าคุณค่าสำคัญที่สุดต่อตัวครูผู้วิจัย คือ ได้พัฒนาความมั่นใจในตัวเองว่าในฐานะครูธรรมดา ๆ ตนสามารถสร้างผลงานวิจัยที่ยิ่งใหญ่ในระดับสร้างทฤษฎีได้ และงานวิจัยปฏิบัติการชั้นเรียนแบบนี้ จะช่วยให้ครูค่อย ๆ พัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูง วางรากฐานพัฒนาการของศิษย์ ให้เกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพตามวัย สร้างศักดิ์ศรีของความเป็นครู

งานวิจัยแบบนี้ไม่ควรเป็นงานที่ทำเรื่องเดียว จบแล้วจบเลย ครูควรทำงานวิจัยปฏิบัติการประเมินตนเอง ต่อเนื่องตลอดชีวิตการเป็นครู โดยเปลี่ยนประเด็นไปตามความเหมาะสม ชีวิตครูจะเป็นชีวิตที่มีค่าสูงยิ่ง ในหลากหลายมิติ

การเผยแพร่ผลงานวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยของคุณค่าจึงต้องมีการเผยแพร่คำแนะนำ คือ ให้หาทางเผยแพร่อย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้ เริ่มต้นที่นำเสนอในการประชุมของโรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียน เสนอในการประชุมวิชาการด้าน

การศึกษาในประเทศ หรือระดับนานาชาติและตีพิมพ์ในวารสารวิชาการด้าน การศึกษา

เมื่อมีการเผยแพร่ผลงานวิจัย โอกาสที่ผลงานจะก่อผลกระทบ กว้างขวางก็จะยิ่งมากขึ้น โดยเฉพาะผลกระทบต่อระบบการบริหารการศึกษา ของประเทศ รวมทั้งระบบการพัฒนาครูและการสนับสนุนการสร้างผลงาน วิจัยชั้นเรียน

การเผยแพร่ผลงานวิจัยเป็นกลไกหนึ่งของการรับการตรวจสอบ จากวงการวิจัยการศึกษาด้วยกัน อาจได้รับข้อคิดเห็นหรือคำวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งในเชิงเห็นด้วยและในเชิงไม่เห็นด้วย หรือในเชิงแต่งเสริมเติมเต็ม ช่วยให้ นักวิจัยเจ้าของผลงานและผู้อ่านท่านอื่น ๆ ได้เรียนรู้มุมมองในแง่มุมที่ ครบถ้วนและลึกซึ้งขึ้น การเผยแพร่ผลงานวิจัยจึงเป็นกลไกหนึ่งของการ ยกระดับองค์ความรู้ในสังคม

ผมขอเพิ่มเติมว่านอกจากเผยแพร่ผลงานวิจัยในฐานะผลงานทาง วิชาการแก่วงการวิชาชีพครูแล้ว ควรดำเนินการสื่อสารผลงานในลักษณะ ความรู้สาธารณะต่อสังคม โดยใช้ภาษาที่ชาวบ้านธรรมดา ๆ เข้าใจได้ง่าย ที่คนที่ เป็นพ่อแม่หรือคนที่สนใจร่วมพัฒนาระบบการศึกษาของบ้านเมือง ควรได้รับรู้และนำไปใช้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองในวงกว้าง เพราะคน ทั่วไปสามารถนำความรู้นี้ไปสื่อสารต่อผู้กำหนดนโยบายการศึกษา ในลักษณะ “การกอดันทางนโยบาย” (policy advocacy) ตามทฤษฎีสามเหลี่ยมเข็มนาฬิกาของ ศ. นพ.ประเวศ วะสี

“

การเปลี่ยนแปลง
(transformation)
ที่สำคัญยิ่งของวงการศึกษา
และวงการครู คือ คนใน
วิชาชีพครูต้องทำวิจัยไป
พร้อม ๆ กันกับการสอน
และยึดถือการวิจัยปฏิบัติ
การศึกษาตนเองเป็นเครื่องมือ
สำคัญที่สุดในการพัฒนาครู

”

๑๐

บทส่งท้าย

ตอนที่ ๑๐ **บทส่งท้าย** นี้ ตีความจาก บท Conclusion ของหนังสือ

เรื่องราวของบัณฑิตกษุฑ **วิจัยชั้นเรียนเปลี่ยนครู** นี้ เล่าเรื่องราวของครูประจำการ ๔ คน ที่ครูท่านอื่น ๆ ก็สามารทำได้ คือ ครูโดยทั่วไปสามารถทำงานวิจัยโดยใช้ห้องเรียนที่ตนเองสอนนั้นเองเป็น “สนามวิจัย” ใช้กระบวนการวิจัยแบบ “วิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง” (self-study action research) ตามที่เล่าในบัณฑิตกษุฑนี้ จะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับรากฐาน (transformation) ขึ้นในตัวครูเองเป็นระยะ ๆ กระบวนการตามที่สาธยายในบัณฑิตกษุฑนี้จึงเป็นกระบวนการของ “การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (transformative learning) ที่มีพลังยิ่ง

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล (ครู และนักเรียน และอาจครอบคลุมไปยังพ่อแม่ของนักเรียน) ระดับโรงเรียน ชุมชน และสังคม รวมทั้งวงการวิชาชีพครูและวงการนโยบายการศึกษาของประเทศ โดยที่การเปลี่ยนแปลง (transformation) ที่สำคัญยิ่งของวงการศึกษาวงการครู คือ คนในวิชาชีพครูต้องทำวิจัยไปพร้อม ๆ กันกับการสอน และยึดถือการวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการพัฒนาครู ในกระบวนการที่ค้นหามาซึ่งวิธีการทำงานประจำวันของคุณ มีทั้งการใช้และสร้างความรู้อยู่ด้วยกันอย่างแยกกันไม่ออก

ผู้เขียนบอกว่าพวกตนเขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อชักชวนเพื่อนครู ให้ใช้เครื่องมือ “วิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเอง” นี้ เป็นเครื่องมือยกระดับสมรรถนะความเป็นครูของตนเองและยกระดับวิชาชีพครู

หัวใจสำคัญยิ่งคือการพัฒนาสมรรถนะของคุณประจำการ ความสำเร็จจากการดำเนินการของตัวเองเป็นส่วนใหญ่มากจากการกำหนดจาก “เบื้องบน” เป็นส่วนน้อย หากเป็นเช่นนี้ได้จริง วงการวิชาชีพครูก็จะมีอรรถภาพ มีศักดิ์ศรี เรื่องราวในหนังสือเล่มนี้ คือวิธีการพัฒนาสมรรถนะของคุณประจำการที่ดีที่สุด เพราะดำเนินการในห้องเรียนที่คุณทำอยู่เป็นประจำนั่นเอง

การวิจัยปฏิบัติการศึกษาตนเองของคุณนี้ เป็นการวิจัยชีวิตจริง ปฏิบัติงานสอนจริง ชีวิตจริงเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและไม่แน่นอน คุณที่ทำวิจัยแบบนี้จึงต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญความไม่แน่นอน ไม่มีสูตรตายตัว เตรียมพร้อมที่จะบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง อย่างที่อสังค์ตรงไปตรงมา นำมาใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างจริงจัง ตรวจสอบกับข้อมูลของเพื่อนร่วมวิชาชีพในโรงเรียนเดียวกัน และตรวจสอบกับข้อคิดเห็นของนักเรียนของตน เพื่อตีความ

มันยังมีอะไรที่
พัฒนาได้อีกนะ ?

ทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นจากหลากหลายมุมมอง เพื่อให้เกิดข้อเรียนรู้ขึ้น ได้ผลผลิตความรู้ออกมา เป็นความรู้ที่ครูสร้างจากความพยายามปรับปรุง ปฏิบัติการสอนของตนเอง เป็นความรู้จากการปฏิบัติหรือที่วงการจัดการ ความรู้เรียกว่า “ปัญญาปฏิบัติ” (phronesis) ข้อพิสูจน์ความถูกต้อง น่าเชื่อถือของความรู้ นั้น อยู่ที่ผลของการนำความรู้ นั้นไปใช้ปฏิบัติ

หากมีการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแนวนี้อย่างกว้างขวาง ในที่สุด จะเกิดกระบวนทัศน์ใหม่ในวงการศึกษาของโลกว่าครูสามารถสร้างความรู้ ขึ้นใช้เองได้ เสริมหรือต่อยอดจากความรู้เชิงทฤษฎีที่มีผู้ทำวิจัยไว้แล้ว โดยที่ ในการทำวิจัยนี้ ศิษย์จะได้รับประโยชน์โดยตรง และตัวครูผู้วิจัยก็ได้รับ ประโยชน์จากการพัฒนาตนเองด้วย ถึงกับมีผู้กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการ ในชั้นเรียนเพื่อศึกษาตนเองของครูนี้จะทำให้โลกน่าอยู่ยิ่งขึ้น หรือลดหลั่น ลงมาทำให้สังคมน่าอยู่ยิ่งขึ้น

โรงเรียนก็จะเป็น “สถานที่ทำงานอย่างมีความสุข” (happy workplace) เพราะงานวิจัยแบบนี้อยู่บนฐานของปฏิสัมพันธ์แนวระนาบ ผู้คนเคารพให้ เกียรติซึ่งกันและกัน ลดปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมทั้งต้องพึ่งพาอาศัยช่วย เหลือซึ่งกันและกันด้วย

ที่สำคัญยิ่ง นักเรียนจะอยู่ในบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุก และเกิดการเรียนรู้ครบด้าน และเกิดการเรียนรู้อย่างลึกและเชื่อมโยง หรือการเรียนรู้ระดับสูง (higher order learning)

นอกจากโรงเรียนเป็นสถานที่แห่งความสุขแล้ว ยังจะเป็น “องค์กร เรียนรู้” (learning organization) อีกด้วย โดยมีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ ร่วมมือหลายฝ่าย และอย่างเป็นองค์รวม

กลไกสำคัญที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ คือ การวิเคราะห์ความเสี่ยงที่ซ่อนอยู่อย่างลึกซึ้งซึ่งจริงจังและตรงไปตรงมาต่อสิ่งที่ตนปฏิบัติ โดยมีการบันทึกรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตอย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่ซ่อนอยู่

กรณีศึกษาในประเทศไทย ๑

ชุมนุมที่ไม่มีชื่อ กับ ครูที่ไม่มีเงื่อนไข

Untitled Club & Unconditional Teacher

กรณีศึกษางานวิจัยชั้นเรียนต่อไปนี้เป็นการศึกษาของ **ครูวิรัช สีสสมุท (คุณครูบ๊วย) ครูแนะแนวโรงเรียนอังกาบทองปัทมโรจนวิद्याคม** เข้าร่วมโครงการ “ก่อการครู” ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาครู ของคณะวิทยาการ เรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นการช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน แต่ยังเป็น การเปลี่ยนมุมมองใหม่ของคุณครูผู้วิจัย จากการสอนที่ ยึดกิจกรรมที่ครูออกแบบเป็นศูนย์กลาง (เราจะสอนอะไร) กลายเป็นความ มุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจผู้เรียนเป็นหลัก (ผู้เรียนควรเรียนรู้อะไร) และจัด กิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของผู้เรียน เรื่องราวการพัฒนา ตนเองผ่านกระบวนการวิจัยของคุณครูบ๊วย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ในชีวิตความเป็นครู คงปฏิเสธไม่ได้ที่ตำแหน่งทางวิชาการเป็นสิ่งที่ จะช่วยเพิ่มความมั่นคงให้ชีวิต และการได้มาซึ่งตำแหน่งวิชาการนั้นครูจำเป็นต้อง มีผลงานวิจัย คุณครูบ๊วย เป็นหนึ่งในครูจำนวนมากที่เริ่มทำตำแหน่งวิชาการ โดยการทำวิจัย โดยสิ่งที่ได้รับฟังด้วยการบอกต่อกันมาคือ ควรทำเป็นชุด การสอน ที่มีกระบวนการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกและนำไปใช้กับ นักเรียนเพื่อทดสอบประสิทธิภาพ ด้วยความที่เป็นครูแนะแนวมาเป็นเวลา

๑๐ ปี คุณครูบู๊ยจึงสนใจที่จะพัฒนาผู้เรียนในด้านความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง (self awareness) เพราะเชื่อว่า ถ้าเด็กเห็นคุณค่าในตัวเอง พวกเขาจะไม่กระทำการสิ่งที่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น เมื่อเริ่มทำวิจัย จึงได้ศึกษาทฤษฎีในหนังสือ ตัวอย่างกิจกรรมต่าง ๆ และสร้างชุดการสอนเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง จำนวน ๑๐ กิจกรรม ใช้เวลาเรียนประมาณ ๒ เดือน เมื่อทุกอย่างเสร็จเรียบร้อย คุณครูบู๊ย พร้อมที่จะนำชุดการสอนไปใช้กับนักเรียนอย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเวลาคุณครูบู๊ยกลับไม่ได้ทำอย่างที่วางแผนเอาไว้

ความขัดแย้งระหว่างคุณค่าที่ยึดถือ กับการปฏิบัติ

“

ความขัดแย้งจากการยึดถือคุณค่า หรือ
โลกทัศน์ว่าด้วยความรู้ และการเรียนรู้
(epistemological standpoint)
กับการยึดถือคุณค่าด้านปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น
และโลกภายนอก (ontological standpoint)

”

สิ่งที่ค้างคาใจคุณครูบู๊ยมาตั้งแต่ตอนเริ่มทำวิจัย คือ ลึก ๆ แล้วตนเองไม่เชื่อว่านักเรียนจะสามารถพัฒนาความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองในช่วงเวลาเพียงแค่ ๒ เดือน ประกอบกับความคิดที่ว่า ทำวิจัยแบบนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาในโรงเรียนได้จริง เมื่อทำวิจัยเสร็จแล้วครูอาจได้ผลงานนักเรียนอาจได้ทำกิจกรรม แต่สุดท้ายแล้วผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจไม่ได้เป็นไป

ตามที่คาดหวัง ทุกคนที่เกี่ยวข้องทั้งครูและนักเรียนทำหน้าที่ของตนเองเสร็จสิ้นแล้วก็แยกย้ายกันไป ไม่ได้พัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูและนักเรียน แต่เป็นการทำงานเพื่อพิสูจน์เพียงว่า เครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นนั้น “มีประสิทธิภาพ” อยู่ในระดับใด ทำให้ท้ายที่สุด คุณครูผู้ไม่ได้นำชุดการสอนนั้นไปทดลองใช้ แต่เปลี่ยนมาเป็นการวิจัยผ่านการทำงานที่สำคัญจริง ๆ กับชีวิตของคุณ

ครูเริ่มสะท้อนคิดกับตัวเองและวางแผนเพื่อให้การปฏิบัติของตัวเอง เข้าใกล้คุณค่าที่ตัวเองยึดถือ

“

กลายเป็นนักคิดอย่างจริงจัง critical thinking
มุ่งหาความหมายในชีวิตการเป็นครูโดยการ
เรียนวิธีการเรียนรู้ เรียนการตั้งคำถาม
เรียนการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกและเรียน
ทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าภายใน
กับวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง
ขั้นพื้นฐานในห้องเรียนและภายในตนเอง

”

คุณครูผู้เป็นที่ปรึกษาชุมชนที่ไม่มีชื่อ นักเรียนในชุมชนคุณครูผู้ไม่มีทั้งคนที่ติดศูนย์หลายวิชา และมีปัญหาในการเรียน ในช่วงเวลาที่มีการเลือกชุมชน เด็กกลุ่มนี้ไม่รู้ว่าจะไปอยู่ชุมชนไหน และไม่มีใครชวนหรือ

รับเข้าชุมนุม คุณครูบ๊วยถูกให้ออกจากคุณครูคนอื่นให้เป็นที่ปรึกษาชุมนุมให้ กับเด็กกลุ่มนี้ ด้วยความที่ขาดการเอาใจใส่ในการเรียน ทำให้เด็กกลุ่มนี้มี เกียรติคุณยี่ติดตัวมาจนใกล้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ภาพที่คุณครูบ๊วยสะเทือนใจ มากที่สุดคือ วันที่ได้เห็นพ่อแม่ของเด็กมาที่โรงเรียนเพื่อช่วยทำงานเพื่อแก้ ศูนย์ให้ พ่อแม่นักเรียนลำบากแค่ไหนในการทำงานเพื่อส่งลูกเรียนแล้วยังต้อง มาลำบากแก้ศูนย์ให้ลูกอีก

เมื่อได้สะท้อนคิดกับตัวเองอย่างจริงจัง จึงเกิดความตระหนักถึงภาระ หน้าที่ของการเป็นครูแนะแนว และความหมายในชีวิตความเป็นครู ทำให้ คุณครูบ๊วยตั้งใจแน่วแน่ว่าจะต้องทำอะไรสักอย่างเพื่อช่วยให้เด็กเหล่านี้ ให้สามารถแก้ศูนย์ผ่าน และสามารถจบ ม.๓ ไปได้ แต่การแก้ปัญหานักเรียน ติดศูนย์แท้จริงแล้วไม่ได้ทำได้โดยง่าย นักเรียนในชุมนุมคุณครูบ๊วยมีทั้งหมด ๑๕ คน ติดศูนย์ทุกคน คนที่ติดศูนย์สะสมมากที่สุดคือ ๙ วิชา นักเรียนต้องไป ติดต่อขอแก้ศูนย์กับคุณครูประจำวิชาให้หมดก่อนจบการศึกษา

ครูอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ พัฒนาการเรียนรู้อบรมนักเรียน

“

การปรับปรุงการเรียนการสอนจะเกิดขึ้นง่าย หากมีการปรึกษาหารือเรื่องนี้ในหลากหลายฝ่าย ไม่ใช่ครุคิดเองคนเดียว

”

คุณครูบู่เริ่มศึกษาสาเหตุที่ทำให้นักเรียนติดศูนย์สะสมมาเป็นจำนวนมาก โดยการสัมภาษณ์พูดคุยกับนักเรียน สอบถามครูประจำวิชา รวมถึงเข้าไปพูดคุยกับครูประจำชั้น ทำให้ได้ข้อมูลมาว่า ในรายวิชาส่วนใหญ่มีคะแนนชิ้นงานให้ นอกเหนือจากการสอบ ซึ่งบางวิชามีคะแนนในส่วนของชิ้นงานมากถึงร้อยละ ๖๐ หมายความว่าถ้านักเรียนทำงานส่งทุกชิ้น ก็จะมีโอกาสผ่านในรายวิชานั้น แม้ว่าจะสอบตกก็ตาม แต่นักเรียนส่วนใหญ่ในชุมนุมคุณครูบู่ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทำงานส่ง ทำให้ขาดคะแนนส่วนนี้ไป เมื่อทำคะแนนสอบไม่ได้ ทำยที่สุดจึงมีคะแนนรวมไม่ผ่านเกณฑ์ติดศูนย์ในรายวิชานั้น ๆ

หลังจากที่นักเรียนได้เกรดศูนย์ ทางโรงเรียนจะประกาศวันและเวลาให้นักเรียนมาติดต่อครูประจำวิชาเพื่อสอบถาม หรือ ทำงานเพิ่ม นักเรียนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้ให้ความสนใจที่จะไปแก้ศูนย์ให้ตรงเวลา หรือ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะแก้ศูนย์ ทำให้เกรดศูนย์ยังคงค้างและสะสมไปเรื่อย ๆ เมื่อนักเรียนเลื่อนชั้นสูงขึ้น สุดท้ายจึงก่อให้เกิดปัญหาในปีสุดท้าย

สิ่งที่คุณครูบู่สังเกตเห็นคือ ส่วนใหญ่นักเรียนที่ผู้ปกครองให้การดูแลเอาใจใส่ จะไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการติดศูนย์สะสม อาจเป็นเพราะการติดตามดูแลผลการเรียนของนักเรียน และนักเรียนไม่ยอมทำให้พ่อแม่เสียใจ นอกจากนั้น การติดตามเอาใจใส่ของครูที่ปรึกษา หรือ ครูประจำวิชา มีผลอย่างมากในการที่ช่วยให้นักเรียนกลับไปแก้ศูนย์ในรายวิชาที่ตนเองตก การดูแลใกล้ชิด สอบถามสารทุกข์สุกดิบของนักเรียนจึงอาจเป็นวิธีในการช่วยให้นักเรียนใส่ใจกับการเรียนและการแก้ศูนย์วิชาต่าง ๆ เมื่อเห็นช่องทาง การแก้ปัญหา ดังนั้นแล้ว คาบกิจกรรมชุมนุมของคุณครูบู่จึงกลายมาเป็นพื้นที่

ในการพูดคุย การแสดงออก และติดตามความก้าวหน้าในการแก้ปัญหานักเรียน รวมถึงการติดต่อประสานงานกับครูผู้สอน

ครูมีการปฏิบัติและรวบรวมหลักฐานเพื่อยืนยันการเปลี่ยนแปลงจากทุกภาคส่วน

ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนเป็นอีกสาเหตุหนึ่งของการที่นักเรียนไม่ยอมไปแก้ปัญหานักเรียน คุณครูผู้รับฟังทั้งสองฝ่ายทั้งจากตัวนักเรียนและครูผู้สอน เมื่อมองเห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้น คุณครูผู้เลือกที่จะพูดคุยปรับความเข้าใจที่ตัวนักเรียน ให้เห็นความสำคัญของการทำงานส่งไม่ว่านักเรียนจะมีข้อขัดแย้งกับครู หรือไม่ชอบงานที่ได้รับมอบหมายจากครูก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และรูปแบบของงานที่น่าสนใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนไม่ติดศูนย์ หรือ ติดศูนย์แล้วกลับไปติดตามแก้ไข

ทุกครั้งที่มีการพูดคุยกับนักเรียน คุณครูผู้จะจัดบันทึก สรุปประเด็นที่พบจากเด็กแต่ละคน วางแผนให้การช่วยเหลือ การประสานงานกับครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชา และผู้ปกครอง หลังจากเวลาผ่านไป ๑ เทอม นักเรียนในชุมชนที่ไม่มีชื่อ ทายอดแก้ปัญหานักเรียนที่สะสมค้างมาตั้งแต่ช่วง ม.๑ - ม.๒ จนหมด ผลของการทำงานดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเหลือเพียงการแก้ปัญหานักเรียนในปีการศึกษาปัจจุบัน มีโอกาสในการจบการศึกษาตามกำหนด ฝ่ายทะเบียนไม่ต้องรับภาระหนักในช่วงที่นักเรียนกำลังจะจบ ม.๓ ได้ช่วยเหลือครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนในการติดตามดูแลนักเรียน

ครูถอดบทเรียนการปฏิบัติของตนเองตกผลึกจนเป็นทฤษฎี ของตัวเอง และนำเสนอต่อเพื่อนครูหรือชุมชนวิชาการ

“

การวิจัยปฏิบัติการพัฒนาตนเองของครู
นำไปสู่พัฒนาการด้านการปฏิบัติและด้านความคิด
ของตนเอง และจะนำไปสู่การพัฒนาทฤษฎีจากการปฏิบัติ

”

เมื่อถามถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำวิจัยครั้งนี้ คุณครูบ๊วยบอกว่า เราเข้าใจสาเหตุของปัญหาในการติดศูนย์ของนักเรียนมากขึ้น อย่างแรกคือการขาดความเอาใจใส่ของนักเรียน ไม่สนใจงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่สนใจรับข่าวสารประกาศของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ศูนย์ บางครั้งที่ครูคนหนึ่ง สอน ๒ วิชา นักเรียนติดศูนย์ทั้งสองวิชา พอไปแก้ศูนย์วิชาหนึ่งแล้วเข้าใจว่าแก้หมดแล้ว แต่ความจริงยังแก้ไม่ครบ ก็ทำให้ยังติดศูนย์ในวิชาที่ยังไม่ได้ไปซ่อม ค้างอยู่

อย่างที่สอง คือวิธีการสอนของคุณ เราพบว่าหลายครั้งนักเรียนติดศูนย์ในรายวิชาที่เนื้อหาไม่ยาก ในขณะที่สอบผ่านในรายวิชาที่ยาก สาเหตุสำคัญคือวิธีการสอนของคุณ เมื่อนักเรียนไม่สนใจการสอนของคุณก็เป็นการยากที่จะทำให้เขาสอบผ่านหรือทำงานมาส่งคุณ คุณยังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิมที่เคยทำตลอด ๑๐ - ๒๐ ปี ในสมัยก่อนการสอนแบบนี้อาจจะเคยได้ผล

แต่เวลาผ่านไปนักเรียนในแต่ละยุคสมัยเปลี่ยนไปแล้ว ไม่ชอบวิธีการสอนในลักษณะนี้แล้วรวมถึงการให้งานที่ไม่น่าสนใจ นักเรียนไม่ชอบทำงานมาส่งประเด็นหนึ่งที่น่าแปลกใจสำหรับคุณครูบ๊วยคือ มีนักเรียนที่ไม่ชอบฟังเสียงครูเนื่องจากเสียงสูงและดังเกินไป จึงฝากให้คุณครูบ๊วยบอกกับคุณครูคนนั้นขอให้เบาเสียงลงหน่อย

ประเด็นที่สามคือ การขาดความมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ในหลาย ๆ ครั้งที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียน นักเรียนเล่าให้ฟังว่าตนเองยกมือถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ แต่กลับถูกตัดสินว่าเป็นเพราะไม่ตั้งใจเรียน ซึ่งแท้จริงแล้วบางครั้งไม่ได้ยิน หรือ ฟังไม่ทัน ดังนั้นในครั้งต่อไปเมื่อสงสัย จึงไม่กล้ายกมือถาม

“เด็กกลุ่มที่ติดศูนย์เยอะ ๆ ของบ๊วย เค้าไม่กล้าห rokok เค้าไม่เหมือนกับเด็กกลุ่มเก่ง เค้าแทบไม่มีที่ยืนในห้องเลย”

จากข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ ปัญหาการติดศูนย์สะสมของนักเรียนสามารถแก้ไขได้ เริ่มต้นที่ชั้นเรียน การดูแลเอาใจใส่ของคุณครู และวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้นและทำงานมาส่งครู

คุณครูบ๊วยสื่อสารข้อค้นพบเหล่านี้ให้กับครูในโรงเรียน และผู้บริหาร โดยวิธีการที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพบปะสนทนากันในโรงเรียน การพูดคุยกันในโต๊ะอาหาร คุณครูบ๊วยเห็นว่าด้วยการสื่อสารเสียงของนักเรียนออกไปในลักษณะนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งในระดับชั้นเรียน และระดับนโยบายของโรงเรียน เช่น การที่ครูกำลังหาวิธีสอนใหม่ ๆ หรือ หาวิธีการให้เด็กมาแก้ศุนยวิชาของตนเอง สิ่งเหล่านี้ทำให้ปัญหาการติดศูนย์ของนักเรียนเบาบางลง

นอกจากข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้จะช่วยแก้ปัญหาให้ผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องหลายฝ่าย **คุณครูผู้ ในฐานะครูแนะแนว ได้เรียนรู้วิธีการในการ
พัฒนาผู้เรียนมากขึ้น เรียนรู้ว่าการจะได้ข้อสรุปปัญหาอะไรก็แล้วแต่
ต้องเก็บข้อมูล จากหลากหลายมิติ** หลากหลายแหล่งข้อมูล นำมาประกอบ
รวบรวม รู้จักหาวิธีการเก็บข้อมูลจากนักเรียนรายบุคคลและผู้เกี่ยวข้องด้วย
เครื่องมือทางการแนะแนวต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งสิ่งสำคัญคือการรู้จัก
“ฟัง” อย่างตั้งใจ

จึงได้ค้นพบด้วยตัวเองว่าพฤติกรรมของมนุษย์นั้น เกิดจากสาเหตุ
และปัจจัยที่หลากหลายต่างกัน รวมไปถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ที่ต่างกัน
การแก้ปัญหาผู้เรียน ต้องใส่ใจ ทุกข์ สุข ของทั้งนักเรียนและผู้คนรอบด้าน
ที่เกี่ยวข้อง สุดท้ายคือ **ได้เรียนรู้ความสุขที่เกิดจากการช่วยเหลือและ
ให้กำลังใจกับนักเรียนด้วยความจริงใจ ไม่มีเงื่อนไข และไม่ได้หวัง
อะไรตอบแทนกลับมา**

กรณีศึกษาในประเทศไทย ๒

“วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู” ได้อย่างไร

ในสายตาของครูคนหนึ่ง คุณค่าสำคัญที่เป็นแก่นสาระของหนังสือ “วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู” ภาคภาษาไทยเล่มนี้ คือตัวคำถามเชิงลึก ที่นำพาให้คนที่เป็นครูได้ย้อนกลับเข้าไปมองตัวเองให้ถึงแก่นของชีวิต

หากใครได้ตรวจสอบ ได้ทบทวนตัวเองอย่างซื่อตรง จนกระทั่งพบกับคุณค่าที่ตนยึดถืออยู่ว่ามีความสอดคล้องกับการปฏิบัติที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนหรือไม่ เพียงใด เขาผู้นั้นก็จะได้พบกับคำตอบที่เป็นกุญแจดอกใหญ่ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาตนเอง ด้วยกระบวนการวิธีของงานวิจัย ที่จะเปลี่ยนทั้งตัวผู้วิจัย และตัวผู้เรียนไปสู่คุณภาพใหม่ ได้อย่างไม่ต้องสงสัย

เหตุเพราะตัวครูได้คำถามวิจัยที่กลั่นออกมาจากอุปสรรคในตน ซึ่งเคยกั้นกั้นการเดินทางไปสู่คุณค่าที่ตนยึดถืออย่างแท้จริง และที่มากยิ่งขึ้นไปกว่านั้น คือคำถามบางคำถามนั้นก็ต้องซุกซ่อนอยู่ในใจของตัวครูเองอย่างเงียบเชียบ ด้วยเหตุที่ครูมักได้ยินแต่เสียงที่ดังมาจากคุณค่าที่ตนยึดถือ

จนกระทั่ง...คำถามจากการใคร่ครวญชุดนี้ เข้ามาทำหน้าที่เปิดเผย ให้ภาพของครูในชั้นเรียนปรากฏขึ้นต่อหน้าต่อตา ครูจึงได้พบกับภาพของความจริงที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน และวันที่ยิ่งใหญ่วันหนึ่งในชีวิตก็คือวันที่ตัวครูค้นพบวิธีการในการนำเอาคุณค่าที่สวຍงามอยู่ในใจ ไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงในชั้นเรียนของตัวเอง

คุณครูกัมป - ชลิดา อูราโรจน์ น้องใหม่ที่เพิ่งมาเริ่มต้นชีวิตความเป็นครูที่โรงเรียนเพลินพัฒนาเมื่อ ๓ เดือนที่แล้ว ได้เขียนบันทึกการใคร่ครวญตนเอง ที่เกิดจากคำถาม **“ทำอะไรฉันจึงจะเป็นครูที่ดีกว่านี้”** เอาไว้ว่า

บันทึกการใคร่ครวญนี้สะท้อนความคิดของฉันตลอดระยะเวลาสามเดือนที่ฉันได้ทำหน้าที่เป็นครูหน่วยวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๑ ฉันคิดว่าการทำหน้าที่เป็นครูของฉันถือเป็นหน้าที่หนึ่งที่สำคัญเริ่มแรกฉันไม่มีประสบการณ์ด้านการสอนเลย แต่ฉันมาเริ่มเรียนรู้จากโรงเรียนเพลินพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ฉันได้เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเริ่มจากการสังเกตการสอน ฉันได้รับมอบหมายให้สังเกตนักเรียนว่าในคาบเรียนนั้นนักเรียนในชั้นเรียนมีการเรียนรู้อย่างไร เช่น แต่ละคนมีการเรียนรู้ในแบบใด เรียนรู้ได้ดีจากการฟัง เรียนรู้ได้ดีจากการลองผิดลองถูก มีทักษะการฟังที่ดีหรือไม่ จดจ่อกับการเรียนรู้ในห้องเรียนได้ดีหรือไม่ สีหน้า ท่าทาง อารมณ์ที่นักเรียนแสดงออกมา การตอบสนองต่อการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นอย่างไร ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ครูสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้ทันเวลา และยังช่วยให้เขากลับสู่การเรียนรู้ในห้องเรียนและสามารถร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนในห้องเรียน รวมทั้งได้เรียนอย่างมีความสุข

หลังจากที่ฉันได้เรียนรู้หลาย ๆ ด้านในเบื้องต้นแล้ว ฉันคิดว่าสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วนั้น ยังไม่เพียงพอต่อการที่จะเข้าใจเด็ก ๆ ฉันยังต้องเรียนรู้เพิ่มเติมในอีกหลาย ๆ เรื่อง เพื่อที่จะทำหน้าที่ของครูให้ดีที่สุดและเต็มที่กับงานที่ทำให้มากที่สุด จึงได้เกิดคำถามมากมายขึ้นในใจ เช่น ทำอย่างไรฉันถึงจะรู้จักเด็ก ๆ ได้มากขึ้นกว่านี้ ทำอย่างไรถึงจะรู้ว่าเด็ก ๆ รู้สึกอย่างไร หรือทำอย่างไรฉันจึงจะเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนได้มากขึ้น ซึ่งฉันคิดว่า

จากคำถามที่มากมายเหล่านั้นสามารถสรุปเป็นคำถามสั้น ๆ ได้ว่า “ทำ
อย่างไรฉันจึงจะเป็นครูที่ดีกว่านี้” **ดังนั้นเมื่อฉันมีโอกาสได้ใคร่ครวญ
ทบทวนตนเอง จึงเป็นโอกาสที่ดีที่ฉันจะหาคำตอบของคำถามที่ฉัน
สงสัยตลอดมา**

ทำอย่างไรฉันจึงจะเป็นครูที่ดีกว่านี้

ย้อนกลับไปในภาคเรียนจิตตะซึ่งเป็นครึ่งหลังของปีการศึกษานี้
ในสัปดาห์แรก ๆ ฉันยังสังเกตและบันทึกได้ไม่ละเอียดพอ เนื่องจากว่าฉันยัง
เข้าใจแผนการเรียนรู้ได้ไม่ละเอียด และเข้าใจแผนได้เพียงบางส่วนเท่านั้น
เมื่อฉันมีความเข้าใจในแผนมากยิ่งขึ้น ฉันก็สังเกตเห็นเด็กแต่ละคนได้ละเอียด
มากยิ่งขึ้นตามไปด้วย โดยเฉพาะเรื่องการ “อ่านเด็ก” แต่ละคนและจด
บันทึกการเรียนรู้ของเขาในแต่ละชั้น รวมถึงท่าทาง การแสดงออกของเด็ก
ในคาบเรียนนั้น ๆ อย่างเช่น ในการเรียนรู้เรื่อง การลบแบบไม่มียืม ของห้อง
ป.๑/๓ ในชั้นลงมือทำฉันสังเกตได้ว่าบุญภูมามีความไม่มั่นใจที่จะเขียน ครูจึง
ให้โจทย์เพิ่มเพื่อทดสอบความเข้าใจและเพื่อเพิ่มความมั่นใจให้กับบุญภูมว่า
เขาทำได้หรือสิ่งที่เขาคิดหรือเขียนนั้นถูกต้องแล้ว นอกจากนั้นยังมีวิศที่ลงมือ
ทำงานค่อนข้างช้า ครูต้องกระตุ้นให้ทำจึงจะเริ่มทำงาน และเมื่อครูถามนำยัง
ลังเลที่จะตอบ แต่เมื่อครูลองให้โจทย์เพิ่มวิศก็สามารถทำได้ แต่ก็ตัวเอง
ยังสรุปไม่ได้ว่าที่วิศทำได้นั้นเกิดจากความเข้าใจที่แท้จริงของเขาหรือไม่
จากกรณีของวิศทำให้ฉันกลับมาย้อนคิดว่าการอ่านเด็กได้นั้นถือเป็นเรื่อง
สำคัญมากและต้องใช้เวลา ไม่ควรรีบตัดสินเด็กว่าเข้าใจหรือไม่เข้าใจ

ฉันจึงเกิดคำถามกับตนเองว่าทำอะไรฉันจึงจะเข้าใจและเข้าถึงเด็กแต่ละคนได้ เป็นคำถามที่ยังคงหาคำตอบไม่ได้จนจบภาคเรียนจิตตะ

ในภาคเรียนวิม้งสานี้ ฉันและครูคูวิชาได้พูดคุยและพบถึงปัญหา เช่นเดียวกันที่ยังเข้าใจการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนได้ไม่ชัดเจนพอ จึงได้ร่วมกันทำงานวิจัยชั้นเรียนในหัวข้อ “เรียนรู้โลกภายในของนักเรียนระดับชั้น ๑ ผ่านแบบประเมินความเข้าใจในการเรียนรู้”

แบบประเมินความเข้าใจในการเรียนรู้ (ครั้งที่.....)

คำชี้แจง ให้นักเรียนระบายสีหน้า 😊 หรือ ☹️ ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

(😊 = ใช่, ☹️ = ไม่ใช่)

อ่านใจทย้อออก	😊	☹️
รู้ว่าใจทย้อให้ทำอะไร	😊	☹️
รู้วิธีการคิดหาคำตอบ	😊	☹️
เขียนแสดงวิธีคิดได้	😊	☹️

ลงชื่อ _____ ผู้ประเมิน

ฉันและครูคูวิชาได้เริ่มทำวิจัยตั้งแต่สัปดาห์ที่ ๑ ถึง สัปดาห์ที่ ๓ โดยเพิ่มแบบประเมินความเข้าใจในการเรียนรู้ไว้ในขั้นตอนการสอน ที่ครูจะแจกให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ประเมินตนเองหลังจากที่นักเรียนคนนั้นทำโจทย์สถานการณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว

ฉันพบว่า ในสัปดาห์ที่ ๓ ตอนที่เรียนเรื่อง การเปรียบเทียบความยาวในชั้นโจทย์สถานการณ์ครูให้นักเรียนใช้หน่วยกลางเป็นเครื่องมือช่วยวัดความยาวจากสิ่งของที่กำหนดให้ ซึ่งเครื่องมือ นั่นคือ แถบการวัด มีลักษณะเป็นกระดาษที่แบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมขนาดเท่า ๆ กัน ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้รับแถบการวัดไปแล้ว นักเรียนชื่อฮะเก๋า สังเกตแถบการวัดอยู่สักครู่หนึ่งแล้วพูดขึ้นว่า “น่ารัก” ซึ่งฮะเก๋าหมายถึงแถบการวัดน่ารักมีขนาดเล็กพอดีกับมือของเขา จากนั้นฮะเก๋าลงมือทำอย่างรวดเร็ว โดยวางแถบการวัดไว้ที่จุดเริ่มต้นของสิ่งของและนับช่องจึงได้คำตอบว่าสิ่งของนั้นยาวกี่ช่อง ฮะเก๋าสมาารถทำได้ถูกต้องทุกข้อ และตรงกับประเมินความเข้าใจการเรียนรู้ของฮะเก๋าที่ประเมินว่าตนเองรู้ว่าโจทย์ให้ทำอะไร รู้วิธีคิดหาคำตอบ และเขียนแสดงวิธีคิดได้ ซึ่งในแผนการเรียนรู้ก่อนหน้านี้ฮะเก๋ามักจะประเมินว่าตนเองว่าอ่านโจทย์ไม่ออก แต่ฮะเก๋าก็ไม่ได้ละความพยายาม กลับมีความเพียรพยายามมากขึ้นที่จะสะกดหรืออ่านให้ได้ เพื่อที่จะทำงานให้ดี และไม่ลังเลที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เช่น ยกมือให้คุณครูช่วยอ่านหรือถามเพื่อนในกลุ่มให้ช่วยอ่านให้ฟังจากนั้นเขาก็ค่อย ๆ ทำความเข้าใจโจทย์ด้วยตนเองจนสามารถอ่านโจทย์ด้วยตนเองได้ในเวลาต่อมา ในภาควิมังสาฉันเห็นฮะเก๋าเปลี่ยนไปจากภาคเรียนจิตตะ เขามีความพยายามเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก นักเรียนคนอื่น ๆ ก็เช่นกัน

การทำวิจัยนี้ส่งผลให้บรรยากาศในห้องเรียนเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน ครูพบว่าผู้เรียนมีความพยายามในการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และมีความเป็นเจ้าของการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยสำคัญคือการเพิ่มขึ้นตอนการติดตามตรวจสอบความเข้าใจของตัวเอง ผ่านการทำแบบประเมินการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ที่เป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนมีความจดจ่ออยู่กับเรื่องที่กำลังเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ในส่วนของตัวครูผู้วิจัยที่เปลี่ยนแปลงไปคือ มองเห็นผู้เรียนชัดเจนยิ่งขึ้น จากการสื่อสารผ่านแบบประเมินความเข้าใจในการเรียนรู้ที่ช่วยให้ครูผู้วิจัยรู้ว่าผู้เรียนคนใดยังติดขัดในเรื่องใด ต้องการความช่วยเหลือในเรื่องใด ทำให้ครูผู้วิจัยมีช่องทางในการหาวิธีการช่วยเหลือผู้เรียนแต่ละคนได้ตรงตามปัญหาที่ผู้เรียนติดขัด ทำให้ผู้เรียนสามารถนำศักยภาพในการเรียนรู้ออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

คุณครูเป็ย - วรรณวรงค์ รักษาทิพย์ เป็นครูหน่วยวิชามานุษย และสังคมศึกษาที่โรงเรียนเพลินพัฒนา มา ๖ ปี ได้พบกับภาพของความขัดแย้งจากการใคร่ครวญตัวเองอย่างเข้มข้น และเมื่อตอบคำถามต่อไปเรื่อย ๆ ความขัดแย้งเหล่านั้นก็ค่อย ๆ คลี่คลายกลายเป็นคำถามวิจัยที่มอบหนทางในการฝึกหัดพัฒนาตัวตนของทั้งตัวครูและตัวผู้เรียน ด้วยการตั้งประเด็นวิจัยว่า จะทำทนายตัวเองด้วยการพาผู้เรียนเข้าสู่ “ไจทยีใหญ่”

<p>คุณค่าที่ยึดถือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เคารพในความแตกต่างของความคิดเห็น - เชื่อว่าความรู้และการเรียนรู้ที่แท้จริงจะช่วยปลดปล่อย ทำให้มีชีวิตชีวา เป็นอิสระ - ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการสร้างความรู้ และเป็นบันไดไต่ระดับการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ 	<p>การปฏิบัติจริง</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการคาดหวังผลลัพธ์ที่เร่งรัด จนขาดการรับฟังอย่างแท้จริง - ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลองผิดลองถูกในการตัดสินใจร่วมกันอย่างแท้จริง (ไม่ไว้ว่างใจ) ชอบเอาความคิดตัวเองเป็นองค์ประธานที่ขาด - ยังขาดความสามารถในการสร้างเป้าหมายใหญ่ (คุณค่า) ที่นำไปสู่การจัดการเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดการสร้างความรู้ที่มีชีวิตชีวา
<p>อันจะเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไร</p> <ul style="list-style-type: none"> - เห็นเป้าหมายใหญ่ (คุณค่า) ของการจัดการเรียนรู้ในสิ่งที่กำลังสอน - ออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีความรู้เป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ ผ่านกระบวนการสร้างความรู้จากการลองผิดลองถูกในการตอบคำถามที่เป็น “ไจทยีใหญ่” - ฝึกฝนตนเองให้เป็นครูที่รู้จักฟัง รอคอย เชื่อใจ เปิดโอกาสให้ทั้งเด็กและตนเองได้ลองผิดลองถูกในสิ่งที่เชื่อ - เปิดโอกาสให้นักเรียนได้วิพากษ์กระบวนการจัดการเรียนรู้ของคุณครู 	<p>คำถามเพื่อการพัฒนาเป็นงานวิจัย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำอย่างไรจึงจะเข้าถึงเป้าหมายใหญ่ (คุณค่า) ในสิ่งที่สอน - ทำอย่างไรจึงจะสร้างคำถามที่นำไปสู่การสร้างความรู้ อย่างมีชีวิตชีวา โดยให้ความรู้เป็นทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ - รู้ได้อย่างไรได้เข้าออกแบบการสอนที่เข้าถึงเป้าหมายที่เป็น “ไจทยีใหญ่” และได้ออกแบบไจทยีที่นำไปสู่การสร้างความรู้อย่างมีชีวิตชีวา

คุณครูเป็ยตกผลึกการไคร่ครวญตนเองด้วยตาราง ๔ ช่อง ก่อนที่จะตัดสินใจลงมือออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งไปสู่การตั้งคำถามกับ “โจทย์ใหญ่” ให้กับนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๕ ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่มีเรื่องของคุณค่าเป็นปลายทาง

กระบวนการนำพาผู้เรียนไปพบกับโจทย์ใหญ่เริ่มต้นขึ้นในสัปดาห์ที่ ๔ ของภาคเรียนวิม้งสาซึ่งเป็นภาคเรียนสุดท้ายของปีการศึกษา ตัวแปรแก้ปัญหาที่เรียกว่า “คำถามใหญ่” นั้น ไม่ได้เป็นตัวแปรเดียว แต่จะต้องพ่วงด้วย “กระบวนการแสวงหาคำตอบ” ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดเอาไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเพลินพัฒนา

ก่อนหน้าที่การเรียนรู้จะเดินทางมาถึงบทเรียนนี้ ผู้เรียนมีความรู้สังสมเกี่ยวกับความสำคัญของข่าวต่อมนุษย์ ผู้เรียนรู้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับข่าวนั้นมีหลากหลายมิติ รู้ความหมายของวิสาหกิจและเศรษฐกิจ แต่ครูสังเกตว่าความรู้เหล่านี้เป็นความรู้ที่ไร้พลัง เป็นดังวัตถุที่ครูจับมาวางที่ไว้ให้ศึกษา แต่ยังขาดความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ภายในของตัวผู้เรียนเอง

ในการเรียนคาบสุดท้ายก่อนการศึกษาเรียนรู้ภาคสนามที่จังหวัดสุพรรณบุรี ครูจึงได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อทบทวนบทบาทและคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปในช่วง ๔ สัปดาห์แรกโดยใช้กระบวนการสนทนาแบบวงอ่างปลา (fish bowl) เพื่อร่วมกันสร้างคำตอบต่อคำถามที่จะเป็นแรงส่งไปสู่การลงพื้นที่จริงในภาคสนาม ได้แก่

- บทบาท สถานะ ความสำคัญของข่าวที่มีต่อมนุษย์จากอดีตถึงปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

- เรื่องราวของเศรษฐกิจข่าวสะท้อนความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ในแต่ละยุคอย่างไร

- ทำไมเราจึงต้องใคร่ครวญเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจข่าวที่ดีอย่างจริงจัง

- ทำไมวิสาหกิจสีเขียวเพื่อสังคมจึงเป็นทางออกของปัญหาปัจจุบัน

ที่ภาคสนามผู้เรียนได้เก็บเกี่ยวความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิสังคม-วัฒนธรรมของชานาที่ทุ่งทอง แล้วถ่ายทอดความเข้าใจนั้นออกมาเป็นภาพตามที่ใจเห็น

จากนั้นกลับมาทบทวนความรู้ตลอดภาคเรียนแล้วบันทึกคำสำคัญอย่างเป็นระบบในรูปแบบต้นไม้แห่งความรู้ด้วยการทำแผนภาพต้นไม้ และสร้างกระบวนการให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้เข้าหาความสนใจของตนแล้วขยายออกไปหาโจทย์ของสังคม ด้วยผลของความรู้จากการลงมือ “ก่อเกิดโจทย์ใหญ่”

กระบวนการที่เกิดขึ้นใน ๔ สัปดาห์นี้ ทำให้ผู้วิจัยในฐานะครูได้เรียนรู้ว่าการทำงานของโจทย์ใหญ่ที่ครอบคลุมหลากหลายมิติในชั้นเรียนเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน บรรยากาศการเรียนรู้ รวมถึงความคิด ความเชื่อของผู้วิจัยเอง ดังนี้

ความเปลี่ยนแปลงประการแรกที่เกิดขึ้นคือ ครูผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นที่จะลดการกำกับ สั่ง-สอน แต่เชื่อในพลังของเจตย์ใหญ่ โดยนอกจากจะออกแบบเจตย์สถานการณ์สำคัญในชั้นเรียนที่แฝงเป้าหมายเชิงคุณค่า เชื่อเชิญให้คิดใคร่ครวญอย่างจริงจังแล้ว ความมุ่งมั่นที่จะทำให้กระบวนการตอบเจตย์ใหญ่มีพลัง ยังทำให้ครูผู้วิจัยฝึกความละเอียดในการออกแบบการจัดการเรียนรู้อย่างรอบด้านมากขึ้น โดยให้ความสำคัญทั้งการออกแบบกิจกรรม สภาพแวดล้อม บรรยากาศ ตำแหน่งที่นั่งของผู้เรียน เพื่อสร้างคุณภาพของการซึมซับรับเข้า และสร้างพลังของการถ่ายออก ส่งเสริมให้มีการประเินซึ่งกันและกันเพื่อให้เจตย์ใหญ่ได้ทำงาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ภาษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนที่ลดการกำกับ แต่ปรับให้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พูดแสดงความคิด ความรู้สึก อันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างความรู้

ความเปลี่ยนแปลงประการต่อมา ผู้วิจัยมีการทบทวนความหมายของ “ความรู้” เป็นระยะ และตรวจสอบกระบวนการสร้างความรู้ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง เกิดการนิยามความรู้ขึ้นด้วยตนเองว่า “ความรู้” คือ “ความหมาย” สิ่งที่เรียนไปแล้วไม่มีความหมายต่อผู้เรียนนั้น จะเรียกว่า “ความรู้” คงได้ไม่เต็มปาก การจะทำให้ความรู้มีความหมายต่อผู้เรียนได้ ทั้งกระบวนการและผลลัพธ์ต้องเชื่อมโยงกับโลกภายในของผู้เรียน เจตย์ใหญ่เป็นเจตย์ที่สะท้อนโลกภายในของผู้เรียนให้แสดงออกมาสู่โลกภายนอก เพื่อเรียนรู้ ตรวจสอบซึ่งกันและกัน มากยิ่งไปกว่านั้นคือ สร้างพลวัตให้ความรู้ส่วนบุคคลกลายเป็นความหมายร่วมโดยอาศัยกิจกรรมการจัดการความรู้ในชั้นเรียนเป็นเครื่องมือ กิจกรรมการจัดการความรู้เช่น การสนทนากันในวงอ่างปลา (fish bowl) ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นการปรากฏร่างของความรู้ผ่าน

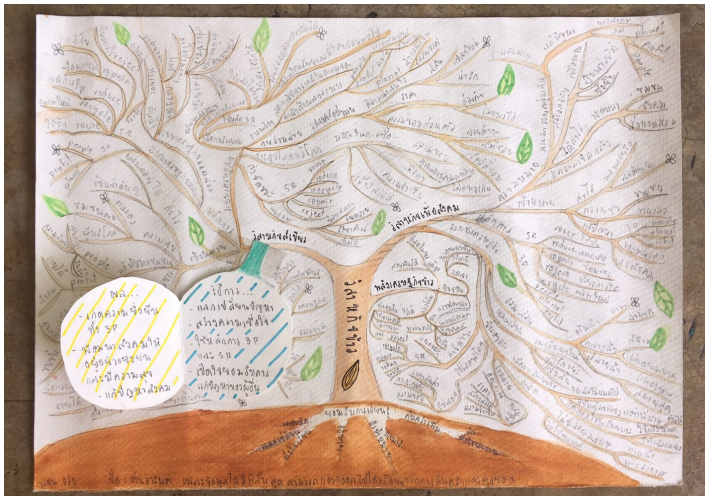
การเรียนรู้แบบสหวิทยาว่าความรู้นั้นมีลักษณะยืดหยุ่น ขยายออกได้ “เปิดรับ” หรือ “ปรับทิศ” ได้ ที่สำคัญคือ กระบวนการ “สร้างความหมายร่วม” สร้างปรากฏการณ์ยึดโยงระหว่างตัวบุคคลที่กำลังร่วมสร้างความรู้กับความรู้ เกิดเป็นเครือข่ายที่มีพลังขับเคลื่อนและมีความสุนทรีย์ไปพร้อม ๆ กันกับการสร้างความหมาย จึงทั้งสุข สนุก เพลิดเพลิน และได้พลัง

ความเปลี่ยนแปลงประการสุดท้าย เกิดขึ้นเมื่อผู้วิจัยเผชิญหน้ากับแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสะท้อนคุณค่าของสิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่ผู้วิจัยมีความกังวลอย่างมากในการดำเนินการตามแผน “ก่อเกิดโจทย์ใหญ่” ก็คือ กลัวว่าผู้เรียนจะไม่เชื่อว่าความรู้ที่อยู่ในตัวเองเป็นสิ่งที่มีความค่า และมีพลังที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง หรือสังคมที่เราอาศัยอยู่

ตอนที่ผู้วิจัยนำแผนนี้ไปพูดคุยเตรียมการสอนกับครูรุ่นน้องนั้น พบว่า เราทั้งคู่มีความกังวลอย่างเดียวกัน เราถึงกับนั่งคัดแยกเด็กเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อคาดการณ์ว่า ใครบ้างที่จะแสดงความไม่เชื่อ เบื่อหน่ายออกมาระหว่างทาง และพยายามคิดหาเครื่องมือรวมทั้งกติกาสำคัญเพื่อป้องกันเหตุดังกล่าว

สุดท้ายแล้ว ผู้วิจัยบอกครูรุ่นน้องไปว่า “ก่อนที่จะเข้าห้องเรียนเรา ต้องเชื่ออย่างหมดใจก่อนว่าเด็กทุกคนมีความเชื่อที่ดั่งงามอยู่ด้านใน และแผนการเรียนรู้ในครั้งนี้จะพาเด็ก ๆ กลับเข้าไปค้นพบความเชื่อนั้น”

ผลจากแผนครั้งนั้นเป็นสิ่งที่เกินคาด ไม่มีสิ่งที่ครูกลัวเกิดขึ้น ผู้เรียนทุกคนกระตือรือร้นที่จะแสดงความเชื่อเกี่ยวกับความดั่งงามด้านในออกมา โดยผ่านชิ้นงานของตน จนครูทั้งสองคนที่ “เคยไม่เชื่อ” ว่าจะได้เห็นปรากฏการณ์นี้ ต้องพูดคำว่า “ไม่น่าเชื่อ” ออกมา

เจ้าของผลงาน: เด็กหญิงรมิดา นพรัตน์วงศ์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

ชื่อผลงาน: ต้นอนันต์

แนวคิด: เพราะข้อมูลไม่มีที่สิ้นสุด สามารถแตกออกไปได้เรื่อยๆ จากการค้นคว้าและต่อยอด

ความกังวลของผู้วิจัยในเบื้องต้นนั้น ช่วยเปิดเผยให้เห็นถึงความคิดด้านในของตัวเองออกมาอย่างน่าสะเทือนใจว่า ตัวผู้วิจัยสะสม “ความไม่เชื่อถือ” ต่อผู้เรียนเอาไว้มากมาย

ความรู้สึก และความรู้ รวมถึงสำนึกเรื่องนี้ เป็นสิ่งใหม่ที่ผู้วิจัยไม่เคยตระหนักมาก่อน และคงจะเป็น “ราก” ที่ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐานที่สำคัญที่สุด แต่กลับถูกมองข้ามมาโดยตลอด ใจที่ยสำคัญของผู้วิจัยสำหรับชีวิตการเป็นครูต่อแต่นี้คือ การเปิดพื้นที่ในชั้นเรียนและเพิ่มพื้นที่ให้ตัวเองได้ฝึกที่จะมีความเคารพเชื่อถือในตัวผู้เรียน และร่วมมือกับพวกเขาในการพัฒนาคุณค่าด้านในให้มีพลังเปลี่ยนแปลงโลกภายนอก ด้วยการมุ่งสร้างความรู้ในเรื่องการใช้จิตวิทยาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเข้าถึงคุณค่าของความรู้ โดยออกแบบจิตวิทยาตามาตรฐานและสังคมศึกษาที่มีวัตถุประสงค์การเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนสร้างความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจข้าวที่ยั่งยืน อันนำไปสู่การออกแบบเป้าหมายใหญ่ของตนเองเพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน ชุมชน และสังคม

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ การนำพาผู้เรียนเข้าถึงคุณค่าของความรู้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ อาทิ จิตวิทยาใหญ่ ซึ่งเป็นชุดคำถามที่แฝงเป้าหมายเชิงคุณค่า วิธีการตอบจิตวิทยาใหญ่ที่เปิดกว้างเพื่อให้เกิดการสร้างความหมายเฉพาะตนและความหมายร่วม การจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนจดจ่อเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ของตน การเลือกรูปแบบงานนำเสนอที่สร้างความหมายให้กับชุดความรู้ที่ผู้เรียนผลิตขึ้น รวมถึงการประเมินระหว่างเรียนรู้โดยตัวผู้เรียนและกลุ่มเพื่อน

เมื่อองค์ประกอบสำคัญเหล่านี้ได้ทำงานร่วมกันแล้ว สถานะของความรู้ก็เปลี่ยนสภาพจากการเป็นผลิตภัณฑ์แข็งแข็งที่ไร้ชีวิตไปเป็นสภาวะไหลเลื่อนที่มีความลึกซึ้ง ความรู้จึงกลับมีชีวิตชีวา อีกทั้งตัวกระบวนการสร้างความรู้ก็ยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการในการถักทอโลกภายนอกและโลกภายในของทั้งครูและศิษย์ให้सानเข้ามาหากันอย่างแนบแน่น

ขอขอบคุณ

กรณีศึกษาจากโครงการ “ก่อการครู”

คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชุมนุมที่ไม่มีชื่อ กับ ครูที่ไม่มีเงื่อนไข

(Untitled Club & Unconditional Teacher)

เรียบเรียงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิชัย วิชัยดิษฐ

และ

กรณีศึกษาจากโรงเรียนเพลินพัฒนา เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร

“วิจัยชั้นเรียน เปลี่ยนครู” ได้อย่างไร

เรียบเรียงโดย คุณครูวิมลศรี ศุภิลวรรณ

หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในทุกคน นั่นคือ ศักยภาพในการเรียนรู้
ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นเพื่อให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า

- วิเชียร ไชยบัง -

การอ่านบันทึกทั้ง ๑๐ ตอนที่อยู่ใมมือนี้ โดยตลอด ผู้อ่านจะยิ่งพบกับ
ความลุ่มลึกและหลากหลายมิติของการวิจัยปฏิบัติการ “ศึกษาตนเอง”
ของครูผ่านชั้นเรียน เพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง
เพราะแตกต่างจากงานวิจัยโดยทั่วไปแบบชั่วคราวข้าม
ซึ่งอาจารย์หมอได้ให้ความหมายว่าการวิจัยนี้เป็นกลไกของ
“การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง” (transformative learning) รูปแบบหนึ่ง
ที่ทรงพลังและก่อให้เกิด “สำนึกใหม่” หรือ “จิตใหญ่” ของความเป็นครู

- ประภาภัทร นิยม -

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์การสะท้อนคิด
ของครู โดยผู้เขียนได้ช่วยอธิบาย ขยายความ ให้เข้าใจได้อย่างชัดเจน
กระบวนการไตร่ตรองสะท้อนคิดของครูประกอบด้วยการใช้คำถามตรวจสอบ
การคิดการปฏิบัติของตนเองเพื่อสร้างความหมาย ความชัดเจนในด้าน
ความรู้หลัก (epistemology) และคุณค่าหลัก (ontology) ของตน
และการค้นหาสมมุติฐานเบื้องต้นของคนที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง
อันนำไปสู่การปฏิบัติและการปรับเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ
ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติใหม่ วงจรสะท้อนคิดจากการปฏิบัติสู่การปฏิบัติ
จนเกิด “ปัญญาปฏิบัติ” (phronesis) นี้จะสามารถ
พัฒนาครูสู่ “สำนึกใหม่ของความเป็นครู” ได้

- ทิศนา แคมมณี -

มูลนิธิสยามกัมมาจล
๑๙ ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

ISBN 978-616-8000-29-8

9 786168 000298

ราคา ๒๕๐ บาท

